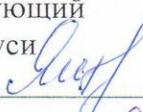

Учреждение образования
«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»

Исторический факультет

Кафедра истории Беларуси

СОГЛАСОВАНО

Заведующий кафедрой истории
Беларуси
02.09 2015 г.
О.Г. Ященко

Председатель методического совета
исторического факультета

28. Сентябрь 2015 г.
С.Б. Жихарев

СОГЛАСОВАНО

Декан исторического
факультета
3.10 2015 г.
Н.Н. Мезга

**УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС
ПО УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЕ «Историография истории Беларуси»**

для специальности:

**1-21 03 01 История (по направлениям)
1-21 03 01-01 История (отечественная и всеобщая)**

Составителі: доцент кафедры истории Беларуси В.П. Пичуков,
доцент кафедры истории Беларуси С.Ф. Веремеев

Рассмотрено и утверждено
на заседании кафедры истории Беларуси
09. 09 2015 г.,
протокол № 1

Рассмотрено и утверждено
на заседании научно-методического
совета университета
18. 11 2015 г.,
протокол № 2

Учреждение образования
«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»

УТВЕРЖДАЮ

Проректор по учебной работе

ГГУ им. Ф. Скорины

И.В. Семченко

(дата утверждения)

Регистрационный № УД- 2-2015-106 /уч.

ИСТОРИОГРАФИЯ ИСТОРИИ БЕЛАРУСИ

Учебная программа учреждения высшего образования по учебной
дисциплине для специальностей:

1-02 01 01 История;

1-02 01 02 История. Дополнительная специальность

2015 г.

Содержание

1 Пояснительная записка.....	с. 3
2 Теоретический раздел	
2.1 Конспект лекций по дисциплине «Историография истории Беларуси»	с. 4
3 Практический раздел	
3.1 Планы практических занятий по дисциплине.....	с. 34
4 Раздел контроля знаний	
4.1 Вопросы к зачету по дисциплине.....	с. 41
4.2 Задания для УСР.....	с. 42
4.3 Тестовые задания.....	с. 46
5 Вспомогательный раздел	
5.1 Учебная программа по дисциплине.....	с. 66
6 Информационно-методическая часть	
6.1 Литература.....	с. 86

Пояснительная записка

Дисциплина «Историография истории Беларуси» предназначена для реализации на первой ступени высшего образования в рамках цикла социально-гуманитарных дисциплин. Задачей изучения дисциплины «Историография истории Беларуси» является формирование у студента предметных и операциональных компетенций. Учебно-методический комплекс «Историография истории Беларуси» ориентирован на изучение периодизации истории исторической науки; усвоение принципов историографии; изучение основных направлений, исторических школ и взглядов на историю Беларуси; обобщение знаний по отечественной и всемирной истории; осмысление современных подходов в изучении истории Беларуси.

Начинается УМК с теоретического раздела, который включает краткий конспект лекций в соответствии с учебной программой. В них раскрыты важнейшие теоретические положения и приведен основной фактологический материал. Практический раздел представляет собой методическое руководство к подготовке к семинарским занятиям. Он содержит также список необходимой учебной литературы по темам. Тематика практических занятий составлена в соответствии с учебной программой по дисциплине.

В разделе контроля знаний размещены вопросы к зачету и тестовые задания по учебному материалу. Тесты позволяют не только проверить уровень знаний студентов, но и закрепить изученный материал. Они также могут быть использованы для проверки текущей успеваемости студентов на протяжении семестра.

Вспомогательный раздел включает в себя рабочую программу по дисциплине «Историография истории Беларуси» с учебно-методической картой. Она позволяет студенту ознакомиться с объемом знаний, которые необходимо усвоить в рамках дисциплины. Информационно-методическая часть представлена списком научной литературы и учебных пособий, необходимых для освоения программы дисциплины.

УМК предназначен для студентов специальности 1-21 03 01 История (по направлениям) 1-21 03 01-01 История (отечественная и всеобщая) дневной – 5 курс и заочной формы обучения – 5 курс.

2 Теоретический раздел

2.1 Конспект лекций по дисциплине

Тэма 1. Гісторыяграфія як гісторыя гісторычнай навукі

1. Гісторыяграфія гісторыі Беларусі як навука.
2. Станаўленне гісторыяграфіі гісторыі Беларусі як навукі.
3. Перыядызацыя гісторыяграфіі гісторыі Беларусі.

1. Гісторыяграфія гісторыі Беларусі як навука.

Гісторычная наука Беларусі праішла складаны і супярэчлівы шлях развіцця, асабліва ў савецкі час. Гісторыяграфія – гэта наука, якая вывучае працэс накалення ведаў аб развіцці чалавечага грамадства і пераўтварэння іх у науку, характарызуе розныя погляды на гісторычныя з'явы, разглядае працэс удасканалення метадаў гісторычнага даследавання. Прадметам гісторыяграфіі гісторыі Беларусі з'яўляецца гісторыя вывучэння айчыннай гісторыі ў гісторычнай науцы Беларусі.

Паколькі прадмет даследавання цесна звязаны з паняццем «гісторычная наука», таму гісторыяграфія ўключае ў сябе два накірункі: 1) арганізацыя науки (структурна навуковых і вучэбна-навуковых устаноў, падрыхтоўка кваліфікованых кадраў, крыніцазнаўчая база науки, метадалагічная аснова даследавання, перыядычныя выданні і выдавецкая база і інш.); 2) дасягненні гісторычнай науки (абагульняючыя калектыўныя працы, манографіі, артыкулы, дакументальныя публікацыі і інш.).

Таму гісторыяграфія гісторыі Беларусі вывучае арганізацыю гісторычнай науки, даследчыцкую проблематику (паказвае развіццё навуковага познання гісторычнага мінулага), тэарэтычную базу даследавання (выяўляе, якім чынам тыя ці іншыя тэарэтычныя канцэпцыі выкарыстоўваюцца ў працы даследчыка, упłyваюць на фарміраванне навуковых школ, плыніяў), паказвае ўплыў палітычнай сітуацыі на канцэптуальную пазіцыю даследчыка.

Задачы курса «Гісторыяграфія гісторыі Беларусі».

Вывучаемы курс ставіць дзевяць задач, якія неабходна вырашыць: 1) вывучэнне заканамернасцей змены гісторычных канцэпцый і іх аналіз; 2) аналіз метадалагічных прынцыпаў, якімі кіраваліся даследчыкі гісторыі Беларусі ў розныя гісторычныя перыяды; 3) даследаванне працэса накалення фактычных ведаў аб чалавечым грамадстве на тэрыторыі Беларусі, увядзення ў навуковы зварот новых крыніц (аднак гісторыяграфія не займаецца пошукам і публікацыяй гісторычных крыніц); 4) вывучэнне змены і ўдасканалення метадаў і прыёмаў крыніцазнаўчага аналізу; 5) вывучэнне проблематыкі гісторычных даследаванняў; 6) вывучэнне гісторычных навуковых устаноў, а таксама сістэмы гісторычнай адукцыі ў краіне; 7) аналіз сродкаў навуковай інфармацыі і распаўсюджвання

гістарычных ведаў, іх уплыву на грамадскую самасвядомасць; 8) даследаванне міжнародных сувязяў айчыннай гістарычнай навукі, уплыву замежнай філасофіі і навуковай думкі на беларускіх вучоных; 9) вывучэнне ўмоў развіцця гістарычнай навукі і адукцыі і, асабліва, урадавай палітыкі ў вышэйадзначенай галіне.

2. Станаўленне гістарыяграфіі гісторыі Беларусі як науки.

Гістарыяграфія гісторыі Беларусі як наука пачынае афармляцца ў 20-я гг. ХХ ст. паралельна з арганізацыяй першых вучэбна-навуковых і навуковых цэнтраў у Беларусі – БДУ і Інбелкульт. Адным з заснавальнікаў гістарыяграфічнай навукі лічыцца першы рэктар БДУ, акадэмік У.І.Пічэта. Акрамя Пічэты да распрацоўкі асобных аспектаў гістарыяграфіі гісторыі Беларусі ў 20-я гг. ХХ ст. звярнуліся В.Д.Дружыц (гістарыяграфія беларускага феадальнага горада), У.М.Ігнатоўскі (гістарыяграфія Каstryчніцкай рэвалюцыі). У 1929 г. выйшла манографія А.І.Цвікевіча «Заходнерусізм»: Нарысы з гісторыі грамадской мыслі на Беларусі ў XIX і пачатку XX ст.», у якой аўтар разглядаў заходнерусізм найперш як плынь грамадска-палітычнай думкі і, у другую чаргу, як гістарыяграфічны феномен. Першая гістарыяграфічная праца 30-х гг. ХХ ст. – «Класавая барацьба і гістарычная навука на Беларусі» (1934 г.) В.К.Шчарбакова, якая стала здабыткам не толькі беларускай, але і агульнасавецкай гістарыяграфіі.

Першы абагульняючы гістарыяграфічны агляд прац па гісторыі Беларусі працаваў У.І.Пічэта ў кнізе «25 лет исторической науке в СССР» (1942 г.). Ён апублікаваў артыкул «История Белоруссии в советской историографии», які сведчыў аб імкненні аўтара раскрыць пазітыўны ўклад беларускіх савецкіх гісторыкаў у распрацоўку проблем гісторыі Беларусі. На думку Пічэты, уся гісторыя Беларусі пасля 1569 г. і да перамогі Каstryчніцкай рэвалюцыі 1917 г. была зусім не вывучанай. Тому савецкая гісторыкі павінны вырашыць гэтую задачу.

Паколькі ў другой палове 50-х – 60-я гг. ХХ ст. Камісія па гісторыі гістарычнай навукі АН СССР рыхтавала выданне «Очерков истории исторической науки в СССР» у 7 тамах, то з БССР для напісання адпаведных артыкулаў былі запрошаны У.М.Перцаў, З.Ю.Капыскі і Я.М.Карпачоў. У зборніку «Навука БССР за 50 год» (1968 г.) быў надрукаваны калектыўны артыкул З.Ю.Капыскага, Я.М.Карпачова, І.С.Краўчанкі, І.Я.Марчанкі, А.Р.Мітрафанава «Беларуская гістарычная навука».

У 70-я гг. ХХ ст. убачылі свет два юбілейныя гістарыяграфічныя зборнікі, якія падагульнялі развіццё гістарычнай навукі ў БССР. Першы з іх выйшаў у 1970 г. пад рэдакцыяй І.С.Краўчанкі і З.Ю.Капыскага «Достижения истории исторической науки в БССР за 50 лет (1919 – 1969 гг.)». Калектыў аўтараў, які падрыхтаваў гэтае выданне (В.Д.Будзько, А.Р.Мітрафанаў, Г.В.Штыхай, І.Я.Марчанка, І.С.Краўчанка, З.Ю.Капыскі), зыходзіў з фармацыйнай перыядызацыі гісторыі Беларусі. Таму развіццё гістарычнай навукі ў БССР прадстаўлена па тэмам даследаванняў: археалогія Беларусі, гісторыя Беларусі

перыяды феадалізму, перыяды капитализму, перыяды Кастрычніцкай рэвалюцыі і перамогі сацыялізма, перыяды Вялікай Айчыннай вайны, перыяды завяршэння будаўніцтва сацыялізму і перахода да камунізма. Асобны артыкул быў прысвечаны навуковым установам гісторычнага профілю ў БССР і падрыхтоўцы кадраў гісторыкаў.

Зборнік «Достижения исторической науки в БССР за 60 лет» (1979 г.) быў складзены новым аўтарскім калектывам (З.Ю.Капыскі, П.Ц.Петрыкаў, Л.Д.Побаль, М.В.Біч, П.А.Селіванаў, В.А.Палуян, Э.Ф.Языковіч, А.П.Купрэева і інш.). Сціплы аналіз прац даследчыкаў пропанаваны па чатыром накірункам: археалогія Беларусі, гісторыя Беларусі феадальнага перыяды, капиталістычнага перыяды, савецкага перыяды.

У.М.Міхнюк і П.Ц.Петрыкаў у 1987 г. выдалі абагульняючу працу «Историческая наука БССР, 80-е годы», у якой прааналізавалі арганізацыйнае развіццё гісторычнай навукі рэспублікі за 80-я гады XX ст. і падвялі вынікі навуковага вывучэння гісторыі БССР і гісторыі Камуністычнай партыі Беларусі.

З вучэбных дапаможнікаў па гісторыяграфіі гісторыі Беларусі прадстаўлена праца З.Ю.Капыскага і В.У.Чапко «Историография БССР (эпоха феодализма): Учеб. пособие» (1986 г.). Аўтары раскрылі вывучэнне феадальнага перыяды гісторыі Беларусі ад летапісання па савецкі час. Пры гэтым крытычныя заўвагі былі накіраваны ў адрас гісторыяграфіі XIX – пачатка XX ст. і поўнасцю станоўчая ацэнка даеца працам савецкіх даследчыкаў. У дапаможніку парой замест аналізу прадстаўлены пррамы пераказ тэксту і не акцэнтуеца ўвага на навырашаных проблемах.

З пачатку 90-х гг. у РБ пачалася падрыхтоўка спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі па спецыяльнасці 07.00.09 – гісторыяграфія, крыніцазнаўства і метады гісторычнага даследавання.

Вывучэннем дасавецкага перыяды развіцця беларускай гісторыяграфіі плённа займаецца Д.У.Караў. У 1996 г. ён абараніў дысертацию на суісканне вучонай ступені доктара гісторычных навук «Белорусская историография в конце XVIII – начале XX вв.», у якой пропанаваў уласнае бачанне вытоку і этапаў развіцця беларускай гісторычнай думкі.

3. Перыядызацыя гісторыяграфіі гісторыі Беларусі.

Пытанне аб перыядызацыі гісторыі гісторычнай навукі паўстала ў пач. 60-х гг. XX ст., калі ішла падрыхтоўка «Очерков истории исторической науки в СССР». Савецкія гісторыёграфы сталі падзяляць гісторыю гісторычнай навукі ў СССР на тры перыяды: 1917 – сяр. 30-х гг. – станаўленне савецкай гісторычнай навукі, кансалідацыя гісторыкаў на аснове марсісцка-ленінскай метадалогіі; сяр. 30 – сяр. 50-х гг. – накаленне даследчыкамі факталаґічных ведаў, стварэнне першых абагульняючых прац; сяр. 50-х – 80-я г. – уздым савецкай гісторычнай навукі.

Пад уплывам перамен, якія адбыліся ў грамадска-палітычным жыцці рэспублікі, грунтоўны аналіз праблемы перыядызацыі гісторыі гісторычнай

навукі ў БССР прапанаваў у 1990 г. член-карэспандэнт АН БССР П.Ц.Петрыкаў. Гісторык вызначыў чатыры перыяды. Першы: 1917 – 20-я гг. – станаўленне навуковай марксісцка-ленінскай канцэпцыі гісторыі Беларусі, барацьба з яўрэйскімі гісторыкамі-марксістамі і беларускімі нацыянальнымі гісторыкамі. Другі перыяд: 30-я – першая пал. 50-х гг., характарызуеца аўтарам як поўнае панаванне марксісцка-ленінскай канцэпцыі гісторыі Беларусі, глубокае вывучэнне даследчыкамі прац К.Маркса, Ф.Энгельса і У.І.Леніна. З другога боку, Петрыкаў адзначыў, што гістарычнае навука ў гэты час была падначалена «многім ненавуковым і валюнтарысцкім паствулатам». Трэці перыяд працягваўся з сяр. 50 – па першую пал. 80-х гг. Для яго характэрна «ачышчэнне гістарычных ведаў ад дагматычных установак сталінізму, выданне калектыўных і манаграфічных прац, але «культ асобы аднаго чалавека быў трансфарміраваны ў культ КПСС». А вось чацвёрты перыяд аўтар пачаў з XXVI з'езда КПСС (1986 г.) і вызначыў яго часам адмаўлення ад догм і стэрэатыпаў, памылковых канцэпций у гістарычнай навуцы.

Храналагічна гістарыяграфію гісторыі Беларусі можна падзяліць на наступныя перыяды: XII – першая палова XVI ст. – накапленне гістарычных звестак аб Беларусі ў летапісах, хроніках і інш. сярэдневяковых творах. Другая палова XVI – пачатак XIX ст. – фарміраванне вытокаў беларускай гістарыяграфіі ў межах польскай і расійскай гістарычнай думкі. Гэты перыяд падзяляеца на чатыры этапы: другая палова XVI ст. – далучэнне культурна-гістарычных працэсаў у ВКЛ да заходненароўсці; XVII – першая палова XVIII ст. – манаполія ордэна езуітаў на гістарычнае выхаванне моладзі, тэалагічнае гістарыяграфія (В.Віюк Каяловіч); 50 - 90-я гг. XVIII ст. – вылучэнне гісторыі ў асобную вучэбную дысцыпліну, фарміраванне «манархічнай» школы А.Нарушэвіча; канец XVIII - пачатак XIX ст. – пачатак беларускага крыніцазнаўства, фарміраванне «рамантычнай» школы І.Лялевеля. 30-я – пачатак 60-х гг. XIX ст. – зварот да гісторыі Беларусі расійскай кансерватыўна-дваранскай гістарыяграфіі, фарміраванне плеяды «мясцовых» даследчыкаў «гісторыі Літвы» (братья Тышкевічы, Т.Нарбут, А.Кіркор і інш.). Пачатак 60-х гг. XIX – пачатак XX ст. – вывучэнне гісторыі Беларусі даследчыкамі заходнерускага (М.В.Каяловіч і інш.) і ліберальнаага (М.К.Любаўскі і інш.) накірункаў, пачатак фарміравання беларускай нацыянальнай гістарыяграфічнай канцэпцыі (М.В.Доўнар-Запольскі, В.Ю.Ластоўскі). 1919 г. – 80-я гг. XX ст. – перыяд беларускай савецкай гістарыяграфіі, які падзяляеца на тры этапы: 1919 г. – 20-я гг. – пераходны этап ад аблежаванага канцэптуальнага плюрализму да ўсталявання марксіскай метадалогіі, актуалізацыя гісторыка-рэвалюцыйнай тэматыкі; 30-я – сярэдзіна 50-х гг. – манаполія марксісцка-ленінскай метадалогіі, прыярытэт гісторыі сацыяльна-эканамічных адносін і рэвалюцыйнага руху; другая палова 50-х – 80-я гг. – адносная «адліга» у метадалогіі гістарычнай навукі, пашырэнне яе дакументальнай і крыніцазнаўчай асновы, з'яўленне калектыўных абагульняючых прац па

гісторыі Беларусі, актуалізацыя гісторыі партызанскага і падпольнага руху на тэрыторыі Беларусі перыяде Вялікай Айчыннай вайны, гісторыі сельскай гаспадаркі і сялянства, гісторыі прамысловасці, гарадоў і рабочага класа і інш. накірункаў. 90-я гг. ХХ – пачатак ХХІ ст. – пераход да нацыянальнай гісторыяграфічнай канцэпцыі, плуралізм ў метадалагічных падыходах, дэідэалагізацыя, дэпалітызацыя і дэпартызацыя гісторычнай навукі.

Тэма 2. Узнікненне гісторычных ведаў і іх развіццё ў Беларусі (са старажытных часоў да канца XVII ст.)

1. Гісторыя Беларусі ў старажытнарускіх летапісах.
2. Беларуска-літоўскае летапісанне.
3. Мясцовыя летапісы і хронікі.
4. Мацей Стрыйкоўскі і яго «Хроніка польская, літоўская, жамойская і ўсёй Русі».

1. Гісторыя Беларусі ў старажытнарускіх летапісах.

Пачатковая гісторыяграфія ўсходніх славян звязана з Кіевам і Ноўгарадам. Першыя звесткі размешчаны ў Кіеўскім летапісным зводзе «Аповесць мінульых гадоў». У найбольш поўнай рэдакцыі «Аповесць мінульых гадоў» дайшла да нас у Іпацьеўскім і Лаўрэнцеўскім спісах. Іпацьеўскі спіс (канец XIII ст.) складаецца з «Аповесці мінульых гадоў», Кіеўскага і Галіцка-Валынскага летапісаў, а Лаўрэнцеўскі спіс (XIV ст.) – з «Аповесці мінульых гадоў» (самы дасканалы тэкст), летапісных запісаў аб гісторыі Паўночна-Усходній Русі па 1305 г., «Павучэння Уладзіміра Манамаха», падання пра Рагнеду і полацкіх Усяславічаў, Жыцця Аляксандра Неўскага.

Найбольшую цікавасць выклікае Кіеўскі летапіс, які быў складзены ў Выдубіцкім манастыры на падставе мясцовых летапісаў і асобных пагадовых запісаў. У адрозненне ад «Аповесці мінульых гадоў» ён прысвечаны пераважна мясцовым падзеям (гісторыі Кіева) з 1118 г. да 1200 г. мае больш свецкі характар. Летапісец асуджае княжацкія ўсобіцы, апісывае барацьбу ўсходніх славян з полаўцамі. Пад 1159 г. у творы размешчаны расказ аб падзеях у Полацкай зямлі, у прыватнасці, аб дзейнасці веча Полацка і Друцка, узаемаадносінах веча і князёў. Таксама аўтар акцэнтуе ўвагу на Тураве, Пінску, Бярэсці. На думку С.М.Салаўёва, У.Ц.Пашуты, Л.В.Аляксеева ў Кіеўскім летапісе ёсць урыўкі з Полацкага летапіса.

Даследчыкі неаднаразова выказывалі меркаванні аб існаванні летапісання ў Полацку і Смаленску. Доказам можа быць расказ пад 1159 г. пра вяртанне выгнанага палаchanамі князя Рагвалода Барысавіча, які напісаны відавочцам з яркімі дэталямі. Другім доказам з'яўляецца фрагмент пад 1180 г. з Іпацьеўскага спіса пра паход кіеўскіх, чарнігаўскіх і полацкіх князёў сумесна з наўгародцамі супраць смаленскага князя Давыда, заняўшага Друцк.

Дакладная дата падзеі, падрабязны пералік князёў – усё сведчыць аб мясцовым полацкім запісе.

Аб існаванні летапісання ў Полацку нам таксама засведчыў рускі гісторык XVIII ст. В.М. Тацішчаў. У сваёй працы «Гісторыя Расійская» ён упамінаў аб спісе, які належала пецярбургскому архітэктару П. Яропкіну. Дзесьць разоў Тацішчаў спасылаўся на змест гэтага летапіса, але да нашых дзён рукапіс не дайшоў.

Галіцка-Валынскі летапіс змяшчае ўнікальныя звесткі па гісторыі Наваградка, Бярэсця, Гародні, Ваўкавыска і інш. заходнебеларускіх гарадоў, пра асобныя помнікі беларускай культуры (Лаўрышаўскі манастыр, Камянецкая вежа), пра жыщё і дзейнасць князёў ВКЛ Міндоўга, Войшалка, Трайдзеня. Гісторыкі У.Ц. Пащута і М.І. Ермаловіч выказалі гіпотэзу, што інфармацыя аб літоўскіх князях запазычана з Наваградскага летапіса, магчыма складзенага ў Лаўрышаўскім манастыры. Фактычна гэта адзіны помнік, які шырока асвятляе пачатковы этап і працэс утварэння ВКЛ. Падзеі пададзены з пазіцыі галіцка-валынскіх князёў, якія прэтэндавалі на Панямонне. Часам яны тэндэнцыйныя, але ў цэлым адпавядаюць гістарычнай праўдзе.

2. Беларуска-літоўскае летапісанне.

Беларуска-літоўскімі лічацца летапісы, у якіх выкладаецца гісторыя ВКЛ і якія былі складзены на тэрыторыі гэтай дзяржавы. Агульнадзяржаўнае галоўным чынам па сваёй тэматыцы і канцэпцыях летапісанне ў ВКЛ у XIV – XVI ст. насіла пераважна прыватна-арыстакратычны або царкоўны характар і вельмі адрознівалася ад больш цэнтралізаванага рускага летапісання.

Тэрмін «беларуска-літоўскія летапісы» быў уведзены ў навуковы зварот ў 1969 г. М.М. Улашчыкам і В.А. Чамярыцкім.

Згодна класіфікацыі, пропанаванай А.А. Семянчук, беларуска-літоўскае летапісанне падзяляецца на падставе асноўных летапісных зводаў на тры этапы: Беларуска-літоўскі летапіс 1446 г., Хроніка Вялікага княства Літоўскага і Жамойцкага, Хроніка Быхаўца.

Беларуска-літоўскі летапіс 1446 г. лічыцца першым агульнадзяржаўным летапісным зводам ВКЛ. Ён заснованы на летапісы, складзеным на рубяжы 20 – 30-х гг. XIV ст. у Смаленску, магчыма, пры двары мітрапаліта Герасіма, які з'яўляўся прыхільнікам палітыкі князя Вітаўта.

Беларуска-літоўскі летапіс 1446 г. раскрывае гістарычныя падзеі з IX ст. да 1446 г. Звесткі запазычаны са старожытнарускіх летапісаў і твораў, напісанных у Кіеве, Смаленску, Маскве, Вільні. Неад'емнай часткай звода з'яўляецца «Летапісец вялікіх князёў літоўскіх» і «Пахвала Вітаўту».

У «Летапісцы...» раскрываеца палітычная гісторыя ВКЛ амаль за стагоддзе: ад смерці Гедзіміна па смерць Вітаўта. У форме суцельнага апавядання прадстаўлены змова Альгерда і Кейстута супраць Яўнуція, дынастычная вайна паміж Вітаўтам і Ягайлам, грамадзянская вайна паміж

Свідрыгайлам Альгердавічам і Жыгімонтам Кейстутавічам. Але па-сваёй структуры летапісны звод не мае цэласнага харктару. У заключнай частцы твора падзеі пераносіцца на Падолю (ад бітвы на р. Сінія Воды па паход Вітаўта ў гэты рэгіён).

У Беларуска-літоўскім летапісу 1446 г. абгрунтоўваецца заканамернасць палітычнага аб'яднання літоўскіх, беларускіх і украінскіх зямель у складзе ВКЛ і цэнтралізатарская палітыка літоўскіх князёў, выяўляеца імкненне перадавых колаў тагачаснага грамадства асэнсаваць гісторычную ролю ВКЛ ва Усходній Еўропе. Адчуваеца ўплыў канцэпцыі правідэнцыялізму: аўтар адбіраў для пераказу толькі тыя факты і падзеі, якія адлюстроўвалі дзейнасць князёў, ваеннаначальнікаў, вышэйшага духавенства. Але ў парыўнанні са старажытнарускім летапісаннем прасочваеца больш свецкі харктар.

Змена культурна-палітычнай сітуацыі ў ВКЛ на пачатку XVI ст. прывяла да таго, што беларуска-літоўскі звод ужо не задавальняў грамадскасць краіны. З'яўленне «Хронікі Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага» было выкліканы новымі грамадска-палітычнымі тэндэнцыямі, патрэбай умацавання міжнароднага становішча ВКЛ, гісторычнага аргументавання яго права на беларускія і украінскія землі, імкненнем даказаць высокароднае паходжанне кіруючай княжацкай дынастыі.

У аснову летапіса пакладзена легенда пра паходжанне літоўскіх князёў ад рымскіх арыстакратаў. У I-м ст. н. э. 500 сем'яў рымскай знаці, ратуючыся ад жорсткасця імператара Нерона, уцяклі марскім шляхам у Жмудзь. На чале эмігрантаў стаяў Палемон або Публій Лібон. Яго сын Кунас заклаў дынастью літоўскіх князёў, прадстаўніком якой быў заснавальнік ВКЛ Міндоўг. Нават слова «Літва» выводзіцца ад лацінскага «*lituus*» - труба, сігнальны ваянны ражок.

Вядома, што легенды служылі канкрэтным палітычным мэтам. Да таго ж гэты міф сведчыў аб патрэбе этнічнага самаакрэслення літоўцаў. Рымскія продкі ўзносілі літоўцаў над інш. народамі, цешылі іх нацыянальны гонар. Згодна легендзе, літоўцы вялі свой радавод ад каталіцкага Захаду і не мелі нічога супольнага з Усходам (Руссю).

Трэцім этапам у развіцці агульнадзяржаўнага летапісання лічыцца «Хроніка Быхаўца». Яна была складзена ў сярэдзіне XVI ст. і дайшла ў адзіным спісе канца XVII – пачатку XVIII ст. Пэўны час крыніца лічылася фальсіфікатам, які прыпісывалі гісторыку Тэадору Нарбуту (1784 – 1864 гг.).

«Хроніка...» пачынаеца з апісання бегства «рымлян», праўда, Палямон называеца Апалонам, а завяршаеца разгромам крымскіх татар пад Клецкам (1506 г.). Дамінуючая тэма твора – ваенна-патрыятычная, таму аўтар падкрэсліў факты тэрытарыяльнага росту ВКЛ, усхваляў знешнюю палітыку Вітаўта, яго ролю ў Грунвальдской бітве. Адчувальна антыпольская накіраванасць выкладаемых падзей. Заходняя суседка ВКЛ падаеца галоўным ворагам яго незалежнасці. Паколькі «Хроніка Быхаўца» стваралася

ў перадлюблінскі перыяд, то аўтар высока ацэньваў ролю беларуска-літоўскай шляхты ў гісторыі краіны, выказываў заклапочанасць яе лёсам.

3. Мяццовыя летапісы і хронікі.

Унікальныя звесткі аб мінулым Беларусі змяшчаюць мяццовыя летапісы і хронікі. Сярод іх Баркулабаўская хроніка або Баркулабаўскі летапіс. Гэты твор быў складзены ў м. Баркулабава (Быхаўскі раён) у пачатку XVII ст. Аўтарам, магчыма, з'яўляецца мяццовы праваслаўны святар Фёдар Філіпавіч Магілёвец.

Летапіс пачынаецца са звестак пра сойм 1545 г. у Брэсце, пабудову ў 1526 г. Магілёўскага замка. Затым назіраецца адзінаццацігадовы перапынак. Больш сістэматызавана выкладзены падзеі з 1563 г. (захоп Іванам IV Палацка) да 1608 г. У канцы летапіса ёсць пазнейшы допіс невядомага аўтара аб паходзе караля Уладзіслава IV Вазы на Смаленск у вайне 1632 – 1634 гг.

Помнікам гарадскога летапісання XVIII ст. з'яўляецца Віцебскі летапіс. Гэты твор быў складзены ў 1768 г. на польскай мове жыхаром Віцебска Стэфанам Гаўрылавічам Аверкам на аснове летапісу Міхала Пінцырнага (звесткі датаваны 896 – 1709 гг.), кароткіх гістарычных запісаў Яна Чарноўскага (1601 – 1633 гг.) і Гаўрылы Аверкі (1733 – 1757 гг.), а таксама аўтарскіх матэрыялаў.

Летапіс носіць кампіляцыйны характар, складаецца пераважна з кароткіх сухіх паведамленняў, месцамі нелагічна размешчаных. Звесткі аб гістарычных падзеях запазычаны з польскіх хронік. Найбольшую каштоўнасць уяўляе арыгінальная інфармацыя па айчыннай гісторыі, асабліва тая, якая датычыцца ваенна-палітычных падзеяў канца XVII – пачатку XVIII ст.

Апошнім мяцзовым беларуска-літоўскім зводам з'яўляецца Магілёўская хроніка. Яна была складзена ў Магілёве на працыгу XIII – XIX ст. купецкім старастам і лаўнікам Трафімам Раманавічам Суртам і рэгентам канцылярыі Юрыем Трубніцкім, прадоўжана яго сынам Аляксандрам і ўнукам Міхаілам.

Найбольшую навуковую і гістарычна-літаратурную каштоўнасць мае частка, напісаная першымі дзвумя храністамі. Крыніцамі паслужылі запісы і ўспаміны сучаснікаў, матэрыялы магілёўскага архіва, хронікі А. Гваныні і М. Стрыйкоўскага, Кіеўскі сінопсіс, асабістыя назіранні аўтараў.

4. Мацей Стрыйкоўскі і яго «Хроніка польская, літоўская, жамойская і ўсёй Русі».

У 20 – 90-я гг. XVI ст. на гістарычнае развіццё ВКЛ і Рэчы Паспалітай значны ўплыў аказалі Адраджэнне і Рэфармацыя. Яны прадвызначылі ўключэнне беларускіх зямель у сферу ўплыву заходнегурапейскай культурнай традыцыі. Прафесар Д.У.Караў назваў гэты працэс «вестэрнізацыяй» беларускай культуры». На яго думку, новая тэндэнцыя ў духоўным жыцці беларускага грамадства суправаджалася этнакультурнай

дэзінтэграцыяй, кардынальнай зменай релігійнай і моўнай сітуацыі, што прывяло да з'яўлення публіцыстыкі (творы П.Скаргі, І.Пацея, М.Літвіна і інш.).

Інтэнсіўная палеміка паміж прыхільнікамі «традыцыйнай» і «заходнай» арыентацыі садзейнічала росту грамадскай цікавасці да гісторыі як асобнай галіны ведаў. Таму ў гістарыяграфіі зацвярджаецца жанр хранографаў, які звязваў гісторыю беларускага народа з сусветнай. Першай працай падобнага тыпу ў ВКЛ стала «Хроніка польская, літоўская, жамойцкая і ўсяе Русі» Мацея Стрыйкоўскага, якая ўключыла гісторыю ВКЛ у арбіту заходнегурапейскай гістарыяграфічнай традыцыі.

Мацей Стрыйкоўскі (1547 – 1590 (1593) гг.) нарадзіўся ў м. Стрыйкаў каля Лэнчыц (сучаснае Лодзінскае ваяводства Польшчы) у сям'і судовага вознага. «Хроніка польская, літоўская, жамойцкая і ўсяе Русі» была выдадзена ў Круляўцы (сучасны г. Калінінград) у 1582 г. на польскай мове. Хроніка прысвечана каралю Стэфану Баторыю, віленскому біскупу Радзівілу, сынам Юрыя Алелькавіча. Гэта першая друкаваная гісторыя ВКЛ. Твор складаецца з пяці частак: рыфмаванай аўтабіяграфіі Стрыйкоўскага, прадмовы са зваротам да шляхты, самай Хронікі (25 кніг, падзеленых на главы), спіса апечатак, рэестра ўласных імён.

Стрыйкоўскі паўстае ў хроніцы не ў якасці сярэдневяковага кампілятара, а як даследчык. Гэта відавочна ў шырокім выкарыстанні аўтарамі гістарычных крыніц (працы Герадота, Ціта Лівія, Клаудзія Пталамея, Страбона, Я.Дlugаша, Мехавіты, М.Кромэра, П.Дусбурга, «Аповесць мінульых гадоў», беларуска-літоўскія летапісы і інш.).

Вельмі падрабязна ён раскрыў гісторыю ВКЛ ад Палямона да Стэфана Баторыя. Характарызуючы вялікіх князёў літоўскіх, Стрыйкоўскі не згадзіўся з польскімі храністамі аб «нізкім» паходжанні Гедзіміна (конюх Віценя).

Тэма 3. Гістарыяграфія гісторыі Беларусі ў XVIII – першай палове XIX ст.

1. Віленская гістарычная школа.
2. Гісторыя Беларусі ў працах рускіх гісторыкаў.
3. М.Р. Устралаў і яго погляды на гісторыю Беларусі.

1. Віленская гістарычная школа.

У першай трэці XIX ст. цэнтрам пропаганды ідэй Асветніцтва на тэрыторыі Беларусі і Літвы становіцца Віленскі імператарскі універсітэт, створаны на базе галоўнай Літоўскай школы ў 1803 г. па загаду Аляксандра I. Цыкл гуманітарных, у т.л. і гістарычных дысцыплін, выкладаўся на двух факультэтах: факультэце навук маральных і палітычных; факультэце літаратур і свободных мастацтваў. Іх абслугоўвала кафедра ўсеагульной гісторыі. Адным з яе загадчыкаў з'яўляўся вядомы польскі гісторык і грамадска-палітычны дзеяч Іаахім Лялевель.

Упершыню ў польскай гісторыяграфіі Лялевель вызначыў паняцце сусветнай гісторыі як гісторыі ўсіх народаў і дзяржаў. Ён з'ўляеца заснавальнікам і галоўным прадстаўніком «рамантычнай» школы ў гісторыяграфіі Польшчы, Беларусі і Літвы. Пад уплывам польскага нацыянальнага руху ён лічыў справу вывучэння гісторыі актуальным і патрыятычным абазвязкам. Гісторыя, на яго думку, ствараеца для народа, а народ – гэта сялянства і шляхта.

Свае погляды на гісторыю ВКЛ і Русі Лялевель раскрыў у манаграфіі «Гісторыя Літвы і Русі да Люблінскай уніі з Польшчай 1569 года» (1839 г.). У сваёй працы ён паспрабаваў даць комплексную панарамную характарыстыку іх унутранага развіцця, дзяржаўна-палітычных адносін, зневінічных фактараў, у т. л. дзяржаўных і царкоўных уній з Польшчай. Лялевель крытычна ацаніў развіццё гісторычнай думкі ад узнікнення рускага летапісання да пачатку XIX ст. Упершыню ў гісторыяграфіі даследчык вывучыў польскія крыніцы па гісторыі Расіі.

Гісторыя ВКЛ пачынаеца з часоў Кіеўскай Русі і заканчваеца Люблінскай уніяй. На думку даследчыка, Княства было асноўным пераемнікам гісторычнай, традыцыйнай і культурнай спадчыны Кіеўскай Русі, што садзейнічала яго ўнутранаму развіццю і зневінічному адборнасці. «Гаспадарства ўзнікла на рыштаваннях тагачаснай Русі, - пісаў Лялевель, - і прыстасаванні да ніх наезднічай Літвы».

У першай трэці XIX ст. у Вільні сформіравалася група даследчыкаў-гісторыкаў, якія стаялі ля вытокаў не толькі беларусазнаўства, але і беларускай нацыянальнай ідэі. Яны асвятлялі гісторыю ВКЛ з патрыятычных, літоўска-беларускіх пазіцый, выказываліся за аднаўленне самастойнасці ВКЛ і вяртанне дзяржаўнага статуса старабеларускай пісьмовай мове.

Працуючы ў Віленскім універсітэце, І. Даніловіч пачаў займацца зборам, вывучэннем і публікацыяй пісьмовых крыніц па гісторыі Беларусі і Літвы. Даследчык сам праводзіў археаграфічныя пошуки матэрыялаў у архівах Пецярбурга, Варшавы, Масквы. У бібліятэцы графа М.П.Румянцева ён знайшоў Судзебнік Казіміра IV 1468 г., а ў Супрасльскім манастыры – Супрасльскі летапіс.

Гісторыя ВКЛ разглядалася І.Анацэвічам у спецыяльным курсе, а не пры вывучэнні ўсеагульнай гісторыі. Лекцыі карысталіся папулярнасцю сярод студэнтаў. Гісторык планаваў напісаць абагульняющую працу, але не атрымалася. Ужо пасля смерці выйшлі артыкулы на польскай мове «Погляд на першапачатковую гісторыю Літвы» (1846 г.), «Погляд на гісторыю Вялікага княства Літоўскага» (1849 – 1850 гг.). ёсць меркаванне, што рукапіс сваёй «Гісторыі Літвы» вучоны перадаў Ігнату Крашэўскуму.

Ярашэвіч актыўна займаўся даследаваннем старажытнай гісторыі ВКЛ і крыніцазнаўствам. Вялікі ўплыў на яго аказаў загадчык кафедры ўсеагульнай гісторыі Лялевель, з якім вучоны ў 1817 – 1830 гг. вёў інтэнсіўную перапіску.

Дакладнае вывучэнне гістарычных крыніц дазволіла Ярашэвічу падрыхтаваць фундаментальнае выданне «Вобраз Літвы з пункту гледжання цывілізацыі ад найстараражытнейшых часоў да канца XVIII ст.», якое выйшла ў трох тамах (830 старонак) у 1844 – 1845 гг. Гэтае даследаванне стала адлюстраваннем істотнага прагрэсу ў развіцці гістарычнай навукі Беларусі і Літвы. Ярашэвіч першым у айчыннай гісторыяграфіі стаў разумець гістарычную навуку як цывілізацыйны закон развіцця асветы грамадства.

2. Гісторыя Беларусі ў працах рускіх гісторыкаў.

Адным з першых расійскіх даследчыкаў, які прааналізаваў гістарычныя падзеі на Беларусі, з'яўляецца Васіль Тацішчаў.

Вядома, што В.М.Тацішчаў чытаў і выкарыстаў у сваёй «Істории Российской» Полацкі летапіс. Таму яго праца з'яўляецца каштоўнай крыніцай, на аснове якой удакладняюцца многія падзеі з гісторыі Беларусі. У прыватнасці, аўтар вызначыў прычыну нападу наўгародскага князя Уладзіміра Святаславіча на Полацк у 980 г. – паход Рагвалода на Наўгародскія землі, раскрыў намер менскага князя Глеба Усяславіча заваяваць Наўгародскія і Смаленскія землі. Тацішчаў лічыў, што горад Навагрудак заснаваны князем Яраславам Мудрым падчас яго пахода на Літву ў 1044 г., што полацкі князь Усяслаў Брачыславіч здзейсніў ваеннью акцыю не на Ноўгарод, а на Навагрудак (памылкова). Бітву на Нямізе даследчык лакалізаваў на Нёмане 10 сакавіка 1067 г. Таксама аўтар паказаў акалічнасці ўтварэння ВКЛ, апісаў помсту Войшалка забойцам Міндоўга і інш.

Тацішчаў адным з першых зрабіў спробу перыядызацыі гісторыі Полацкага княства, вызначыўшы тры перыяды: мясцовае княжанне, вечавы, у складзе ВКЛ. Ён упершыню даследаваў пытанне паходжання і геаграфічнага значэння тэрміна «Белая Русь». Даследчык лічыў, што гэтая назва ўзнікла ў XII ст. у дачыненні да Растава-Сузальскіх зямель. Традыцыю Тацішчава прадоўжыў вядомы расійскі вучоны-прыродазнавец, паэт, мастак Міхail Васільевіч Ламаносаў (1711 – 1765 гг.), які стаяў на пазіцыі аўтахтоннасці Русі, у склад якой ён адносіў і беларускія землі.

Звесткі пра Беларусь можна атрымаць у дакументальных дадатках да працы князя Міхаіла Міхайлавіча Шчарбатава (1733 – 1790 гг.) «Істория Российской». Гэта, найперш скаргавыя спісы пятнаццатага стагоддзя аб нападах на гандляроў і падарожнікаў з Вялікага княства Маскоўскага, дакументы пра перамовы аб перамір’і ў гады Лівонскай вайны, дакументы пра ваенныя дзеянні на тэрыторыі Беларусі ў перыяд II-й Паўночнай вайны 1700 – 1721 гг.

У гэты час на ніве гісторыі плённа працеваў рускі дваранскі гісторык Мікалай Бантыш-Каменскі.

У 1794 г. Кацярына II праз обер-пракурора Сінода графа Мусіна-Пушкіна даручыла Бантыш-Каменскаму падрыхтаваць падрабязныя звесткі пра

«уніятаў польскіх». Вынікам праведзенага даследавання стала кніга «Исторические сведения о возникшей в Польше уни...», выдадзеная ў Маскве ў 1805 г. Аўтар сцвярджаў, што ўнія выражала інтэрэсы папства, была сродкам дзяржаўнай палітыкі і вынікам кампраміснай пазіцыі праваслаўных іерархаў. Усё гэта выклікала шырокае народнае супраціўленне. Расійскі імператар Аляксандр I узнагародзіў гісторыка дыяментавым пярсцёнкам.

3. М.Р. Устралаў і яго погляды на гісторыю Беларусі.

Мікалай Устралаў. У 30-я гг. XIX ст. упершыню ў расійскай гістарыграфіі ён паспрабаваў уключыць гісторыю «Захоўнай Русі» у канцэптуальную схему рускай гісторыі.

У 1837 г. выйшла першае, а ў 1842 г. – другое выданне асноўнай працы Устралава «Русская история» у двух тамах. Даследаванне аўтар падрыхтаваў па прапанове міністра народнай асветы графа С.С.Уварава. Устралаў пропанаваў уласную метадологію вывучэння гісторыі заходніх зямель Русі: 1) як узнікла ВКЛ і як страціла сваю самастойнасць? 2) як адносілася да ВКЛ Маскоўская дзяржава? 3) як разумелі ВКЛ сучаснікі да канца XVII ст.? 4) што думалі пра ВКЛ пазнейшыя гісторыкі Расіі?

Ён заклаў асновы так званай «захоўнерускай» афіцыйнай ідэалогіі. Згодна з асноўнымі парадыгмамі гэтай канцэпцыі для ўсёй хрысціянской Русі з даўніх часоў было характэрна спалучэнне трох духоўных імператываў: праваслаўе, самадзяржаўе, народнасць.

Асобная глава кнігі прысвечана гісторыі ВКЛ. Устралаў адзначыў сваю цікавасць да мінулага Вялікага княства Літоўскага адсутнасцю адзінага падыхода сярод вучоных. Адныя даследчыкі лічылі ВКЛ рускай дзяржавай, другія польскай правінцыяй. Устралаў звярнуў увагу на тэрытарыяльную, дэмографічную, культурную і рэлігійную перавагу рускага насельніцтва ВКЛ над этнічнымі літоўцамі. Тэрыторыю ВКЛ у XIV – XVIII ст. ён падзяляў на дзве часткі: «Русские княжества, - пісаў ён, - к западу от Днепра, кроме Галиции, присоединившейся к Польше, слились также в одно целое и образовали вместе с Литовским народом самостоятельное государство, под именем Великого княжества Литовского, главою коего был дом Гедимины». Гісторык лічыў, што ВКЛ было заснавана Гедзімінам, які па прыкладу маскоўскіх князёў рознымі шляхамі збіраў землі вакол Вільні. Пры яго пераемніках «Літоўская дзяржава» уяўляла ту ж сістэму княстваў, што і «Масква» да Івана III. Таксама ў Вялікім княстве Літоўскім мова, вера, заканадаўства былі «рускімі». «Западная Русь до конца XVI века оставалась под властью Князей Литовских, в роде Гедимина, но так же, как и Восточная, спасла свою веру, свой язык, свои уставы гражданские. Следовательно самые крепкие узы связывали её с Восточной Россией, и народ, свято сохраняя законы прародителей, неоднократно обнаруживал живейшее желание возвратиться в подданство Царя православного, целыми областями присоединяясь к его державе». Вялікім злом для дзяржаўнага развіцця стала

Крэўская ўнія 1385 г., якая азначала паварот на захад. А пасля Люблінскай ўніі ВКЛ стала здабычай езуітаў («иго польськое, тягостнее татарского»). Усё «рускае», г.зн. праваслаўнае, стала знішчацца. Рускія цары, пачынаючы ад Івана Каліты да Кацярыны II, імкнуліся аб'яднаць усю Русь – гэта галоўны накірунак знешняй палітыкі Расіі.

Аўтар вызначыў тры галоўныя памылкі, якія былі дапушчаны рускімі даследчыкамі пры аналізе гісторыі ВКЛ. Па-першае, лічылі літоўцаў больш магутным народам, чым славяне. Па-другое, глядзелі на ВКЛ як на варожую Расію дзяржаву. Па-трэцяе, не вызначалі ўнію ВКЛ і Польшчу як зло для рускага насельніцтва Княства. Задачай рускага гісторыка, на думку Устралава, з'яўляецца раскрыццё барацьбы Русі супраць польскага прыгнёту і вяртання яе да Расіі. Таму расійскі даследчык павінен гісторыі ВКЛ надаваць такую ж увагу як і гісторыі Паўночна-Усходній Русі.

Устралаў заклаў аснову канцэпцыі заходнерусізма ў гістарычнай навуцы, але не здолеў стварыць сінтэznай канцэпцыі гісторыі ВКЛ. Гэта тлумачыцца слабой распрацаванасцю праблем сацыяльна-палітычнай гісторыі Беларусі і Літвы і адсутнасцю абагульняючай інфармацыі аб іх культурным, канфесійным, эканамічным развіцці.

Тэма 4. Гісторыя гістарычнай навукі ў Беларусі ў другой палове XIX ст.

1. Грамадска-палітычныя ўмовы развіцця гісторыяграфіі гісторыі Беларусі ў другой палове XIX ст.
2. Канцэпцыя “заходнерусізма” і яе прадстаўнікі.
3. Дзяржаўна-прававая школа ў гісторыяграфіі.
4. Ліберальны і дэмакратычны накірункі ў гісторыяграфіі.

1. Грамадска-палітычныя ўмовы развіцця гісторыяграфіі гісторыі Беларусі ў другой палове XIX ст.

Моцны ўплыў на развіццё айчыннай гісторыяграфіі парэформеннага часу аказалася падзстанне 1863 г. у Польшчы, Літве і Беларусі. Яно зноў звярнула ўвагу ўрада і расійскага грамадства, у цэлым, на заходні рэгіён краіны, заставіла нанава адкрыць Беларусь і яе гісторыю. Каб абвергнуць польскія прэтэнзіі на Беларусь і Літву, царскі ўрад пачаў актыўна даказываць рускі характар «заходняга края» імперыі.

Дзеля гэтага былі выдадзены два гістарычныя атласы.

Першы атлас з шасці карт падрыхтаваў палкоўнік Р.Ф.Эркерт (1863 г.). Выданне раскрывае арэал рассялення ў «заходнім краі» рускіх, палякаў, літоўцаў, латышоў, немцаў і яўрэяў. Зразумела, што ўкраінцы і беларусы былі аднесены да рускага этнасу. Першае выданне атласа выйшла на французскай мове і прадназначалася для ёўрапейскай дыпламатыі ў адказ на падзеі 1863 г.

У 1864 г. выйшаў атлас, складзены падпалкоўнікам А.Ф.Рыціхам пад кіраўніцтвам Пампяя Бацюшкава.

Актыўную падтрымку ўраду аказалі прадстаўнікі позняга расійскага славянафільства і ліберальная інтэлігэнцыя, аб чым сведчаць публікацыі ў славянафільскіх выданнях «День», «Москва», «Русь». Да супрацоўніцтва з імі быў запрошаны прафесар Пецярбургскай духоўнай акадэміі, ідэолаг заходнерусізма М.В.Каяловіч, які звярнуўся з заклікам да расійскіх газет размяшчаць этнографічныя і гістарычныя матэрыялы аб «Захадній Расіі».

Пазіцыя М.В.Каяловіча знайшла падтрымку ў віленскага генерал-губернатара Міхаіла Мураўёва. Ён разумеў усю карысць гісторыі ў працэсе фарміравання грамадскай самасвядомасці жыхароў заходніх губерняў. Генерал-губернатар, акрамя русіфікацыі мясцовай адміністрацыі, прапанаваў імператару Аляксандру II правесці рэформу школ і радыкальна змяніць змест гістарычнай адукацыі: «Необходимо всем и постоянно разъяснить, что край Северо-Западный всегда был и есть русский, и что польский элемент есть временный, заброшенный в эпоху польского владычества».

У пачатку 1864 г. Мураўёў задумаў выданне кнігі пра падзеі 1863 года. Вынікам стала двухтомная праца, выдадзеная ў 1867 – 1868 гг., «Сведения о польском мятеже 1863 года в Северо-Западном крае».

Для прапаганды ўрадавай палітыкі М.М.Мураўёў запрасіў у Вільню Ксенафона Гаворскага.

У 1857 – 1858 гг. Гаворскі з'яўляўся рэдактарам неафіцыйнай часткі «Віцебскіх губернскіх ведамасцей». Яго заўважылі расійскія славянафілы, увялі ў навуковыя сталічныя салоны і зрабілі вядучым спецыялістам па «польскаму» пытанню. Професар М.В.Каяловіч садзейнічаў прызначэнню Гаворскага рэдактарам часопіса «Вестник Юго-Западной и Западной России», які выдаваўся з 1862 г. у Кіеве.

Па просьбe Мураўёва і папячыцеля Віленскай навучальнай акругі І.П.Карнілава выданне з 1864 г. перанеслі ў Вільню пад называй «Вестник Западной России». Па тэматыцы публікацыі часопіс быў гісторыка-літаратурным, але, з другога боку, ён з'яўляўся выразнікам афіцыйных поглядаў на палітыку, навуку, публіцыстыку. Аўтары змешчаных у ім артыкулаў аддавалі пашану праваслаўю, якое вызваліла Беларусь ад іга паланізма і лацінізма. Часопіс выходзіў пад дэвізам – «Калі Польшча не загінула, хай загіне – мы так хочам!». Уся гісторыя Беларусі падавалася аўтарамі «польскай інтыгай» і «каталіцкім прымусам».

Каб пераарыентаваць гістарычную свядомасць насельніцтва Беларусі і Літвы па прыкладу Пецярбурга і Кіева ў Вільні з 29 красавіка 1864 г. пачала дзейнічаць Віленская археаграфічная камісія.

2. Канцэпцыя “захаднерусізма” і яе прадстаўнікі.

Захаднерусізм – гэта канцэпцыя, якая адмаўляла гістарычнасць беларусаў як самастойнай і самабытнай этнічнай адзінкі, атаясамлівала іх з вялікарускім этнасам. У заходнерусізме вылучалася дзве плыні:

кансерватыўная (К.А.Гаворскі) і ліберальная (М.В.Каяловіч). Прадстаўнікі першага накірунку лічылі, што этнічныя асаблівасці беларусаў з'яўляюцца вынікам уплыву польска-каталіцкай экспансіі, таму заходняму краю неабходна вярнуць рускія харктары. Прадстаўнікі ліберальнай плыні прызнавалі пэўную гісторыка-этнічную адметнасць Беларусі, але выключалі магчымасць яе нацыянальна-культурнага самавызначэння.

Арганізацыйнае афармленне гэтага гісторыяграфічнага накірунка адбылося ў Пецярбургской духоўнай акадэміі, а гісторыяграфічнае афармленне заходнерусізма звязана з працамі Міхаіла Каяловіча. Ён паширыў і ў значнай ступені ўдакладніў гісторычныя погляды М.Г.Устралава. Яго канцэпцыя была панрасійскай славянафільскай і антыпольскай.

Свае метадалагічныя погляды Каяловіч раскрыў у кнізе «Істория русского самосознания» (1884 г.), якая стала буйной гісторыяграфічнай падзеяй – першай абагульняючай гісторыяграфічнай працай у Расіі. Даследчык прааналізаваў шырокое кола пытанняў па гісторыі гісторычнай науки ад рускага летапісання па сучасныя яму працы.

З сінтэтычных абагульняючых прац, якія атрымалі грамадскае гучанне, можна назваць «Лекции по русской истории» (1862 – 1864 гг.), якія мелі чатыры выданні, і «Чтения по истории Западной России» (1884 г.). У іх Каяловіч пропанаваў уласную гісторычную канцэпцыю гісторыі Заходняй Расіі. Ён зыходзіў з вяршэнства праваслаўя ў гісторычным мінулым Беларусі, адзінстве інтарэсаў мясцовага насельніцтва з рускай арыстакратыяй. Гісторыю Беларусі аўтар зводзіў да нацыянальна-канфесійнага пытання, а сацыяльна-эканамічныя праблемы не закранаў.

Гісторыяграфічны падыход Каяловіча ґрунтаваўся на пазіцыі, што Заходняя Расія – гэта «западная Русь», якая ахоплівала «Белоруссию, западную Малороссию, или т. н. Украину, и Литву в собственном смысле слова». Дзяржаўнасць спачатку сферміравалася ў межах рускага арэала «заходний Русі», а потым пад націскам перасяленцкіх працэсаў была ўспрыніта суседнімі літоўцамі. Да гэтага аб'яднальнага працэсу пад пагрозай крыжакоў з часам далучыліся жэмайты, якія ўжо ў XIII ст. мелі свае дзяржаўныя формы.

Фактам гісторычнага развіцця ён лічыў барацьбу «дзвух сіл»: рускай і польскай. Гісторыя Заходняй Русі да канца XVIII ст., сцвярджаў Каяловіч, была прасякнута барацьбой польска-каталіцкай і рускай праваслаўнай цывілізацый.

У Пецярбургской духоўнай акадэміі М.В.Каяловіч стварыў заходнерусскую гісторычную школу, заснаваную на ідэях вялікадзяржаўнасці і манархізма. Але яе прадстаўнікі ўлічвалі ўплыў ліберальнай гісторыяграфіі, таму большую ўвагу сталі надаваць сацыяльнаму кантэксту ў гісторыі канфесійных адносін.

Адным з вядомых прадстаўнікоў заходнерускай гісторычнай плыні і вучняў Каяловіча з'яўляўся Платон Жуковіч. Цэнтральная месца па-

ранейшаму займала царкоўная унія, абы чым гавораць наступныя працы: «Борьба против унии на современных ей польско-литовских сеймах (1595 – 1660 гг.)» (1897 г.), «Сеймовая борьба православного западнорусского дворянства с церковной унией» (1901 – 1912 гг.). Жуковіч з'яўляецца адзіным прадстаўніком заходнерускай гісторыяграфіі, які звярнуўся да пытанняў сацыяльна-эканамічнай гісторыі, найперш, аграрнай гісторыі Беларусі канца XVIII – сярэдзіны XIX ст. У 1895 г. ён выдаў працу «О русском землевладении в Северо-Западном крае от времени присоединения его к России».

Да старэйших выкладчыкаў школы Каяловіча адносіцца Канстанцін Харламповіч. Навуковыя працы Харламповіча прысвячаны культуралагічнай проблематыцы ў кантэксле гісторыі праваслаўнай царквы: «К истории западнорусского просвещения. Виленская братская школа в первые полвека своего существования» (1897 г.), «Острожская православная школа» (1897 г.), «Западнорусские церковные братства и их просветительская деятельность в конце XVI и начале XVII в.» (1899 г.). Галоўнай працай яго жыцця стала кніга «Западнорусские православные школы XVI и начале XVII в. ...» (1899 г.).

Яркім прадстаўніком заходнерускай гісторыяграфіі з'яўляецца рускі гісторык-славянафіл, археограф Іван Бяляеў. Бяляеў даследаваў гісторыю Беларусі да сярэдзіны XVI ст. У працы «Очерк истории Северо-Западного края России» (1867 г.) ён прасачыў гісторычнае развіццё Беларусі са старажытнасці да Крэўскай уніі 1385 г. Як і Каяловіч, разглядаў мінулае праз прызму барацьбы праваслаўнага насельніцтва супраць «націску лацінства і Нямеччыны». Аўтар падкрэсліваў, што яго кніга павінна «способствовать развитию у учащихся верных понятий в исконном господстве православия и русской народности...».

У «Истории Полотска или Северо-Западной Руси от древнейших времен до Люблинской унии», якая была надрукавана ў 1872 г., Бяляеў прааналізаваў сацыяльны і нацыянальны склад насельніцтва, гісторыю царквы, адміністрацыі Кіеўскай Русі і ВКЛ. Па сутнасці, аўтар паспрабаваў стварыць этнічную мадэль Полацкай зямлі. Вучоны лічыў, што тэрыторыя паміж Прыпяццю і Заходнім Дзвінам, Дняпром і Нёманам, Літва, землі суседніх прыбалтыйскіх плямён былі аб'яднаны ў працэсе славянскай каланізацыі ў адну Полацкую дзяржаву. Уесь разгляд гісторыі Полаччыны ў яго пабудаваны на прынцыпе аналогіі сацыяльнага жыцця Полацка і Ноўгарада (вечавыя сходы гараджан, арганізацыя купецтва і інш.) як вынік славянскай каланізацыі Полацка з Ноўгарада. Даследчык выказаў ідэю бесканфіктнай садружнасці ўлады і народа, першы з рускіх гісторыкаў зрабіў этнаграфічнае апісанне беларусаў, якіх лічыў крывічамі.

Найбольш выразна заходнерусская гісторыяграфічная пазіцыя прасочваеца ў працах рускага гісторыка Паўла Бранцева. Кнігі Бранцева («История Литовского государства с древнейших времен» (1889 г.), «Польский мятеж 1863 г.» (1891 г.), «Очерк древней Литвы и Западной

России» (1896 г.) і інш.) паказывалі добраторвны ўплыў на лёс «Заходняга краю» усяго праваслаўнага і рускага і адмоўны ўплыў усяго каталіцкага і польскага: «...после Люблинской унии было реализовано усиленное стремление поляков к окончательному уничтожению... самостоятельности Литовского государства».

Прапагандысцка-пабліцыстычны накірунак у заходнерускай гістарыяграфіі прадстаўляў Іван Карнілаў. У 1901 г. Карнілаў выдаў «Русское дело в Северо-Западном крае: Материалы для истории Виленского учебного округа преимущественно в муравьевскую эпоху». Аўтар у прадмове раскрыў свой погляд на гісторыю Беларусі і Літвы, найперш, у XIX ст. Ён лічыў, што «Западный край, это наша древнейшая коренная страна, оплот православия и русской народности...».

3. Дзяржаўна-прававая школа ў гістарыяграфіі.

Пад уплывам пазітыўізму ў другой палове XIX ст. у расійскай гістарыяграфіі сформіравалася дзяржаўная або дзяржаўна-прававая школа, ля вытокаў якой знаходзіліся К.Д.Кавелін, Б.М.Чычэрын, С.М.Салаўёў. Гісторыкі праяўлялі зацікаўленасць да філасофіі гісторыі Гегеля, яго дыялектычнаму метаду, сформулявалі канцепцыю гістарычнага развіцця расійскай дзяржаўнасці, яе інстытутаў і прававых норм. Дзяржава разглядалася імі як суб'ект і рухавік гістарычнага прагрэсу.

Да другога пакалення прадстаўнікоў дзяржаўна-прававой школы адносяцца Міхаіл Уладзімірскі-Буданаў, Федар Леантовіч.

У сваіх працах («Немецкое право в Польше и Литве» (1868 г.), «Население Юго-Западной России от пол. XIII до пол. XVIII в.» (1886 г.)) Уладзімірскі-Буданаў аснову гістарычнага развіцця Вялікага княства Літоўскага бачыў у развіцці заканадаўчых норм краіны. Праўда, крыніцы і інстытуты права ён лічыў рускімі. Пагаршэнне становішча сялян тлумачыў тым, што нормы звычайнага права былі выцеснены дзяржаўным правам, напрыклад «Уставай на валокі» Жыгімонта II Аўгуста.

Уладзімірскі-Буданаў распрацаваў тэорыю «абшчыннага права» як «поўнага, вечнага і спадчыннага ўладання землямі нараўне з зямнінамі і баярамі ў XVI ст.», якая пазней была абвергнута М.К.Любаўскім.

Зыходзячы з пазіцый прававога ідэалізму, даследчык лічыў, што магдэбургскае права, прынесенае ў ВКЛ з Польшчы разам з феадалізмам, стала прычынай заняпаду не толькі гарадоў Рэчы Паспалітай, але і краіны ў цэлым. Адзначым панславянскую пазіцыю Уладзімірскага-Буданава, які выступаў з ідэяй аб'яднання славянскіх народаў пад эгідай Расіі.

У манаграфіях «Очерки истории литовско-русского права» (1894 г.), «Сословный тип территориально-административного состава Литовского государства и его причины» (1895 г.) Леантовіч прааналізаваў працэс утварэння ВКЛ (аўтар сформуліраваў тэзіс аб добраахвотным аб'яднанні Русі з Літвой дзеля вызвалення ад татара-мангольскага іга), ахарактарызаваў

сацыяльны стан беларускіх зямель у складзе гэтай краіны, прававое становішча розных катэгорый сялянства ВКЛ, класіфікаў сялянскія павіннасці. Даследчык развіваў тэорыю абшчыннага паходжання Рускай дзяржавы.

4. Ліберальны і дэмакратычны накірункі ў гісторыяграфіі.

Аўтарам шырокага гісторычнага сінтэзу, складзенага на падставе лекцыйнага курсу ў Маскоўскім універсітэце, стаў выдатны прадстаўнік ліберальнай гісторыяграфіі рускі гісторык Мацей Любашкі.

На працягу трох дзесяцігоддзяў Любашкі чытаў у Маскоўскім універсітэце спецкурс па гісторыі Вялікага княства Літоўскага, вёў семінары па крыніцаўству ВКЛ. Але рукапісы і матэрыялы даследчыка дайшлі да нас у нязначнай колькасці – у аб’ёме каля 200 старонак.

Найбольш значная абагульняючая работа па гісторыі ВКЛ – «Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно» (1910 г.). Выданне падобнай сінтэзнай працы аўтар растлумачыў адсутнасцю даступных абагульняючых дапаможнікаў, а ў навуковым сэнсе – вывучэннем парадаксальна розных шляхоў гісторычнага равіцца «Літоўскай» і Паўночна-Усходнай Русі» і tym самым для лепшага разумення станаўлення і эвалюцыя апошняй. Любашкі стаў пачынальнікам тыпалагічна-параўナルнага метада ў вывучэнні гісторыі ВКЛ. У гісторыяграфіі традыцыйна зацічаў аўтара ў группу пазітыўістаў гісторыкаў дзяржаўна-прававой школы, што патрабуе значнай карэктYROУКІ. Ён імкнуўся да шырокага асвятлення гісторыі ВКЛ і толькі недахоп сур’ёзных культуралагічных і сацыяльна-эканамічных прац перашкодзілі яму ў ажыццяўленні ягоных планаў.

У другой палове XIX ст. фарміруецца ліберальная плынь ва ўкраінскай гісторыяграфіі, прадстаўленая «кіеўскай школай» У.Б.Антановіча. Погляды яе прадстаўнікоў на «літоўскі» перыяд у развіцці ўкраінскіх і беларускіх зямель былі прынцыпова рознымі, але падыходы і метадалогія даследавання наслідкі дэмакратычны харектар. Яны не прымалі пазіцыю расійскай афіцыйнай гісторыяграфіі аб супадзенні дзяржаўнай і народнай гісторыі.

Сярод даследчыкаў «кіеўскай школы» вылучаецца арганізатор акадэмічнай гісторычнай навукі ва Украіне Міхail Грушэўскі. Гісторыя Беларусі закранаецца ў творах М.С.Грушэўскага галоўным чынам пры даследаванні агульнагісторычных працэсаў, што развіваліся ў ВКЛ, або асабліва аб’ядноўвалі украінскія і беларускія землі (грамадска-палітычныя традыцыі, духоўнае жыццё, царква, брацтвы і інш.). Аўтар вызначыў асобную ролю беларускіх зямель у палітычным і духоўным развіцці ВКЛ, абронтоўваў гэта іх геапалітычным становішчам і больш доўгім знаходжаннем у яго складзе.

Ліберальная традыцыя ў вывучэнні гісторыі Беларусі ў беларускай гісторыяграфіі звязана з прозвішчамі Яўхіма Карскага, Івана Лапы, Арсена Турцевіча, якія зыходзілі з самабытнага харектару беларускай гісторыі.

«Энцыклапедый беларусазнаўства» стала фундаментальная праца Карскага «Беларусы», якая выйшла ў сямі выпусках (трох тамах) з 1903 па 1922 гг. На аснове комплекснага парадаўнальна-гістарычнага абагульнення разнастайных пісьмовых і этнографічных крыніц даследчык аргументаваў нацыянальную самабытнасць беларусаў як самастойнага славянскага народа, маючага сваю багатую і арыгінальную культуру, старажытныя традыцыі.

Асноўныя працы Лапы прысвячаны сацыяльна-палітычнай гісторыі ВКЛ у XVI ст.: «Великое княжество Литовское за время от заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория (1569 – 1586). Опыт исследования политического и общественного строя» (1901 г.), «Великое княжество Литовское во второй половине XVI ст. Литовско-русский повет и его сеймик» (1911 г.), «Западная Россия и ее соединение с Польшшей в их историческом прошлом: Исторические очерки» (1924 г.).

Тэма 5. Гістарыяграфія гісторыі Беларусі ў канцы XIX – пачатку XX ст.

1. Станаўленне беларусазнаўства як асновы беларускай нацыянальнай гістарыяграфічнай канцэпцыі.
2. Гістарычная публіцыстыка “Нашай Нівы”. Гістарычныя погляды Я. Купалы.
3. «Кароткая гісторыя Беларусі» В. Ластоўскага.

1. Станаўленне беларусазнаўства як асновы беларускай нацыянальнай гістарыяграфічнай канцэпцыі.

Станаўленне нацыянальнай гістарыяграфічнай канцэпцыі цесна звязана з развіццём навуковых ведаў пра Беларусь і беларускі народ – беларусазнаўствам. У канцы XVIII – пачатку XIX ст. Беларусь у навуковых адносінах заставалася амаль зусім не вывучаным рэгіёнам. Адсутнічалі даследаванні аб мове, вуснай народнай творчасці, матэрыяльнай культуры, этнічных межах расселення беларусаў, гісторыі краю. Не існавала адзінай назвы народа і краіны. Назва «Беларусь» на той час замацавалася толькі за ўсходнімі губернямі – Віцебскай і Магілёўскай. У асобных публікацыях да Беларусі далучалася Смаленская губерня (яе цэнтральная і заходняя часткі). Мінская, Гродзенская і Віленская губерні называліся Літвою, а іх насельніцтва – ліцвінамі або літоўцамі. Сацыяльныя вярхі грамадства і інтэлігенцыя былі паланізаваны. У грамадска-культурным жыщі краю панавала польская мова. Тому многімі прадстаўнікамі расійскай інтэлігенцыі Беларусь успрымалася як частка Польшчы.

На развіццё этнічнай самасвядомасці беларускага народа адмоўна ўплываў яго раскол па веравызнанні на праваслаўных і католікаў. Праваслаўе

ўспрымалася як «руская» вера, каталіцызм – як «польская». Адпаведную прапаганду вялі царква і касцёл. Веравызнаннем вызначалася этнічна прыналежнасць не толькі ў свядомасці селяніна, але і ў разуменні інтэлігэнцыі, нават вучоных.

Вывучэнне Беларусі гісторыкамі, этнографамі, мовазнаўцамі ў XIX – пачатку XX ст.

2. Гістарычна публіцыстыка “Нашай Нівы”. Гістарычныя погляды Я. Купалы.

У 1906 – 1915 гг. цэнтрам беларускага нацыянальна-адраджэнцкага руху з’яўляліся газеты «Наша доля» і «Наша ніва».

Газета «Наша ніва», якая друкавалася ў Вільні з лістапада 1906 г. да жніўня 1915 г. Выданне мела нацыянальна-асветніцкі характар, яе рэдактары імкнуліся «запаліць свято ў цемры» і «данесці навуку людзям». Змест штотыднёвіка складаўся з наступных рубрык: інфармацыя, спосабы правядзення вольнага часу, палітыка і культура, гісторыя і сучаснасць. Толькі за тры гады (1906 – 1909 гг.) у газеце было надрукавана 906 паведамленняў з 489 вёсак і мястэчак Беларусі. Але выданне нельга лічыць масавым – у 1911 г. тыраж складаў 3 тыс. экзэмпляраў.

Нацыянальная гісторыя з’яўлялася вядучай тэмай, якая дамінавала ва ўсіх нумарах штотыднёвіка. Ужо ў другім нумары на тытульнай старонцы на фоне руінаў Наваградскага замка рэдактары «Нашай нівы» пісалі пра каранацыю Міндоўга ў 1252 г., пра пачаткі ВКЛ, пра першую сталіцу гэтай дзяржавы. Цікава, што аўтары ўпаміналі вялікага «песняра нашага краю» Адама Міцкевіча.

Таксама ў газеце друкаваліся матэрыялы па ўсеагульной гісторыі, гісторыі літаратуры, этнаграфіі, мастацтву, гісторыі нацыянальна-вызваленчага руху. Напрыклад, ананімны артыкул «Сымон Канарскі» (1907 г.), нарысы А.Пагодзіна «Колькі слоў аб нацыянальным адраджэнні забытага народу» (1908 г.), «Владыслаў Сыракомля» (1908 г.), артыкулы Д.Дарашэнкі «Беларусы і іх нацыянальнае адраджэнне» (1909 г.), Зямкевіча «Адам Ганоры Кіркор» (1911 г.), В.Ластоўскага «З мінуўшчыны горада Быхава» (1911 г.), «Людвіг Кандратовіч» (1912 г.), «Хроніка ВКЛ» (1914 г.).

Аўтары гістарычных публікацый лічылі, што родная мова – самы кароткі шлях да культурнасці беларусаў, а XIX ст. і расійская ўлада не прынеслі ім нічога карыснага. Рэдактар-выдавец У.Уласаў выказаў у 1908 г. думку, якая стала ў наступным гістарыяграфічнай традыцыяй: «беларуская нацыя – зона перакрыжавання станоўчых рысаў памежных нацый». Негатыўныя іх якасці не знайшлі ўкаранення сярод беларусаў. Канцэпцыя атрымала распрацоўку ў працах Ігната Абдзіраловіча (1921 г.) і Уладзіміра Конана (1992 г.).

На старонках «Нашай нівы» публіковалася, а ў 1910 г. выйшла асобным выданнем «Кароткая гісторыя Беларусі» В.Ю.Ластоўскага – важная веха ў станаўленні нацыянальнай гістарыяграфіі. Пры рэдакцыі «Нашай нівы»

намаганнямі І.Луцкевіча быў арганізаваны Беларускі музей. Дзякуючы штотыднёвіку раскрыліся літаратурныя таленты Я.Купалы, Я.Коласа, М.Багдановіча, А.Гаруна, З.Бядулі, Ц.Гартнага, М.Гарэцкага, К.Буйло і інш. беларускіх пісьменнікаў, публіцыстаў і крытыкаў.

Я. Купала ў сваёй творчасці зыходзіў з аб'ектыўнасці працэсу ўтварэння народаў, якія фарміраваліся ў розных умовах бытавання на працягу многіх тысячагоддзяў – кожны са сваімі адвечнымі і адметнымі мовамі, звычаямі, парадкамі, нацыянальнымі прайвамі. Народ ён парашоўваў з вялізной сям'ёй-раднёй. Найбольш важнай адметнасцю народа лічыў мову, «якую вякі ўсвянцілі і ўкаранілі ў ім, на якой ён і яго продкі, з самага пачатку свайго паяўлення на зямлі, узраслі і ўзгадаваліся». Я.Купала не раз адзначаў, што ў гісторыі Беларусі быў перыяд, калі краіна жыла сваім незалежным жыццём, мела сваіх князёў, сваё веча. Пазней, паводле Купалы, Беларусь папала пад уладарства Літвы, але беларуская мова ў той жа час стала мовай «літоўскіх законаў», «урадавым словам». Народ не страціў дзяржаўнасць. ВКЛ Я.Купала называў «Вялікім Літоўска-Беларускім княствам». Заняпад Беларусі ён адносіў да часоў уніі ВКЛ з Польшчай, калі беларуская знаць, «каб заслужыцца на ласку ў польскім урадзе», здрадзіла свайму народу, прыняла польскую мову і культуру, «сталася чужацкай на сваёй беларускай зямлі». Панскі двор і сялянская вёска пачалі гаварыць на розных мовах. Класавыя супярэчнасці паміж панамі і сялянамі набылі нацыянальную афарбоўку. Паэт канстатаваў, што ў Расійскай імперыі на Беларусі да польска-панскага бізуна давабілася «чыноўніцка-жандарская нагайка». Але народ, па словах Я.Купалы, «не зацёр сваёй асобнасці, свайго нацыянальнага духу..., хоць і валок на сабе ярмо колькі векавога чужога ўладарства», якое, праўда, надоўга затрымала яго нацыянальнае і культурнае развіццё. У артыкуле «Вера і нацыянальнасць» (газета «Наша ніва», 1914, № 27) Купала адзначаў неспрыяльнае ўздзейнне на працэс станаўлення беларускай нацыі каталіцкага касцёла і праваслаўнай царквы, іх змагання за душу беларуса. У артыкуле падкрэслівалася, што ў беларусаў-католікаў і беларусаў-праваслаўных «адна Бацькаўшчына – Беларусь, адна мова родная – беларуская, адны звычай і абычай, ад веку перадаваныя з пакалення ў пакаленне». Найцяжэйшыя часы гісторыі Беларусі паэт звязваў з чужацкім панаваннем і, зыходзячы з гэтага, рабіў выснову, што «толькі адна поўная дзяржаўная незалежнасць можа даць і праўдзівую свабоду, і багатае існаванне, і добрую славу нашаму народу» (газета «Беларусь», 1919, № 33).

3. «Кароткая гісторыя Беларусі» В. Ластоўскага.

У 1910 г. выйшла першая сінтэтычная праца па айчыннай гісторыі, напісаная з пазіцый беларускай нацыянальнай гісторыяграфіі, «Кароткая гісторыя Беларусі» Вацлава Ластоўскага.

У прадмове да кнігі Ластоўскі раслумачыў, чаму ён узяўся за гэту працу. На яго думку, «гісторыя – гэта фундамэнт, на каторым будуеца жыццё народа». Праца адметна тым, што ўпершыню наша гісторыя

падаецца не як гісторыя «усходніх крэсаў» Рэчы Паспалітай або Паўночна-Заходняга краю Расійскай імперыі, а як гісторыя адметнай і самадастатковай Беларусі.

Аўтарам былі выкарыстаны даследаванні этнографічнага, гістарычнага і статыстычнага характару расійскіх, польскіх і беларускіх навукоўцаў, у тым ліку М.В.Каяловіча, Я.Ф.Карскага і М.В.Доўнар-Запольскага, апублікованыя зборнікі дакументаў. За ўзор даследчык узяў невялікія па аб'ёму нацыянальныя гісторыі Польшчы і Украіны. Ластоўскі стварыў нацыянальную кампіляцыю гісторыі, змест якой вынікаў з палітычных патрэб і грунтаваўся на даследаваных гістарычных фактах.

Праца падзелена на пяць перыядоў: 1) ад старажытных часоў да ўцёкаў полацкіх князёў у Літву (1129 г.); 2) ад вяртання полацкіх князёў да смерці Вітаўта (1132 – 1430 гг.); 3) ад смерці Вітаўта да Люблінскай уніі (1430 – 1569 гг.); 4) ад Люблінскай уніі да падзелаў Польшчы; 5) Беларусь пад расійскім панаваннем.

Даследчыкі лічаць «Кароткую гісторыю Беларусі» «рамантыванай» гісторыяй. Ластоўскі зыходзіў з пазіцыі бяскласавасці гістарычнага працэсу і спрадвечнай дэмакратычнасці беларускага грамадства. Гісторыя Беларусі ім ўспрымалася як гісторыя самаразвіцця грамадской самасвядомасці, а гэта было звязана з рэлігійнасцю. Даследчык ідэалізаваў грамадскую структуры XV – XVI ст., перабольшваў ролю інтэлігенцыі ў фарміраванні нацыі. Відавочна і пэўная мадэрнізацыя гістарычнага працэсу – пошук беларускай дзяржаўнасці ў старажытнарускі перыяд.

Тэма 6. Беларуская гісторыяграфія ў савецкі час (каstryчнік 1917-чэрвень 1941 гг.).

1. Абагульняючыя працы па гісторыі Беларусі.
2. Нацыянальная канцепцыя гісторыі Беларусі.

1. Абагульняючыя працы па гісторыі Беларусі.

Ужо на пачатковым этапе развіцця гістарычнай навукі БССР прадпрымаліся спробы напісання першых абагульняючых (сінтэтычных) прац па гісторыі Беларусі У.М.Ігнатоўскім, М.В.Доўнар-Запольскім, В.К.Шчарбаковым, У.І.Пічэтай і інш.

Самай вядомай працай па гісторыі Беларусі, якая з'яўлялася падручнікам у навучальных установах рэспублікі, быў «Кароткі нарыс гісторыі Беларусі» У.М.Ігнатоўскага, выдадзены ў Мінску ў 1919 г. Кніга мела ў 20-я гг. чатыры выданні.

Да першых абагульняючых прац па гісторыі Беларусі адносіцца курс лекцый У.І.Пічэты «Істория белорусского народа», які ўпершыню быў апублікованы ў дапаможніку «Курс белорусоведения. Лекции, читанные в Белорусском народном университете в Москве летом 1918 г.» (1920 г.). Аўтар прасачыў лінію еўрапейскай традыцыі ў гісторыі Беларусі. Ён

прытрымліваўся каланізацыйнай тэорыі – лічыў, што славяне каланізавалі тэрыторыю Беларусі.

У 1924 г. выйшла «Гісторыя Беларусі» У.І.Пічэты. Кніга ахоплівае перыяд ад старажытнасці да Люблінскай уніі (1569 г.). Перыядызацыя, якую прапанаваў аўтар, заснована на прынцыпе дзяржаўнай прыналежнасці Беларусі. Ён вылучыў пяць перыяды: 1) дагістарычнае мінулае; 2) гісторыя беларускага народа да другой паловы XI ст.; 3) беларускія землі ў XI – XIII ст.; 4) Беларусь у складзе ВКЛ; 5) шляхецкая феадальная дзяржава.

Самай аб'ёмнай сярод напісаных у 20-я гг. сінтэтычных прац па гісторыі Беларусі лічыцца «Істория Белоруссии» М.В.Доўнар-Запольскага. Кніга не была надрукавана пры жыцці аўтара па палітычных прычынах. Аўтар працаваў над рукапісам, які задумываўся як вучэбны дапаможнік для тэхнікумаў і вышэйшай школы, з 1918 па 1926 г.

Доўнар-Запольскі прапанаваў сваю ўласную перыядызацыю гісторыі Беларусі. Першы перыяд – «старажытны» (VII – IX ст.), другі – «княжаскі» (X – XIII ст.), трэці – «Вялікае княства Літоўскае» (XIII – першая палова XVI ст.), чацвёрты – «эпоха ўніі з Польшчай» (другая палова XVI – канец XVIII ст.), пяты – «перыяд падзелаў» (канец XVIII – першая трэць XIX ст.), шосты – «эпоха рускага панавання» (другая трэць XIX – канец XIX ст.), сёмы – «эпоха нацыянальнага адраджэння» (рубеж XIX – XX ст.), восьмы – «барацьба за дзяржаўнасць» (1915 – 1919 гг.). Перыядызацыя сведчыць, што галоўнай праблемай, якую даследаваў аўтар, была праблема дзяржаўнасці на тэрыторыі Беларусі.

Да абагульняючых прац па гісторыі Беларусі адносіцца кніга В.К.Шчарбакова «Нарыс гісторыі Беларусі», першая частка якой была выдадзена ў 1934 г. Даследчык на аснове прынцыпа партыйнасці прааналізаваў гістарычнае развіццё Беларусі са старажытных часоў па XVIII ст. Перыядызацыя аўтарам пабудавана на марксісцкім фармацыйным падыходзе: вызначаецца «першбытнікамуністычнае грамадства і яго распад», развіццё феадалізму і класавая барацьба да сярэдзіны XV ст.», «далейшае развіццё прыгоннага ладу і ўзрастанне эксплуатацыі сялянства», «сялянскі рух у XVI і XVII ст.».

Пад кірауніцтвам У.І.Пічэты ў чэрвені 1941 г. выйшлі «Нарысы па гісторыі Беларусі». У гэтай калектыўнай працы гістарычнае мінулае Беларусі разглядалася са старажытных часоў да падзелаў Рэчы Паспалітай. Але ў гады нямецка-фашистскай акупацыі амаль увесь тыраж кнігі загінуў і не дайшоў да чытача.

2. Нацыянальная канцепцыя гісторыі Беларусі.

Ужо ў першыя гады пасля Каstryчніцкай рэвалюцыі выходзяць з друку брашуры, у якіх аналізуецца гісторыя рэвалюцыйнага руху ў Беларусі і пытанне нацыянальнага самавызначэння. Вялікая ўвага надавалася аргументаванню легітымнасці БНР. Адным з першых аб гэтым пісаў Аляксандр Цвікевіч.

Яго праца «Краткий очерк возникновения Белорусской Народной Республики» (1918 г.) пабудавана такім чынам, каб паказаць пераемнасць традыцый беларускай дзяржаўнасці. У абавязчэнні БНР ён вылучае два этапы: пачатковы – Першы Усебеларускі з’езд, другі – прыняцце Устаўных грамат.

Цікаласць да дадзенай проблематыкі прайві ю Мітрафан Доўнар-Запольскі, які актыўна ўключыўся ў дзейнасць БНР, садзейнічаў наладжванню контактаў паміж кіраўніцтвам БНР і Радай беларускіх арганізацый ва Украіне. Ён актыўна супрацоўнічаў з газетамі «Белорусское слово», «Белорусское эхо», «Вольная Беларусь». Шмат увагі надаў Доўнар-Запольскі стварэнню беларускага універсітэта, рашэнне аб адкрыцці якога было прынята Народным сакратарыятам БНР. 28 красавіка 1918 г. ён узначаліў спецыяльную камісію пры Народным сакратарыяце асветы, зрабіў канкрэтныя пропановы па структуры універсітэта. Аднак гэта ідэя не была рэалізавана.

У брашуры «Асновы дзяржаўнасці Беларусі», якая была выдадзена ў 1919 г. на беларускай, рускай, польскай, французскай, нямецкай мовах, а ў 1920 г. на англійскай, М.В.Доўнар-Запольскі з навуковых пазіцый аргументаваў гістарычныя заканамернасці дзяржаўнага самавызначэння беларускага народа. Ён адзначыў: «Цяпер прыходзіць пара паправіць гістарычныя абмылкі Мінуўшчыны – tym больш што беларуская нацыя апіраецца на крэпкіх фундаментах дзяржаунасці, на шырокіх дэмакратычных асновах і мае трывалыя асобеннасці адметнай гістарычнай культуры. Гэтыя асобеннасці чырвонай ніткай праходзяць цераз усю мінуўшчыну беларусаў і цераз іх сучасны быт».

Міністэрства замежных спраў БНР разаслала брашуру ўрадам еўрапейскіх краін са спадзяннем, што гэта паспрыяе прызнанню БНР. Аднак беларускае пытанне на Парыжскай канферэнцыі не абмяркоўвалася.

У 1925 г. пасля самароспуску Рады БНР у Берліне ў выніку амністыі ўрада БССР дзеячы беларускага нацыянальнага руха пачалі вяртацца на радзіму і ўключачца ў працэс беларусізацыі.

Прадстаўнікі беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі ў сваіх працах зыходзілі з наступных канцептуальных палажэнняў: тэорыя «адзінага патока» (беларускі народ уяўляе сацыяльна-аднароднае грамадства, якое пасля Люблінскай уніі апынулася пад прыгнётам польскіх, а з канца XVIII ст. рускіх феадалаў); тэорыя недасканаласці класавых супяречнасцяў у беларускай нацыі (адзіны, непадзелены на класы этнас з невялікай долей кулацтва); тэорыя «двукарэннасці» КП(б)Б (Камуністычная партыя (балшавікоў) Беларусі сфарміравалася з бальшавіцкіх арганізацый і БСГ); вядучая роля інтэлігенцыі ў рэвалюцыйных працэсах на тэрыторыі Беларусі; галоўны фактар гістарычнага працэса – нацыянальная самасвядомасць народа; тэорыя «чатырох грамадскіх груп» (беларускае грамадства складалася з чатырох грамадскіх груп: беларусы – сяляне, палякі – памешчыкі, яўрэі – гандляры, рускія – чыноўнікі).

Яны знайшлі адлюстраванне ў артыкулах Я.Лёсіка, А.Смоліча, А.Бурбіса ў зборніку «Беларусь: Нарысы гісторыі, эканомікі, культурнага і рэвалюцыйнага руху», які быў выдадзены ў 1924 г. ў Мінску. Доўнар-Запольскі ў манаграфіі «Народная гаспадарка Беларусі. 1861 – 1914 гг.» (1926 г.) упершыню закрануў праблему генезіса капіталізму ў Беларусі. Аўтар, зыходзячы з народніцкіх пазіцый, прыніжаў узровень развіцця буржуазных адносін у эканоміцы парэформеннага перыяду, пісаў пра устойлівасць сялянскай гаспадаркі і адсутнасць сацыяльнай дыферэнцыяцыі. Даследчык упершыню выкарыстаў новую методыку падлікаў – «сярэдняя лічбы».

Раней выйшла кніга Фёдара Фёдаравіча Турука «Белорусское движение: Очерк истории национального и революционного движения белорусов» (1923 г.). Гэта даследаванне з'яўлялася першай спробай навуковага аналізу беларускага нацыянальнага руху як суцэльнай з'явы грамадска-палітычнага жыцця Беларусі другой паловы XIX – першай чвэрці XX ст. Аўтар сцісла і лаканічна, але па сутнасці, ахарактарызаваў карані беларускага нацыянальнага руху, яго першыя этапы ў час рэвалюцыі 1905 – 1907 гг., Лютаўскай і Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г., у перыяд нямецкай і польскай акупацыі. Турук раскрыў дзейнасць беларускіх нацыянальных палітычных партый, вызначыў прадумовы абвяшчэння БССР, вылучыў асобным пытаннем камуністычны рух сярод беларусаў, паказаў беспадстаўнасць супрацоўніцтва з польскімі акупантамі.

У 1925 г. Павел Віктаравіч Трамповіч у артыкуле «Шляхі беларускай інтэлігенцыі» («Савецкая Беларусь», 21 кастр.) паставіў пытанне аб супрацоўніцтве беларускай інтэлігенцыі з Камуністычнай партыяй (балашавікоў) Беларусі. На яго думку, старая беларуская інтэлігенцыя, якая сфарміравалася ў перыяд «Нашай нівы» і пачала беларускі адраджэнцкі рух, заклада асновы беларускай дзяржаўнасці і культуры, павінна кіраваць БССР.

Вядучую ролю ў даследаванні беларускіх нацыянальных гісторыкаў адыгрывала публіцыстыка. Напрыклад, часопіс «Полымя» (выдаваўся са снежня 1922 г.), «Вперед», з 1927 г. перайменаваны ў «Балашавік Беларусі». Дзейнасць БСГ падчас Першай рускай рэвалюцыі даследаваў А.Шлюбскі, акцэнтуючы ўвагу на супрацоўніцтве БСГ з газетай «Наша ніва». М.Мялешка пыглыбіў гэту тэматыку праз вывучэнне зямельнай праграмы Грамады. 1905-му году прысвечаны ўспаміны А.В.Бонч-Асмалоўскага. Пытанні нацыянальнай палітыкі закраналі А.І.Цвікевіч і У.І.Пічэта. Апошні даследчык таксама займаўся вывучэннем польска-савецкіх адносін і Рыжскага мірнага дагавора.

Большасць артыкулаў З.Жылуновіча была прысвечана станаўленню беларускай дзяржаўнасці. На старонках часопіса «Полымя» ён памясціў шэраг артыкулаў, прысвячаных гэтай тэматыцы: «Уступамі да Акцыбра», «Арганізацыя сіл», «Гістарычны момант», «Беларускія сэкцыі РКП і стварэнне Беларускай Савецкай Рэспублікі».

Тэма 7. Историография советского периода истории Беларуси

1. Стварэнне і дзейнасць гісторычных устаноў у БССР.
2. Барацьба з беларускім нацыянальнымі гісторыкамі.

1. Стварэнне і дзейнасць гісторычных устаноў у БССР.

Утварэнне беларускай савецкай дзяржаўнасці ў 1919 г. прадвызначыла новы этап у развіцці гісторычнай навукі, што праявілася ў арганізацыі навуковых цэнтраў па вывучэнню айчыннай гісторыі.

Вядучай навуковай установай акадэмічнага профілю ў 20-я гг. ХХ ст. з'яўляўся Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт), створаны 30 студзеня 1922 г. на базе навукова-тэрміналагічнай камісіі. Яго першым старшынёй быў выбраны С.М. Некрашэвіч, а затым У.М. Ігнатоўскі.

У Інбелкульте з каstryчніка 1925 г. як навуковае таварыства дзейнічала гісторыка-археалагічнае камісія на чале з М.В. Доўнар-Запольскім. Яна займалася вывучэннем гісторычных крыніц. У прыватнасці, быў падрыхтаваны другі том «Беларускага архіва», выдаваліся «Працы і матэрыялы па гісторыі і археалогіі Беларусі», «Запіскі аддзела гуманітарных навук». Буйным мерапрыемствам стала правядзенне ў Мінску ў студзені 1926 г. Першага з'езда даследчыкаў археалогіі і археаграфіі Беларусі.

15 каstryчніка 1929 г. Інстытут беларускай культуры быў рэарганізаваны ў Акадэмію навук БССР (БАН).

Гісторычныя даследаванні праводзіліся ў Інстытуце гісторычных навук БАН, які складаўся з пяці камісій: гісторыі Беларусі, археаграфічнай, археалагічнай, гісторыі беларускага мастацтва і ўсеагульнай гісторыі. Штат супрацоўнікаў інстытута першапачаткова складаў 9 чалавек.

У сакавіку 1931 г. Інстытут гісторычных навук быў рэарганізаваны ў Інстытут гісторыі АН БССР. Спачатку ў ім дзейнічала чатыры секцыі: гісторыі Беларусі, гісторыі Захада, археалогіі, этнографіі, а вось у 1940 г. толькі тры: гісторыі Беларусі і народаў СССР, археалогіі, этнографіі і фальклору. У даваенны перыяд гэтую навукова-даследчую ўстанову ўзначальвалі Усевалад Макаравіч Ігнатоўскі (1929 – 1931 гг.), Павел Восіпавіч Горын (1931 – 1936 гг.), Васіль Карпавіч Шчарбакоў (1936 – 1937 гг.), Мікалай Міхайлавіч Нікольскі (1937 – 1953 гг.).

Нельга абмінуць негатыўны ўплыў камандна-адміністрацыйнай сістэмы на дзейнасць Інстытута гісторыі. Хваля рэпрэсій закранула яго супрацоўнікаў. У лістападзе 1932 г. вучоны сакратар Інстытута гісторыі Карніенка на запыт ЦК КП(б)Б падрыхтаваў даклад у форме даносу аб навуковой і палітычнай дзейнасці Інстытута гісторыі. На яго думку, яшчэ ў Інбелкульте з 1925 г. пачалася пропаганда «нацыянал-дэмакратызму». Прычыну «небяспечнай сітуацыі на гісторычным фронце» В. Карніенка бачыў у дзейнасці кіраўніцтва Прэзідыума АН БССР. Было ўказаны, што толькі 27,3 % супрацоўнікаў Інстытута гісторыі з'яўляліся членамі ВКП(б).

У 20-я гг. вывучэннем гісторыі Беларусі займаліся гістпарты – камісіі па гісторыі Каstryчніцкай рэвалюцыі і Камуністычнай партыі, утвораныя згодна пастановы СНК РСФСР ад 21 верасня 1920 г.

Гістпарт меў тры філіялы на тэрыторыі БССР: у Гомелі (з 1920 г.), Мінску (з 1921 г.) і Віцебску (з 1921 г.). Працаўала камісія праз упаўнаважаных ва ўездах і праз групы падтрымкі.

У 1929 г. Гістпарт, Музей рэвалюцыі, камісія па выданню твораў У.І.Леніна і гістпроф пры Цэнтральным савеце прафсаюзаў Беларусі былі аб'яднаны ў навукова-даследчы інстытут гісторыі КПБ – Інстытут гісторыі партыі і Кастрычніцкай рэвалюцыі пры ЦК КП(б)Б.

Актыўна дзеянічала ў БССР з 1927 г. Таварыства гісторыкаў-марксістаў, арганізаванае па ініцыятыве акадэміка М.М.Пакроўскага. Таварыства адказвала за арганізацыю даследчыцкай работы па гісторыі бальшавіцкай партыі, за папулярызацыю марксісцка-ленінскай метадалогіі, за барацьбу з т.зв. «буржуазнай ідэалогіяй».

З 1928 г. Таварыства гісторыкаў-марксістаў было реарганізавана ў Таварыства марксістаў БССР. Колькасць яго членаў дасягнула 35, а ў 1930 г. – 50 чалавек. Праўда, гэта былі ў асноўным маладыя кадры.

2. Барацьба з беларускім нацыянальнымі гісторыкамі.

У канцы 20-х гг. да нацыянальнай інтэлігенцыі сталі ўжывацца рэпрэсіўныя меры. Пачынаецца кампанія па барацьбе з «нацдэмаўшчынай». Адным з першых у яе ўключыўся С.Х.Агурскі. У лютым 1929 г. ён выступіў на XII з'ездзе КП(б)Б супраць ацэнкі У.М.Ігнатоўскім паўстання 1863 г., а К.Каліноўскага назваў міфічным героем. Агурскі спрабаваў даказаць, што паўстанне мела рэакцыйны памешчыцка-клерыкальны характар. Артыкул «Нацыянал-дэмакратычныя тэндэнцыі на гістарычным фронце Беларусі» («Праletарская рэвалюцыя», №8) быў накіраваны супраць поглядаў Ігнатоўскага і Жылуновіча, якіх аўтар прадставіў нацыяналістычнымі. Доказам сталі цытаты з заключэння камісіі У.П.Затонскага і публічнае раскайванне Ігнатоўскага ў сваіх памылках.

Першарадная роля ў барацьбе з «нацыянал-дэмакратызмам» на гістарычным фронце належала часопісу «Бальшавік Беларусі». У 1928 г. быў апублікованы артыкул А.Кіржніца «У няволі буржуазнага нацыяналізму». У прадмове аўтар акрэсліў сваё стаўленне да беларускага нацыянальнага руху – «нацыяналістычны рух», «згодніцкая інтэлігенцыя». На яго думку, «...гэты рух, які маскіраваўся звычайна «агульнанацыянальнымі» інтарэсамі і ідэаламі, у сапраўднасці быў накіраваны галоўным сваім аstryём супроць савецкай улады». Беларускі нацыянальны рух ён разглядзеў на прыкладах Кастрычніцкай рэвалюцыі, падрыхтоўкі і правядзення I-га Усебеларускага з'езда. Заканчэнне з'езда, якое ў аўтара названа «роспускам», адбылося з-за яго нацыянальнай платформы. А гэта супярэчыла класаваму прынцыпу Кастрычніцкай рэвалюцыі, што ў сваю чаргу прывяло беларускі нацыянальны рух да «...яго ўзурпацыі дробна-буржуазнай згодніцкай інтэлігенцыяй, рэакцыйным чыноўніцтвам і палёно-фільскай шляхтай».

У гэтым жа часопісе за 1929 г. былі змешчаны два артыкулы: «Аб вытоках беларускага нацыянал-дэмакратызму і нацыянал-фашызму»

А.Сталевіча і «Беларускі нацыянал-фашизм і яго сабрат беларускі нацыянал-дэмократызм» А.Некрашэвіча. У першым артыкуле аўтар адзначыў, што сацыяльная база, эканамічныя і палітычныя прычыны беларускага нацыянал-дэмакратызму даследаваны поўна. Чаго не скажаш пра карані і вытокі. Гэтаму ён прысвяціў сваё даследаванне. Вытокамі сталі БСГ і газета «Наша ніва».

А.Некрашэвіч больш смела і адкрыта паставіў на адну прыступку «...польскі фашизм і беларускі нацыянал-фашизм». Распрацоўшчыкам апошняга ён лічыў А.Луцкевіча, яго вытокамі – той факт, што беларускі нацыянальны рух узнік не на класавай, а на нацыянальнай глебе. Фактам, які актывізаваў нацыянал-дэмакратызм у Савецкай Беларусі, была названа палітыка Наркамзема. Аўтар засяродзіў увагу над яго асноўнымі палажэннямі, сярод якіх яму асабліва не падабалася адмаўленне класавай барацьбы ў вёсцы і гаворка пра самабытнасць Беларусі. Але найбольш плённа гэтыя ўстаноўкі распрацаваны ў брашуры А.Зюзькова «Крывавы шлях беларускай нацдэмакратыі» (1931 г.).

На XII з'ездзе КП(б)Б, які адбыўся ў лютым 1929 г., было заяўлена, што беларуская нацыянальная інтэлігенцыя праводзіць нацыяналістычны курс і расце за лік кулацтва. Прадстаўнікі беларускага нацыянальнага руху вымушаны былі падвергнуць сябе самакрытыцы. З.Жылуновіч накіраваў у бюро ЦК КП(б)Б ліст «Мае памылкі і іх карані» (1929 г.), у якім назваў БСГ «неаформленай і палітычна нявызначанай паўсектанцкай групоўкай», а Першы Усебеларускі з'езд – «варожай дэмансстрацыяй да рабоча-сялянскай улады». Гісторык абвінаваціў сябе ў невыкарыстанні класавага прынцыпу.

Тое ж зрабіў У.М.Ігнатоўскі. Выступаючы на XI з'ездзе КП(б)Б, ён ахарактарызаваў свае погляды як памылковыя. Пры гэтым БСГ і Бунд назваў «згаджальніцкімі нацыяналістычнымі партыямі», указаў на неабходнасць класавага падыхода ў ацэнцы нацыянальна-культурнага будаўніцтва. А.Р.Чарвякоў вымушаны быў асудзіць свае погляды ў артыкуле «Большевистской самокритикой вскроем свои ошибки и еще более закалим свои ряды для борьбы за социализм» (Звязда, 27 снеж.).

Ужо ў 1936 г. у Інстытуце гісторыі адбылася чыстка ад «шкодных трацкісцкіх і нацдэмайскіх элементаў». А з наступнага года наркам НКУС БССР Наседкін пачаў рэгулярны пошук «злосных ворагаў савецкай улады» у АН БССР. Колькасць аспірантаў скарацілася да 6 са 139. А ў самім Інстытуце гісторыі за перыяд з 1932 па 1937 гг. з 97 запланаваных да публікацыі прац выйшла 10 (прычым 7 з іх канфіскавалі). Рэпрэсіям падвергнуліся Е.І.Рыўлін, С.М.Некрашэвіч, З.Ф.Жылуновіч, І.З.Сурта, С.Ю.Матулайціс, Б.А.Тарашкевіч, В.А.Сербента і інш.

Тэма 8. Гісторыяграфія гісторыі Беларусі ў даследваннях пачатку XXI ст.

1. Арганізацыя гісторычнай навукі.

2. Асноўныя накірункі гісторыяграфіі гісторыі Беларусі:
- а) Даследванні канфесіянальнай гісторыі, гісторыі культуры
 - б) Вывучэнне палітычнай гісторыі Беларусі
 - в) Сацыяльна-эканамічная праблематыка

1. Арганізацыя гісторычнай навукі.

Паварот у развіцці гісторычнай навукі Беларусі адбываецца ў другой палове 80-х гг. пад уплывам «перабудовы».

У першай палове 90-х гг. супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАНБ распрацавалі нацыянальную канцэпцыю гісторыі Беларусі. Яе прадставіў у 1993 г. доктар гісторычных навук М.В.Біч у праекце «Аб нацыянальнай канцэпцыі гісторыі і гісторычнай адукацыі». Канцэпцыя прадугледжвала дэпартызацыю і дэідэалагізацыю гісторыяграфіі, выкарыстанне плюралістычнай метадалогіі, прыярытэт прынцыпа аб'ектыўнасці і гуманістычных каштоўнасцяў.

На аснове праекта была распрацавана новая праграма гісторычнай адукацыі ў РБ.

Упершыню айчынная гісторыя з нацыянальна-дзяржаўных пазіцый была прадстаўлена ў «Нарысах гісторыі Беларусі» (1994 – 1995 гг.), падрыхтаваных аўтарскім калектывам Інстытута гісторыі НАНБ пад кіраўніцтвам акадэміка М.П.Касцюка.

Вядучым навуковым цэнтрам, які ажыццяўляе і каардынуе гісторычныя даследаванні ў Рэспубліцы Беларусь, з'яўляецца Інстытут гісторыі НАНБ.

Выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя П.Броўкі» ажыццяўляла выданне «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі» (у 6-і тамах, 1993 – 2003 гг.), якому няма аналагаў на постсовецкай прасторы.

11 снежня 1991 г. на базе Інстытута гісторыка-палітычных даследаванняў быў арганізаваны Беларускі навукова-даследчы інстытут дакументазнаўства і архіўнай справы.

Для арганізацыя святкавання 500-годдзя з дня нараджэння Ф.Скарыны 15 жніўня 1990 г. па распараджэнню ўрада БССР быў створаны часовы творчы калектыв у складзе АН БССР. Праз год ён атрымаў статус Нацыянальнага навукова-асветніцкага цэнтра імя Ф.Скарыны (дырэктар – А.В.Мальдзіс).

2. Асноўныя накірункі гісторыяграфіі гісторыі Беларусі:

а) Даследванні канфесіянальнай гісторыі, гісторыі культуры

Інтэрэс да гісторыі уніяцтва ўзрос у 90-х гг. ХХ ст. у сувязі з 400-гадовым юбілеем Берасцейскага сабора 1596 г. і адраджэннем уніяцкай царквы ва Украіне. За апошніяе десяцігоддзе выйшла нямана публікацый, прысвечаных дзеянасці уніятаў, непасрэдна Берасцейскай уніі. Новыя працы па гісторыі уніяцкай царквы ў Беларусі і ва Украіне ўлічаны ў манографіях С.В.Марозавай «Уніяцкая царква ў этнакультурным развіцці Беларусі (1596 –

1839 гады)» (2001 г.). С.А.Падокшына «Унія, дзяржаўнасць, культура (Філософска-гістарычны аналіз)» (1998 г.).

У апошнія дзесяцігоддзі пашырыліся даследаванні па гісторыі нехрысціянскіх канфесій ў Беларусі.

Важны ўклад у распрацоўку праблемы развіцця культуры Беларусі ўнесла С.Я.Куль-Сяльверстава. Гэтай праблематыцы яна прысвяціла манаграфію «Беларусь на мяжы стагоддзяў і культур. Фарміраванне культуры новага часу на беларускіх землях (другая палова XVII - 1820 гады)».

б) Вывучэнне палітычнай гісторыі Беларусі

Не страчвае актуальнасці тэма Кіеўскай Русі. Існуюць розныя пункты гледжання на храналагічныя рамкі існавання старажытнарускай дзяржавы. Так Г.В.Штыхаў лічыць, што ўжо ў гады княжання Яраслава Мудрага Кіеўская Русь як адзіная дзяржава фактычна перастала існаваць. У другой палове XI ст., па яго сцвярджэнні, Кіеўская Русь распалася на часткі, а пазней, у XII ст., на яе месцы ўтварылася пяць зямельных аб'яднанняў, у якіх адбывалася паступовае складванне элементаў рэгіональнага дзяржаўнага ладу. На Любецкім з'ездзе князёў у 1107 г. юрыдычна была замацавана раздробленасць Русі. Гэты ж факт адзначае і расійскі гісторык А.М.Сахараў (дырэктар Інстытута расійскай гісторыі РАН).

Да праблемы фарміравання ВКЛ звярнуліся беларускія прафесійныя гісторыкі В.Л.Насевіч («Пачаткі Вялікага княства Літоўскага. Падзеі і асобы») (1993 г.), А.К.Краўцевіч («Стварэнне Вялікага княства Літоўскага») (1998 г.).

У 90-я гады пачаўся паступовы адыход ад палітызаваных ацэнак праблем гісторыі грамадска-палітычнага жыцця Беларусі ў XIX ст. Вывучэнне праблем грамадска-палітычнага жыцця ў XIX - пачатку XX ст. стымулявала разгортванне даследаванняў па гісторыі палітычных партый, якія праявілі актыўнасць у Беларусі ў ходзе трох расійскіх рэвалюцый.

У першай палове 90-х гг. беларускія гісторыкі падрыхтавалі абагульняючыя працы па гісторыі палітычных партый Беларусі: «Политические партии и политическая оппозиция», «Октябрь 1917 г. и судьбы политической оппозиции» (у 3 ч.), «Становление и крушение однопартийной системы в СССР. 1917 – 1991», «Палітычныя партыі Беларусі».

Найбольш актуальнай на мяжы стагоддзяў стала праблема беларускай дзяржаўнасці ў XX ст. Ёй прысвячаны праца В.А.Круталевіча «На путях нацыянальнога самоопределения: БНР – БССР – РБ» (1995 г.). Станаўленне беларускай дзяржаўнасці і фарміраванне тэрытарыяльнай цэласнасці Беларусі разгляdzелі П.І.Брыгадзін і У.Ф.Ладысеў кнізе «Паміж Усходам і Захадам. Станаўленне дзяржаўнасці і тэрытарыяльнай цэласнасці Беларусі (1917 – 1939 гг.)» (2003 г.). Паглыблена, з аналізам практыкі заходнерусізму ва ўмовах рэвалюцыі 1917 г. распрацавана праблема самавызначэння Беларусі С.С.Рудовічам у манаграфіі «Час выбару. Праблема самавызначэння

Беларусі ў 1917 годзе» (2001 г.). Грамадска-палітычнае жыццё Беларусі ў перыяд Лютайскай і Каstryчніцкай рэвалюцыі праз дзейнасць партый, рухаў, арганізацый даследаваў М.Я.Сямёнчык.

в) Сацыяльна-эканамічнае праблематыка

Кампетэнтнае даследаванне з высвятленнем сутнасці, эвалюцыі, гаспадарчай і падняволльнай дзейнасці сялянства і храналагічных межаў працэсу яго запрыгоњвання зроблена М.Ф.Спірыдонавым у кнізе «Закрепощение крестьянства Беларуси (XV – XVI вв.)» (1993 г.).

Актывізуецца вывучэнне праблемы дваранства ў Беларусі. Па гісторыі гэтага саслоўя першай паловы XIX ст. былі абаронены кандыдацкія дысертацыі Г.Н.Туміловіч, С.Л.Лугаўцовай, С.У.Амелькай. Гістарычную ролю і месца дваранства ў сацыяльна-эканамічным жыцці Беларусі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. прасачыў А.П.Жытко ў манаграфіі «Дваранства Беларусі перыяду капталізму. 1861 – 1914 гг.».

Манаграфія У.А.Сосны «Фарміраванне саслоўна-групавога складу сялянства Беларусі ў канцы XVIII – першай палове XIX ст.» (2000 г.). Аўтар раскрыў палітыку царскіх улад па фарміраванні саслоўна-групавога складу земляробчага насельніцтва Беларусі, прааналізаваў сацыяльна-прававы статус асноўных і спецыяльных катэгорый сялянства. Таксама выданне ўтрымлівае каштоўны матэрыял аб канфіскацыі і падараваннях маёнткаў, секулярызацыі царкоўных уладанняў у канцы XVIII – першай палове XIX ст. У 1996 г. была апублікавана манаграфія В.П.Панюціча «Наёмная праца ў сельскай гаспадарцы Беларусі. 1861—1914 гг.».

У манаграфіі З.В.Шыбекі, выдадзенай у 1997 г., прасочваецца дынаміка колькасці насельніцтва гарадоў і мястэчак Беларусі ў 60-я гг. XIX – пачатку XX ст., паказана роля ў гэтым працэсе натуральнага і механічнага прыросту. Аўтар прааналізаваў нацыянальны склад гараджан, вызначыў месца і ролю сялянства ў структуры горада.

3 Практический раздел

3.1 Планы практических занятий по дисциплине

Тэма 1. Гісторыяграфія як гісторыя гістарычнай навукі

Пытанні

1. Гісторыяграфія гісторыі Беларусі як навука.
2. Станаўленне гісторыяграфіі гісторыі Беларусі як навукі.
3. Перыядызацыя гісторыяграфіі гісторыі Беларусі.

Літаратура

Гісторыяграфія гісторыі Беларусі: Вучэбна-метадычны дапаможнік / Склад. В.А.Белазаровіч. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 309 с.

Белазаровіч В.А. Асноўныя этапы гісторыяграфіі гісторыі Беларусі (да проблемы перыядызацыі) // Подготовка педагогических и научных кадров историков и развитие исторической науки в Беларуси: материалы респ. науч.-практ. конф., 30 сент. 2004 г., Гродно / под ред. Е.А.Ровбы, А.Н.Нечухрина, И.П.Крэнія. – Гродно: ГрГУ, 2005. – С. 131 – 134.

Зевелев, А.И. Историографическое исследование: методологические аспекты. – М., Высшая школа, 1987. – 160 с.

Михнюк В.Н. Становление и развитие исторической науки Советской Белоруссии (1919 – 1941 гг.) / Под ред. П.Т.Петрикова. – Минск: Наука и техника, 1985. – 286 с.

Петрыкаў, П.Ц. Асноўныя этапы гісторыяграфіі Беларусі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2003. - №4. – С. 34 – 42.

Петрыкаў, П.Ц. Перыядызацыя гісторыі гістарычнай навукі ў БССР // Весці АН БССР. Сер. грамад. навук. – 1990. - №6. – С. 52 – 65.

Сташкевіч, М.С. Сучасныя даследаванні гісторыі Беларусі: стан, дасягненні, проблемы і перспективы // Актуальныя проблемы гісторыі Беларусі: стан, здабыткі і супярэчнасці, перспективы развіцця: Матэрыялы рэспубл. навук. канф.: У 4 ч. Ч. 1. / Пад рэд. І.П.Крэнія, У.І.Навіцкага, І.А.Змітровіча /М.С.Сташкевіч. – Гродна: ГрДУ, 2003. – С. 9 – 35.

Тэма 2. Беларуская гісторыяграфія ў савецкі час (кастычнік 1917- чэрвень 1941 гг.).

Пытанні

1. Першыя працы па гісторыі беларускай дзяржаўнасці.
2. Нацыянальная канцэпцыя гісторыі Беларусі.
3. Марксісцка-ленінскі падыход у беларускай гісторыяграфіі.

Літаратура

- Брыгадзін П.І., Мацяс І.Д. Усевалад Ігнатоўскі: Палітычны дзеяч, вучоны. – Мн.: Полымя, 1998. – 96 с.
- Гануш А.Г., Кручок П.С. Мітрафан Доўнар-Запольскі / Пад рэд. В.Ф.Кушнера. – Мн., 1995.
- Гісторыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том пяты. Беларусь у 1917-1945 гг. - Мн.: "Экаперспектыва", 2006. - С.8-27.
- Гісторыяграфія гісторыі Беларусі: Вучэбна-метадычны дапаможнік / Склад. В.А.Белазаровіч. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 309 с.
- Зевелев, А.И. Историографическое исследование: методологические аспекты. – М., Высшая школа, 1987. – 160 с.
- Ігнаценка І., Кароль А. Усевалад Ігнатоўскі і яго час. – Мн., 1991.
- Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі: (Да 70-годдзя ўтварэння) / М.П.Касцюк, М.К.Кошалеў, Л.М.Лыч і інш. – Мн: Экаперспектыва, 1999. – 107 с.
- Кузьменка У., Скалабан В. Акадэмік У.І.Пічэта: выпрабаванне лёсам // Беларускі гістарычны часопіс. – 2003. - № 6. – С. 11 – 18.
- Кушнер В. Стваральнік канцэпцыі беларускай нацыянальнай гісторыі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2004. - № 10. – С. 53 – 60.
- Лінднэр Р. Гісторыкі і ўлада: Нацыятворчы працэс і гістарычная палітыка ў Беларусі XIX – XX ст. – Спб.: Неўскі прасцяг, 2003. – С. 147 – 236.
- Михнюк В.Н. Становление и развитие исторической науки Советской Белоруссии (1919 – 1941 гг.) / Под ред. П.Т.Петрикова. – Мн.: Наука и техника, 1985. – С. 3 – 201.
- Шчарбакоў, В.К. Класавая барацьба і гістарычная навука на Беларусі / В.К.Шчарбакоў. - Мн., 1934. – 105 с.

Тэма 3. Гісторыя Беларусі другой паловы XIX - пачатку XX ст. у працах айчынных гісторыкаў у даваенны час

Пытанні

1. Паўстанне 1863-1864 гг. у гісторыяграфії.
2. Проблема рэвалюцыйнага руху.
3. Сацыяльна-эканамічная проблематыка даследванняў.

Літаратура

- Гісторыяграфія гісторыі Беларусі: Вучэбна-метадычны дапаможнік / Склад. В.А.Белазаровіч. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 309 с.
- Достижения исторической науки в БССР за 50 лет (1919 – 1969 гг.). Краткий очерк. Под ред. И.С.Кравченко и З.Ю.Копысского. – Мн.: Наука и техника, 1970. – С. 21 – 22.
- Достижения исторической науки в БССР за 60 лет / Поболь Л.Д., Копысский З.Ю., Бич М.О. и др. Под ред. З.Ю.Копысского, П.Т.Петрикова. – Мн.: Наука и техника, 1979. – С. 5 – 11.

Копысский З.Ю. Белоруссия феодального периода в советской историографии 20-х годов // Советское славяноведение. – 1988. - № 4. – С. 60 – 65.

Копысский З.Ю., Чепко В.В. Историография БССР (эпоха феодализма): Учеб. пособие. – Мин.: Университетское, 1986. – С. 63 – 93.

Михнюк, В.Н. Становление и развитие исторической науки Советской Белоруссии (1919 – 1941 гг.) / Под ред. П.Т.Петрикова / В.Н.Михнюк. – Мин.: Наука и техника, 1985. – 201 с.

Шчарбакоў, В.К. Класавая барацьба і гістарычная навука на Беларусі / В.К.Шчарбакоў. - Мин., 1934. – 105 с.

Тэма 4. Гістарыяграфія гісторыі Беларусі ў 1941 – 1980 гг.

Пытанні

1. Грамадска-палітычныя ўмовы развіцця гістарычнай навукі БССР у 1941 – 1980 гг.
2. Абагульняючыя працы па гісторыі Беларусі.
3. Археалагічныя даследванні.
4. Даследванні па гісторыі Беларусі эпохі феадалізму.

Літаратура

Гістарыяграфія гісторыі Беларусі: Вучэбна-метадычны дапаможнік / Склад. В.А.Белазаровіч. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 309 с.

Достижения исторической науки в БССР за 50 лет (1919 – 1969 гг.). Краткий очерк / Под ред. И.С.Кравченко и З.Ю.Копысского. – Мин.: Наука и техника, 1970. – 96 с.

Достижения исторической науки в БССР за 60 лет / Поболь Л.Д., Копысский З.Ю., Бич М.О. и др. Под ред. З.Ю.Копысского, П.Т.Петрикова. – Мин.: Наука и техника, 1979. – 80 с.

Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі: (Да 70-годдзя ўтварэння) / М.П.Касцюк, М.К.Кошалеў, Л.М.Лыч і інш. – Мин.: Экаперспектыва, 1999. – 107 с.

Историография истории СССР (эпоха социализма): учебник / Под ред. И.И.Минца. – М.: Высш. школа, 1982. – 336 с.

Копысский З.Ю., Чепко В.В. Историография БССР (эпоха феодализма): Учеб. пособие. – Мин.: Университетское, 1986. – С. 63 – 93.

Леанавец В.Ц. Удасканальванне арганізацыі гістарычнай навукі ў БССР (60-я гады) // Весці АН БССР. – Серыя гуманітарных навук. – 1986. - № 1. – С. 73 – 79.

Лінднэр Р. Гісторыкі і ўлада: нацыятаўторчы працэс і гістарычная палітыка ў Беларусі XIX – XX ст. – Мин., 2003. – С. 301 – 399.

Михнюк, В.Н. Историческая наука Белорусской ССР, 80-е годы / В.Н.Михнюк, П.Т.Петриков. – Мин.: Наука и техника, 1987. – 120 с.

Советская историография / Под общ. ред. акад. Ю.Н.Афанасьева. – М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 1996. – 592 с.

Храпко Л.П. Падрыхтоўка навуковых і навукова-педагагічных кадраў гісторыкаў Беларусі (1944 – 1960 гг.) // Весці АН БССР. – Серыя гуманітарных навук. – 1987. - № 6. – С. 59 – 66.

Храпко Л.П. Стварэнне «Гісторыі БССР» як важнае дасягненне гістарычнай навукі // Весці АН БССР. – Серыя гуманітарных навук. – 1986. - № 1. – С. 53 – 61.

Шаўчук І.І. Арганізацыя гістарычнай навукі ў БССР (70-я гады) // Весці АН БССР. – Серыя гуманітарных навук. – 1988. - № 3. – С. 65 – 71.

Тэма 5. Гістарыяграфія гісторыі Беларусі перыяду буржуазнага развіцця ў пасляваенны перыяд

Пытанні

1. Сацыяльна-эканамічная проблематыка.
2. Паўстанне 1863-1864 гг. у айчыннай гістарыяграфіі.
3. Народніцкі, рабочы і сялянскі рух у гістарыяграфіі.
4. Вывучэнне гісторыі Лютаўскай рэвалюцыі ў Беларусі.

Літаратура

Біч, М.В. Гістарыяграфія // Беларуская Энцыклапедыя: У 18 т. / М.В.Біч. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 273 – 274.

Гістарыяграфія гісторыі Беларусі: Вучэбна-метадычны дапаможнік /Склад. В.А.Белазаровіч. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 309 с.

Гістарыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том чацвёрты. Беларусь у складзе Расійскай імперыі (канец XVIII-пачатак XX ст.). - Мн.: "Экаперспектыва", 2005. - С.6-29.

Иоффе Э.Г. Из истории белорусской деревни (Советская историография социально-экономического развития белорусской деревни XVII – первой половины XIX века). – Мн.: Ураджай, 1990. – 248 с.

Историография истории СССР (эпоха социализма): Учебник / Под ред И.И.Минца. – М.: Высш. школа, 1982. – 336 с.

Касовіч В.Ф., Люты А.М. Гістарыяграфія і крыніцы сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі ў другой палове XVIII – першай палове XIX ст. – Мн.: БДПУ, 1996. – 94 с.

Смалянчук А. Феномен беларускай савецкай гістарыяграфіі // Гістарычны альманах. – 2004. – Т. 10. – С. 11 – 22.

Советская историография / Под ред. Ю.Н.Афанасьева. – М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 1996. – 592 с.

Тэма 6. Гісторыяграфія 40-х – 90-х гадоў савецкага перыяду гісторыі Беларусі

Пытанні

1. Даследванні Кастрычніцкай рэвалюцыі і працэсаў нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва ў Беларусі.
2. Вывучэнне гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.
3. Гісторыяграфія гісторыі Беларусі савецкага часу ў 90-я гг. XX ст.

Літаратура

Біч, М. Аб нацыянальнай канцэпцыі гісторыі і гісторычнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь //БГЧ. - 1993. - №1. – С.15-24.

Гісторыяграфія гісторыі Беларусі: стан і перспектывы развіцця. Матэрыялы навуковай канферэнцыі, прысвечанай 70-годдзю Інстытута гісторыі НАН Беларусі (Мінск, 6-7 кастрычніка 1999 г.).- Mn."Дэполе", 2000.- 345 с.

Гісторыяграфія гісторыі Беларусі: Вучэбна-метадычны дапаможнік /Склад. В.А.Белазаровіч. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 309 с.

Гісторыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том пяты. Беларусь у 1917-1945 гг. - Mn.: "Экаперспектыва", 2006. - С.8-27.

Здановіч, У.В. Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны (1941-1945 гг.) у адлюстраванні айчыннай гісторыяграфіі : аўторэф.дыс....доктара.гіст.навук / У.В. Здановіч. - Мінск, 2012. – 46 с.

Здановіч, У.В. Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны (1941-1945 гг.) у адлюстраванні айчыннай гісторыяграфіі / У.В. Здановіч. – Брэст, БрДУ, 2008. – 257 с.

Здановіч, У.В. Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны. Агляд крыніц і айчыннай гісторыяграфіі / У.В. Здановіч. - Брэст, БрДУ, 2013. – 283 с.

Лінднэр, Р. Гісторыкі і ўлада: Нацыятаўчы працэс і гісторычная палітыка ў Беларусі XIX – XX ст. /Р.Лінднэр. – Спб.: Неўскі прасцяг, 2003. – 540 с.

Петриков, П.Т. Очерки новейшей историографии Беларуси (1990-е – начало 2000-х годов) /П.Т.Петриков. – Mn.: Белорус. наука, 2007. – 292 с.

Сташкевіч, М.С. Сучасныя даследаванні гісторыі Беларусі: стан, дасягненні, праблемы і перспектывы // Актуальныя праблемы гісторыі Беларусі: стан, здабыткі і супярэчнасці, перспектывы развіцця: Матэрыялы рэспуб. навук. канф.: У 4 ч. Ч. 1. / Пад рэд. I.П.Крэнія, У.І.Навіцкага, I.А.Змітровіча /М.С.Сташкевіч. – Гродна: ГрДУ, 2003. – С. 9 – 35.

Тэма 7. Гісторыяграфія гісторыі Беларусі ў даследваннях пачатку XXI ст.

Пытанні

1. Арганізацыя гісторычнай навукі. Навуковыя канферэнцыі. Персаналіі.
2. Асноўныя накірункі гісторыяграфіі гісторыі Беларусі:

- а) Даследванні канфесіянальной гісторыі, гісторыі культуры
- б) Вывучэнне палітычнай гісторыі Беларусі
- в) Сацыяльна-эканамічная проблематыка

Літаратура

- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі: Вучэбна-метадычны дапаможнік /Склад. В.А.Белазаровіч. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 309 с.
- Біч, М.В. Гістарыяграфія // Беларуская Энцыклапедыя: У 18 т. / М.В.Біч. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 273 – 274.
- Вялікае княства Літоўскае: Энцыклапедыя. У 2 т. Т. 1. – Мн.: БелЭн, 2005. – 688 с.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі.- Т.3. - Мн.,1996.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.: праблемы, здабыткі, перспектывы. – Мн.: “Беларуская навука”, 2006. – 447 с.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі першабытнага перыяду. Гістарыяграфія гісторыі Беларусі ранняга сярэднявежча // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том першы. Старажытная Беларусь. - Мн.: ”Экаперспектыва” , 2000. - С.12-17.
- Гістарыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том другі. Беларусь у перыяд Вялікага княства Літоўскага. - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2008. - С.11-38.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі перыяду знаходжання беларускіх зямель у складзе Рэчы Паспалітай // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том трэці. Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII-XVIII стст.). - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2004. - С.7-20.
- Гістарыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том чацвёрты. Беларусь у складзе Расійскай імперыі (канец XVIII-пачатак XX ст.). - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2005. - С.6-29.
- Гістарыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том пяты. Беларусь у 1917-1945 гг. - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2006. - С.8-27.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі: стан і перспектывы развіцця. Матэрыялы навуковай канферэнцыі, прысвечанай 70-годдзю Інстытута гісторыі НАН Беларусі (Мінск, 6-7 кастрычніка 1999 г.).- Мн.”Дэполіс”, 2000. – 345 с.
- Лінднэр, Р. Гісторыкі і ўлада: Нацыятворчы працэс і гістарычна палітыка ў Беларусі XIX – XX ст. /Р.Лінднэр. – Спб.: Неўскі прасцяг, 2003. – 540 с.
- Петриков, П.Т. Очерки новейшей историографии Беларуси (1990-е – начало 2000-х годов) /П.Т.Петриков. – Мн.: Белорус. наука, 2007. – 292 с.
- Веремеев, С. Ф. Отечественная историография истории христианских конфессий в БССР и Западной Беларуси в 20-30-е гг. XX в. : автореф.дисс....канд.ист.наук / С.Ф. Веремеев. - Минск, 2014. - 22 с.
- Смена парадигм в историографии всеобщей истории в Республике Беларусь и Российской Федерации : сборник научных статей / УО "ГрГУ им. Янки Купалы". - Гродно : ГрГУ, 2013. - 392 с.

Состояние и развитие методологических исследований в исторической науке Республики Беларусь и Российской Федерации : сборник научных трудов / Редкол. А.Н. Нечухрин, Г.В. Васюк, Е.И. Мелешко. - Гродно : ГрГУ, 2008. - 297 с.

Туронак, Ю. Мадэрная гісторыя Беларусі /Ю.Туронак. – Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2006. – 877 с.

Ягнешко, Н. Л. Падрыхтоўка аспірантаў-гісторыкаў у Рэспубліцы Беларусь у 90-ыя гады XX - пачатку XXI стагоддзя / Н. Л. Ягнешко // Весн. Гродзен. Дзярж.ун-та.- Сер.1. - 2007.-4.-C.41-47.

РЕПОЗИТОРИЙ ГУМАНІТАРНЫХ НАУК
БІЛARUСІ

4 Раздел контроля знаний

4.1 Вопросы к зачету по дисциплине «Историография истории Беларуси»

1. Прадмет гісторыяграфіі гісторыі Беларусі.
2. Этапы развіцця гісторычнай думкі і гісторыяграфіі ў Беларусі.
3. Вывучэнне гісторыяграфіі гісторыі Беларусі.
4. Гісторыя Беларусі ў старажытнарускіх летапісах.
5. Вывучэнне беларуска-літоўскага летапісання.
6. Агульнадзяржаўныя (ВКЛ) летапісныя зводы.
7. Гісторыя Беларусі ў польскіх хроніках XV-XVIII стст.
8. Мацей Стрыйкоўскі – першы гісторык ВКЛ.
9. Грамадска-палітычныя ўмовы развіцця гісторыяграфіі ў канцы XVIII – першай палове XIX ст.
10. Гісторыя Беларусі ў працах рускіх дваранскіх гісторыкаў (канец XVIII – I палова XIX ст.): агульная характарыстыка.
11. Віленская гісторычная школа I трэці XIX ст.
12. Грамадска-палітычныя ўмовы развіцця гісторыяграфіі ў II палове XIX – пачатку XX ст.
13. М.В.Каяловіч і “западнаруская” гісторычная школа.
14. Гісторыя Беларусі ў працах буржуазных гісторыкаў II паловы XIX - пачатку XX ст.: персаналіі, канцэпцыі.
15. Народніцкая гісторыяграфія. Вытокі беларускай нацыянальнай гісторыяграфіі (канец XIX – пачатак XX ст.).
16. Беларуская нацыянальная гісторычная школа 1920-х гадоў: агульная характарыстыка.
17. Грамадска-палітычныя ўмовы развіцця гісторычнай навукі ў 30-я – першай палове 80-х гадоў XX ст.
18. Вывучэнне гісторыі Беларусі ў 30-я – 1 палове 50-х гадоў: проблематыка, персаналіі.
19. Вывучэнне гісторыі Беларусі ў 2 палове 50-х – 1 палове 80-х гадоў XX ст.: сацыяльна-эканамічная проблематыка.
20. Вывучэнне гісторыі Беларусі ў 2 палове 50-х – 1 палове 80-х гадоў XX ст.: грамадска-палітычная і культурна-рэлігійная проблематыка.
21. Вялікая Айчынная вайна ў гісторыяграфіі 2 паловы 50-х – 1 паловы 80-х гадоў XX ст.
22. “Абецэдаршчына” як з’ява ў беларускай савецкай гісторыяграфіі.
23. Грамадска-палітычныя і сацыяльна-культурныя ўмовы развіцця гісторыяграфіі ў 2 палове 80-х гадоў XX – пачатку XXI ст.
24. Распрацоўка нацыянальнай канцэпцыі беларускай гісторыі ў пачатку 90-х гг. XX ст. : працы М.В. Біча.
25. Вывучэнне сацыяльна-эканамічной гісторыі ў гісторыяграфіі II паловы 80-х гадоў XX - пачатку XXI ст.
26. Асвятленне грамадска-палітычнай проблематыкі ў гісторыяграфіі II паловы 80-х гадоў XX - пачатку XXI ст.

27. Вялікая Айчынная вайна ў гісторыяграфіі II паловы 80-х гадоў XX - пачатку XXI ст.
28. Асвятленне гісторыі і культуры Заходняй Беларусі ў гісторыяграфіі II паловы 80-х гадоў XX - пачатку XXI ст.
29. Асвятленне этнакансцэнтрацыйнай проблематыкі ў гісторыяграфіі II паловы 80-х гадоў XX - пачатку XXI ст.
30. Беларуская гісторычна-школьная школа ў эміграцыі.
31. Канцэптуальны плюралізм сучаснай беларускай гісторыяграфіі.

4.2 Задания для УСР

УСР-1

Тэма “Гісторыя Беларусі ў польскай гісторыяграфіі XVI-XVIII стст.”

Пытанні (тэмы рэфератаў. 1 - па выбару)

1. Гісторыя ВКЛ ў польскіх хроніках: параўнальная-канцэптуальная аналіз.
2. Польскія храністы ў агульнаеўрапейскім гісторыяграфічным кантэксце.
3. Мацей Стрыйкоўскі – першы гісторык ВКЛ.
4. “Хроніка” Мацея Стрыйкоўскага у кантэксце летапіснай традыцыі і прац польскіх гісторыкаў.
5. Сарматызм у гісторыяграфіі.

Літаратура

Культурные связи народов Восточной Европы в XVI в. /Под ред. акад. Б.А.Рыбакова. М.,1976.

Лимонов Ю.А. Культурные связи России с европейскими странами в XV-XVII вв. Л.,1978.

Михайлова Л.Л. Жизнь и творчество Мацея Стрыйковского //Вопросы истории. Т.5. Мн.,1972.

Рогов А.И. Русско-польские культурные связи в эпоху Возрождения (Стрыйковский и его “Хроника”). М.,1966.

Семянчук А.А. Творы Мацея Стрыйкоўскага як крыніца па гісторыі рэлігіі у Вялікім княстве Літоўскім //Гісторычна-археалагічны зборнік. Частка 2. Мн.,1993.

Семянчук А. Мацей Стрыйкоўскі ў Вялікім Княстве Літоўскім //Спадчына. 1995. №1.

Семянчук А.А. Беларуска-літоўскія летапісы і польскія хронікі. Гродна,2000.

Улащик Н.Н. Введение в изучение белорусско-литовского летописания. М.,1985. С.82-129.

Семянчук А. Стрыйкоўскі Мацей //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.6. Кніга I. Мн.,2001. С.432-433.

Чамярыцкі В. “Хроніка польская, літоўская, жамойцкая і ўсяе Русі” //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.6. Кніга II. Мн.,2003. С.83-84.

- Чамярыцкі В. “Хроніка ўсяго свету” //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.6. Кніга II. Мн.,2003. С.84.
- Чамярыцкі В. “Хроніка Еўрапейскай Сарматыі” //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.6. Кніга II. Мн.,2003. С.83.
- Семянчук А. Длугаш Ян //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.3. Мн.,1996. С.258.
- Грыцкевіч А.П. Гваныіні Аляксандр //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.2. Мн.,1994. С.500.
- Чамярыцкі В. Бельскі Марцін //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.2. Мн.,1994. С.10.
- Семянчук А. Кромер Марцін //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.4. Мн.,1997. С.260.
- Ткачоў М.А. Вапоўскі Бярнард //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.2. Мн.,1994. С.219.
- Семянчук А. Мацей з Мехава //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.5. Мн.,1999. С.99.
- Пазднякоў В. Сарматызм //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.6. Кніга I. Мн.,2001. С.230-231.

УСР-2.

Тэма “Грамадска-палітычныя і сацыяльна-культурныя ўмовы развіцця гістарычнай навукі ў 20-я гг. XX ст. Беларуская нацыянальная гістарычнай школа 20-х гг. XX ст.”

Змест працы – падрыхтоўка творчага эсэ.

Агульныя пытанні. Прыкладныя тэмы для эсэ (1 – па выбару)

1. Грамадска-палітычныя ўмовы развіцця гістарыяграфіі.
2. Навуковае, інфармацыйнае забеспячэнне гістарыяграфічнага працэсу.
3. Персаналіі (па выбару) (Пічэта У.І., Доўнар-Запольскі М.В., Цвікевіч У.І., Ігнатоўскі У.М., Ластоўскі В.Ю. і г.д.).
4. Вывучэнне ВКЛ.
5. Вывучэнне грамадска-палітычнай гісторыі і гісторыі развіцця культуры (па выбару).
6. Асвятленне сацыяльна-эканамічнай гісторыі.

Літаратура

- Варонко Я. Беларускі рух ад 1917 да 1920 году. Кароткі агляд. - Коўна,1920.
- Вацлаў Ластоўскі. Выбраныя творы /Беларускі кнігазбор. - Мн., 1997.
- Доўнар-Запольскі М.В. Асновы Дзяржаўнасці Беларусі. - Горадно, 1919 (перавыданне – Мн.,1994).
- Доўнар-Запольскі М.В. Гісторыя Беларусі. - Мн.,1994.
- Ігнатоўскі У.М. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. - Мн.,1991.
- Карскі Е. Беларускі народ і яго мова. - Мн.,1920.

Луцкевіч А. За двадцать пяць гадоў (1903-1928). - Вільня, 1928 (перавыданне – Мн., 1991).

Пічэта У. Пытанне аб вышэйшай школе на Беларусі ў мінулым. - Мн., 1991.

Пічэта У. Чарговыя пытанні беларускай гісторыяграфіі //Спадчына. - 1990. - №3.

Пичета В.И. Аграрная реформа Сигизмунда-Августа в Литовско-Русском государстве. - М., 1958.

Пичета В.И. Белоруссия и Литва в XV-XVI вв. - М., 1961.

Пичета В.И. История белорусского народа. - Мн., 2003.

Турук Ф. Белорусское движение. Очерк истории национального и революционного движения белорусов. - М., 1921 (перавыданне – Мн., 1994).

Цвікевич А. Краткий очерк возникновения Белорусской Народной Республики. - Киев, 1918 (перавыданне – Мн., 1991).

Цвікевич А. Беларусь. - Берлин, 1919 (перавыданне – Мн., 1990).

Цвікевич А. “Западно-руссизм”. Нарысы з гісторыі грамадзкой мыслі на Беларусі ў XIX і пачатку XX в. - Мн., 1993.

А.Галынец (А.Цвікевич). Чатыры гады (1918-25.III.1922) //Спадчына. - 1996. - №3.

Біч М. Аб нацыянальнай канцэпцыі гісторыі і гістарычнай адукцыі ў Рэспубліцы Беларусь //БГЧ. - 1993. - №1.

Михнюк В.Н. Становление и развитие исторической науки Советской Белоруссии (1919-1941 гг.). - Мн., 1985.

Академик В.И.Пичета. Страницы жизни /Авторы: Э.Г.Иоффе, А.П.Грицкевич и др. - Мн., 1981.

Славяне в эпоху феодализма. К столетию академика В.И.Пичеты. - М., 1978.

Капыскі З.Ю., Спірідонаў М.Ф. У.І.Пічэта аб феадальным грамадстве ў Беларусі XV-XVI стст. //Весці АН БССР. Серыя грамадскіх навук. - 1978. - №5.

Акадэмік У.М.Ігнатоўскі: Матэрыялы навуковых чытанняў, прысвечаных 110-годдзю з дня нараджэння. - Мн., 1993.

Брыгадзін П.І., Мацяс І.Д. Усевалад Ігнатоўскі. Палітычны дзеяч, вучоны. - Мн., 1998.

Грыцкевич А. Погляды Усевалада Ігнатоўскага на гісторыю Беларусі феадальнага перыяду //Беларусіка. Кніга 1. - Мн., 1993.

Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі “Вацлаў Ластоўскі – выдатны дзеяч беларускага Адраджэння” //Беларусіка. Кніга 4. - Мн., 1995. С.236-356.

Даследчык гісторыі трох народаў: М.В.Доўнар-Запольскі (Зборнік навуковых артыкулаў і дакументаў). - Гомель-Рэчыца, 2000.

[Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі “Жыццё і дзейнасць М.В.Доўнар-Запольскага”. Рэчыца, 1997] //Палессе. Літаратурна-гістарычны і грамадска-культурны часопіс (Гомель). - 1997. - №3. - С.93-139.

- Кушнер В. Стваральнік канцэпцыі беларускай нацыянальнай гісторыі //БГЧ. - 2004. - №9. С.53-59; №10. - С.53-60.
- Мітрафан Віктаравіч Доўнар-Запольскі. Бібліографічны паказальнік. - Мн., 2001.
- Іофе Э. Даследчык эпохі феадалізму //Беларуская мінуўшчына. 1996. - №6. - С.40-42. [Т.Забела]
- Гісторыяграфія гісторыі Беларусі //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.3. - Мн., 1996. - С.16-31.
- Ігнатенко А.П. Введение в историю БССР: Периодизация, источники, историография. - Мн., 1965.
- Достижения исторической науки в БССР за 50 лет (1919-1969 гг.). Краткий очерк. - Мн., 1970.
- Достижения исторической науки в БССР за 60 лет. - Мн., 1979.
- Міхнюк В.Н., Петров П.Т. Историческая наука БССР, 80-е годы. - Мн., 1987.
- Гісторыяграфія 1920-х: Сярэднявечча і раньнемадэрны час //ARCHE. – 2009. - №7.

УСР-3.

Тэма “Вывучэнне гісторыі Беларусі ў эміграцыі”

Усім абавязкова:

- 1) **План-канспект** артыкула: Сяргеева Г. Гісторыя Беларусі ў даследваннях беларускай эміграцыі //Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т.3. - Мн., 1996. – С.28-31.
- 2) **Разгорнуты канспект** аднаго (любая гісторыяграфічная адзінка) з прapanаваных тэкстаў па выбару:

З гісторыяй на “Вы”: Артыкулы, дакументы, успаміны. Выпуск трэці. - Мн., 1994.

Урбан Паўла. У сувязі з брашурай Л.С.Абэцэдарскага). - Мюнхен, Нью Ёрк, 1972.

Калубовіч Аўген. Крокі гісторыі. Даследванні, артыкулы, успаміны. - Беласток-Вільня-Менск, 1993.

Калубовіч Аўген. На крыжовай дарозе. Творы з эміграцыі. - Мн., 1994.

Франц Кушаль. Спрабы стварэння беларускага войска. – Мн., 1999.

Тумаш Вітаўт. Выбраныя працы. - Мн., 2002.

Сымон Брага (Вітаўт Тумаш). Доктар Скарына ў Москве. – Мн., 1993.

Культура беларускага замежжа. Кн.2. - Мн., 1993.

Найдзюк Я., Касяк І. Беларусь уchorа і сяньня. Папулярны нарыс з гісторыі Беларусі. - Мн., 1993.

Пануцэвіч В. З гісторыі Беларусі або Крывіччыны-Літвы //Беларуская мінуўшчына. - 1995. - №2.

Станкевіч Ян. Гісторычныя творы. - Мн., 2003.

Спадчына. 2001. №4 (Частка матэрыялаў прысвечана 50-годдзю БІНiМА –
(Беларускі інстытут навукі і мастацтва. Нью-Ёрк).

РЕПОЗИТОРИЙ ГУМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

4.3 Тестовые задания

1. Дать определение понятию «историография»_____
2. Выбрать правильный ответ. Историографом первоначально назывался
 - А. исследователь исторического прошлого
 - Б. летописец
 - В. человек, которому посвящалось историческое сочинение
3. Как синоним понятия «историография» может употребляться понятие
 - А. историософия
 - Б. историология
 - В. история исторической науки
 - Г. историоведение
4. Что является предметом историографии истории Беларуси
 - А. историческая мысль Беларуси и исторические источники
 - Б. история изучения отечественной истории в исторической науке Беларуси
 - В. биографии известных историков
5. Проблемой периодизации историографии истории Беларуси в советское время занимался
 - А. А.П. Пьянков
 - Б. И.М. Игнатенко
 - В. Г.М. Лившиц
6. Этот известный белорусский историк считается одним из основателей историографической науки
 - А. М.В. Довнар-Запольский
 - Б. В.И. Пичета
 - В. Н.М. Никольский
7. Какой из перечисленных периодов в развитии историографии истории Беларуси является лишним:
 - А. летописный
 - Б. дворянский
 - В. «сталинская директивная историография»
 - Г. «перестроечная историография»
8. Какой российский историк изучал Полоцкую летопись
 - А. Татищев
 - Б. Карамзин
 - В. Устрялов

Г. Соловьёв

9. К белорусско-литовским летописям XV-XVI вв. относятся:
- А. “Летописец великих князей литовских”, “Похвала Витовту”.
 - Б. Лаврентьевский и Ипатьевский списки ПВЛ
 - В. Радзивиловская летопись
10. Указать общегосударственные летописные своды ВКЛ
- А. «Повесть временных лет»
 - Б. «Летописец ВКЛ»
 - В. “Белорусско-литовская летопись 1446 г.”, “Хроника Великого княжества Литовского и Жамойтского”, “Хроника Быховца”
11. О существовании какой городской летописи неизвестно
- А. Могилевская
 - Б. Витебская
 - В. Гродненская
 - Г. Баркулабовская
12. Что такое диариуши
- А. дневники, которые вели короли Речи Посполитой и в которых они отражали факты личной жизни, современные им значительные политические события
 - Б. дневники, которые вели представители шляхты и в которых они отражали факты личной жизни, современные им значительные политические события
 - В. исторические хроники, которые велись в православных монастырях на территории Беларуси
13. Восстание С. Наливайко детально описано в диариуше
- А. Я. Цандровского
 - Б. С. Маскевича
 - В. Ф. Евлашевского
14. Этот православный церковный деятель также был автором «диариуша»
- А. С. Полоцкий
 - Б. А. Филиппович
 - В. М. Смотрицкий
15. В книге «Записки о Московии» в одном из разделов описывается также и Беларусь. Автором книги был
- А. С. Герберштейн
 - Б. А. Канторини
 - В. А. Поссевино

16. Кого называют первым историографом ВКЛ
А. М. Стрийковский
Б. Я. Длугош
В. М. Кромер
17. Автором «Истории Литвы» - первого систематизированного курса истории ВКЛ был писатель, полемист, историк
А. А. Нарушевич
Б. В. Виук Коялович
В. Я. Длугош
Г. Я. Кветкевич
18. Начало периодической печати ВКЛ в 18 в. положил
А. К. Бартольд
Б. А. Наромевский
В. Ф. Деружинский
Г. Я. Пошаковский
19. Верно ли утверждение, что автором популярной в 18 в. книги «Облик сарматов» был А. Наромевский
А. да, верно
Б. нет, не верно
20. Какие черты характерны для исторической мысли на территории Беларуси во второй половине 18 в.
А. секуляризация
Б. влияние французских просветителей
В. влияние российской историографии
Г. влияние английской консервативной мысли
21. Самый известный труд А. Нарушевича назывался
А. Жизнь Яна Кароля Ходкевича
Б. История польского народа
В. Мемориал относительно написания народной истории
22. Кого относят к школе «А. Нарушевича»
А. Я. Догель
Б. К. Вырвич
В. Е. Бандтке
Г. Т. Чацкий
Д. С. Линде
23. Кто является основателем «романтической школы» в историографии Польши, Беларуси и Литвы _____

24. В основе «романтической школы» лежит идея

- А. исследование исторической повседневности
- Б. «национальный дух»
- В. исследование чувств и верований в прошлом
- Г. исследование биографий выдающихся деятелей

25. Кто является автором монографии «История Литвы и Руси до Люблинской унии с Польшей 1569 г.»

- А. И. Лелевель
- Б. Я. Чачот
- В. Ф. Богушевич
- Г. И. Ярошевич
- Д. М. Бобровский

26. В начале 19 в. у истоков белорусской национальной идеи стояли исследователи (выбрать правильные ответы)

- А. М. Бобровский
- Б. И. Данилович
- В. И. Анацевич
- Г. И. Григорович
- Д. М. Владимирский-Буданов

27. соотнесите фамилии историков и их труды

- А. И. Данилович
- Б. И. Анацевич
- В. И. Ярошевич

- 1. «Про литовские летописи», «Исторический обзор литовского законодательства»
- 2. «Образ Литвы с точки зрения цивилизации от древнейших времен до конца XVIII в.»
- 3. «Заметки к всеобщей истории», «Взгляд на первоначальную историю Литвы»

28. О ком идёт речь: нарадзіўся ў Прапойску (Слаўгарадзе) Магілёўскай губерні ў шматдзетнай сям'і праваслаўнага святара. Маці – пляменніца вядомага беларускага архіепіскапа Г.Каніскага. Пасля заканчэння Магілёўскай духоўнай семінарыі працаваў выкладчыкам у Магілёўскім духоўным вучылішчы. З 1820 г. саборны протаіерэй, рэктар Гомельскага духоўнага вучылішча. На сродкі графа М.Румянцева атрымаў адукцыю ў Духоўнай акадэміі Пецярбурга. У 1829 г. прызначаны рэктарам мясцовых навучальных установ у Віцебску. З 1831 г. жыў у Пецярбургу і служыў пры царкве лейб-гвардыі Фінляндскага палка, з 1838 г. пры царкве Анічкава

палаца. Пахаваны на Волкавых могілках у Пецярбургу.

29. Как назывался первый в Беларуси археографический сборник
- А. Белорусский архив древних грамот
 - Б. Акты, относящиеся к истории Западной России
 - В. Акты, изданные Виленской археографической комиссией

30. Верно ли, что З. Даленга-Ходаковский считается основателем научной археологии в Беларуси

- А. да, верно
- Б. нет, не верно

31. Верно ли, что З. Даленга-Ходаковский считается основателем исторической географии в Беларуси

- А. да, верно
- Б. нет, не верно

32. Кто из перечисленных российских историков 18 – начала 19 вв. затрагивал в своих работах историю Беларуси

- А. Т.Н. Грановский
- Б. В.Татищев
- В. А.Е. Пресняков
- Г. Н.Н. Бантыш-Каменский

33. Рассматривалась ли в российской дворянской историографии Беларусь как отдельная этническая единица

- А. да
- Б. нет
- В. существовали разные мнения

34. Идеологической основой великорусской концепции истории Беларуси являлось

- А. стремление показать русский характер данных территорий
- Б. стремление показать их историческую самобытность
- В. великодержавный шовинизм

35. Кто является автором монографии «Исторические сведения о возникшей в Польше унии...», изданной в Москве в 1805 г.

- А. Н. Бантыш-Каменский
- Б. С. Соловьев
- В. В. Татищев

36. Авторство книги «О Западной России» принадлежит

- А. М. Погодин

Б. С. Богуш-Сестренцевич
В. В. Татищев

37. Брестская церковная уния 1596 г. оценивалась российской историографией начала 19 в.
- А. крайне отрицательно
Б. положительно
В. отмечался её противоречивый характер
Г. отмечалось сохранение благодаря унии белорусского языка и культуры
38. Когда началось систематическое исследование западных губерний России чиновниками МВД
- А. 20-е гг. XIX в.
Б. 30-е гг. XIX в.
В. в 40-е гг. XIX в.
39. Кто автор работы «Исторические сведения о примечательнейших местах в Белоруссии...» _____
40. Под Беларусью М.О. Без-Корнилович понимал
- А. Витебскую, Могилевскую и Минскую губернии
Б. Витебскую и Могилевскую губернии
В. современную территорию Беларуси
41. Статьи об исторических событиях в Беларуси 16-начала 19 вв. публиковались в 19 веке в российских журналах
- А. Вестник Европы
Б. Отечественные записки
В. Северный архив
Г. Пчела
Д. Соревнователь Просвещения
42. Петербургская археографическая комиссия была создана в
- А. 1834 г.
Б. 1843 г.
В. 1841 г.
Г. 1832 г.
43. В. Анастасевич издал
- А. I статут ВКЛ
Б. II статут ВКЛ
В. III статут ВКЛ
44. К. Калайдович подготовил к публикации

- А. произведения С. Будного
- Б. произведения К. Туровского
- В. произведения М. Смотрицкого

45. Кто считается основателями теории «официальной народности»

- А. М. Устялов
- Б. М. Погодин
- В. С. Шевырев
- Г. С. Уваров

46. Кто впервые в российской историографии включил историю «Западной России» в концептуальную схему российской истории

- А. М. Устялов
- Б. М. Погодин
- В. С. Шевырев
- Г. С. Уваров

47. «Обозрение истории Белоруссии с древнейших времён» *O. Турчиновича* была издана в

- А. 1857 г.
- Б. 1867 г.
- В. 1877 г.

48. Согласны ли вы: «Турчыновіч першым у беларускай гісторыяграфіі паспрабаваў разглядзець гісторыю Беларусі як самастойны предмет даследавання»

- А. да
- Б. нет

49. Когда был закрыт Виленский университет

- А. 1832
- Б. 1865
- В. 1866

50. Кто из них являлся этнографом (вторая пол. 19 в.)

- А. А. Кирков
- Б. А. Сержпутовский
- В. Н. Никифоровский
- Г. М. Малиновский

51. Ён раскопаў каля 1000 курганоў. Таксама прыняў актыўны ўдзел у арганізацыі Музея старажытнасцей у Вільні (1855 г.), стаў яго хавальнікам і сакратаром Віленскай археалагічнай камісіі. О ком речь

- А. Е. Тишкевич

Б. А. Кирков
В. А. Сержпутовский

52. Кто является автором «Древней истории литовского народа» в 9 тт., изданной в 1835-1841 гг.

А. Т. Нарбут
Б. А. Кирков
В. М. Бобровский

53. Основным направлением деятельности братьев Тышкевичей являлась

А. фольклористика
Б. археология
В. краеведение

54. Важнейшей работой К. Тышкевича считается

А. «Вилия и её берега»
Б. «Описание Борисовского повета...»
В. «Про курганы в Литве и Западной Руси»

55. Во второй половине 19 века в области фольклористики плодотворно работал

А. А. Рыпинский
Б. М. Борх
В. Р. Друцкий-Подберезский

56. Кто такой В. Сыракомля

А. краевед
Б. археолог
В. историк
Г. фольклорист

57. Как называется самая известная работа В. Сыракомли _____

58. Какую реку описал В. Сыракомля в отдельной книге

А. Западная Двина
Б. Вилия
В. Сож
Г. Днепр
Д. Неман

59. Каким городам Беларуси В. Сыракомля посвятил отдельные книги

А. Полоцк
Б. Туров
В. Несвиж
Г. Минск

Д. Мир

60. Археографическая комиссия при Музее Древностей в Вильно была создана в

- А. 1855 г.
- Б. 1854.
- В. 1856 г.

61. археографическую комиссию при Музее Древностей в Вильно возглавил

- А. М. Без-Корнилович
- Б. Е. Тышкевич
- В. К. Тышкевич
- Г. А. Киркор

62. Отношение царских властей к археографической комиссии при Музее Древностей в Вильно было

- А. подозрительным
- Б. власти поддерживали её деятельность
- В. нейтральным

63. Наиболее известным представителем литовской историографии, изучавшим историю Беларуси во второй пол. 19 в. был

- А. А. Бразаускас
- Б. С. Грибаускас
- В. С. Даукантас

64. Кто впервые издал исторический атлас Беларуси _____

65. Виленская археографическая комиссия начала действовать в

- А. 1864 г.
- Б. 1865 г.
- В. 1866 г.
- Д. 1867 г.

66. Что такое западоруссизм _____

67. какие течения были в западоруссизме

- А. консервативное
- Б. умеренное
- В. либеральное
- Г. революционное

68. К какому течению в западоруссизме относят К. Говорского

- А. консервативное

- Б. умеренное
- В. либеральное
- Г. революционное

69. какому течению в западноруссизме относят М.О. Кояловича

- А. консервативное
- Б. умеренное
- В. либеральное
- Г. революционное

70. О ком идёт речь. *нарадзіўся ў м. Кузніца Сакольскага павета Гродзенскай губерні ў сям 'і ўніяцкага святара. Скончыў Супрасльскае духоўнае вучылішча, Літоўскую духоўную семінарыю ў Вільні, Пецярбургскую духоўную акадэмію. Выкладаў у Рыжскай і Пецярбургской семінариях. Меў выдатныя здольнасці да науки і ў 31 год стаў прафесарам Духоўнай акадэміі (1862 г.). З 1869 г. загадчык кафедры рускай гісторыі. Ганаровы член Пецярбургскага славянскага дабрачыннага таварыства, Гродзенскага царкоўна-археалагічнага камітэта, Археаграфічнай камісіі.*

71. Автором работ «Лекции по русской истории», «Чтения по истории Западной России», «Литовская церковная уния» является

- А. К. Говорский
- Б. С. Соловьев
- В. М.Коялович
- Г. В. Ратч

72. Занимался ли М.О. Коялович вопросами этнографии

- А. да
- Б. нет

73. Какие белорусские историки в последующем являлись критиками взглядов М.О. Кояловича

- А. В. Пичета
- Б. В. Щербаков
- В. Я. Мараш
- Г. М. Бич

74. Кто в современной белорусской историографии положительно оценивает деятельность и взгляды М.О. Кояловича

- А. А. Смоленчук
- Б. З. Шибеко
- В. В. Черепица
- Г. С. Морозова

75. Вопросами истории образования на территории Беларуси занимался

А. К. Говорский
Б. П. Жукевич
В. К. Харлампович
Г. А. Пресняков

76. Кого относят к представителям пропагандистско-публицистического направления в историографии западноруссизма

А. П. Жукевич
Б. К. Харлампович
В. П. Брянцев
Г. И. Беляев
Д. И. Корнилов

77. Как называется главный труд Е. Карского _____

78. Основные труды историка И. Лаппо посвящены

А. социально-экономической истории
Б. военной
В. истории конфессий
Г. этнографии

79. Какие исторические школы по изучению истории Беларуси сложились в Польше на рубеже 19-20 вв.

А. краковская
Б. варшавская
В. люблинская
Г. гданьская

80. Автором сборников фольклора «Деревенские песни» является

А. П. Шпилевский
Б. А. Кирков
В. В. Равинский

81. Автором работы «Материалы для зеографии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Гродненская губерния» (1863 г.) является

А. П. Шпилевский
Б. А. Киркор
В. П. Батюшков
Г. П. Бобровский

82. Отметить правильное утверждение. Взгляды К. Калиновского на белорусский вопрос включали в себя:

А. отличал Беларусь от Польши

Б. пропагандировал революционные методы решения аграрного вопроса

В. ориентировался на Россию

Г. считал униатство национальной религией белорусов

83. Журнал “Гомон” был издан в

А. 1880 г.

Б. 1882 г.

В. 1884 г.

Г. 1886 г.

84. Кто лишний в данном ряду: а) Данила Боровик, б) Казимир Сваяк, в) Шчыры беларус г) Вінцук Адважны

85. Либеральная интеллигенция Беларуси группировалась вокруг газеты

А) Виленский вестник; б) Гомон; в) Минский листок

86. И.И. Носович является автором

А) «Беларускія прыказкі і прымаўкі», б) «Беларускія прыказкі і загадкі», в) «Зборнік беларускіх прыказак», г) “Словарь белорусской говорки”

87. Этнограф, который описал питание белорусов

А) Н. Никифоровский; б) Ю. Крачковский в) Я. Лучина

88. Составителем сборников «Рускія народныя песні» (1870 г.), «Беларускія народныя песні...» (1874 г.), «Велікарос у сваіх песнях, абрадах, звычаях, вераваннях, казках, легендах і да т.п.» является

А) Н. Никифоровский б) П. Шейн; в) А. Богданович

89. Краевед, археолог, этнограф, уроженец г. Гомеля.

А) Е. Романов, б) З. Даленга-Ходаковский в) А. Сапунов

90. Кто лишний. В 80-90-е гг. 19 в. в области археологии и краеведения работали а) В.А.Шукевич, б) М.А.Янчук, в) А. Цвикович г) А.П.Смародский, д) М.В.Довнар-Запольский

91. На развитие национальной исторической концепции оказали влияние произведения

А) Ф. Багушевич б) Тётка в) Я. Купала г) Г. Сенкевич д) Э. Ажешко

92. Кто автор «Кароткай гісторыі Беларусі» _____

93. в каком году была издана «Кароткая гісторыя Беларусі»

94. Кто считается основоположником демократической тенденции в белорусской национальной историографии
А) В. Ластовский; б) В. Игнатовский в) М.В. Довнар-Запольский
95. Магистерская диссертация М.Довнар-Запольского называлась а) Белорусское прошлое; б) «Государственное хозяйство ВКЛ при Ягеллонах»; в) «Крестьяне ВКЛ XIV – XVI вв.»
96. Главное направление научных изысканий М. Довнар-Запольского
А) экономическая история б) политическая история в) военная; г) конфессиональная история
97. В создании известной работы «Россия: Полное географическое описание нашего отечества. Настольная и дорожная книга для русских людей» принимали участие
А) А. Богданович Б) В. Ластовский в) М. Довнар-Запольский г) Шендрик
98. Какие черты были характерны для «Кароткай гісторыі Беларусі»
А) представление о изначальной демократичности белорусского общества; б) тезис о бесклассовости исторического процесса; в) наличие значительного фактологического материала
99. Докторская диссертация М. Довнар-Запольского посвящена
А) реформе Сигизмунда Августа б) реформе Столыпина в) сельскохозяйственным товариществам в Беларуси г) крестьянской общине в Беларуси 14-18 вв.
100. Когда был создан Институт белорусской культуры _____
101. Кто являлся главой Инбелкульта
А) Некрашевич б) М. Довнар-Запольский в) Н. Никифоровский г) В. Игнатовский
102. В каком году Инбелкульт был преобразован в Академию наук БССР а) 1928 б) 1929 в) 1930 г) 1931
- 103 Когда открылся Белорусский государственный университет _____
- 104 Кто возглавлял Институт истории АН БССР в 20-30-е гг. ХХ в.
А) В. Щербаков б) Н. Никольский в) П. Горин г) И. Минц; д) А. Нарочницкий
- 105 Кто был первым ректором БГУ _____

106 Монопольное господство какой методологии устанавливается в исторической науке БССР в 1930-е гг.
А) позитивизм б) марксистско-ленинская в) сталинская г) неомарксизм

107. «Нарысы па гісторыі Беларусі» в 1934 г. выдал
А) В. Пичета б) В. Щербаков в) П. Горин г) Н. Никольский

108. Критика еврейского и буржуазного национализма содержалась в работах
а) А. Зюзькова и И. Ашаровича б) В. Пичеты в) М. Покровского

109. Обобщающий труд по истории Беларуси какого исследователя был запрещен к опубликованию в БССР в дооценный период

А) Н. Никольский б) М. Довнар-Запольский в) А. Савич г) Г. Лившиц

110. Первыми аспирантами БГУ были

А) В. Пичета б) А. Бурдейко в) И. Кернажицкий г) Ф. Забелло

111. Для школы М. Покровского были характерны: а) монополизация истины, б) большое внимание к истории культуры, в) линейное понимание общественного прогресса, г) объективность

112. В чём обвиняли еврейских историков БССР в 1930-е гг.:

А) сионизм б) бундизм в) фашизм г) проамериканские настроения

113. Кто впервые исследовал белорусское национальное движение

А) А. Бурбис б) А. Смолич в) Ф. Турук г) А. Цвикевич

114. Чему посвящена большая часть статей Д. Жилуновича

А) вопросам становления белорусской государственности; б) Октябрьской революции; в) истории культуры г) БНР

115. Автором первого синтетического исследования западнерусизма был

А) И. Сталин б) С. Агурский в) А. Цвикевич г) В. Игнатовский

116. Археологические исследования в БССР в 20-30-е гг. XX в. проводили

А) К. Поликарпович Б) А. Левданский в) С. Дубинский

117. Кто открыл первую палеолитическую стоянку на территории Беларуси

А) К. Поликарпович Б) А. Левданский в) С. Дубинский

118. Железный век исследовал в БССР а) А. Левданский б) И. Ющенко в) С. Шутов г) В. Тарасенко д) С. Дубинский

119. «Кароткі нарысы гісторыі Беларусі» написал

А) В. Игнатовский б) Н. Перцев в) В. Щербаков г) А. Коваленя

120. Кто в 1920-30-е гг. В БССР исследовал историю Беларуси периода феодализма
А) Ф. Забелло б) К. Кернажицкий в) В. Дружчиц г) Г. Лившиц
121. Что изучал И. Лочмель (довоенный период белорусской историографии)
А) казацко-крестьянскую войну 1648-1651 гг. Б) Северную войну 1700-1721 гг. В) восстание В. Вацкы г) аграрную реформу Сигизмунда Августа
122. Исключить лишнюю фамилию. В довоенный период восстание 1863-1864 гг. изучали а) В. Игнатовский, б) И. Минц, в) М. Мелешко, г) И. Лочмель
123. Исключить лишнюю фамилию. В довоенной белорусской историографии революционное движение конца 19-начала 20 вв. Изучали а) В. Пичета, б) М. Мелешко, в) А. Зюськов, г) М. Рафес
124. Верно ли, что проблемы революционного движения периода 1907-1917 гг. исследовал К. Кернажицкий а) да б) нет
125. Вклад в изучение истории Беларуси периода капитализма внесли в довоенной белорусской историографии а) Д. Дудков, К. Кернажицкий, В. Щербаков б) Д. Дудков, И. Лочмель в) К. Кернажицкий, М. Бич
126. Когда была издана «Гісторыя Беларускай ССР» в 5 тт. _____
127. Кто возглавлял Институт истории АН БССР во второй пол. 70-х – 80-е гг. ХХ в.
А) П. Петриков б) И. Игнатенко в) Н. Каменская г) В. Бондарчик
128. Когда был создан Институт искусствоведения, этнографии и фольклора им. К. Крапивы _____
129. Что является лишним. Сотрудники Института искусствоведения, этнографии и фольклора им. К. Крапивы подготовили к изданию а) «Гісторыя беларускага тэатра» б) «Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі», в) «Гісторыя беларускага мастацтва» г) «Гісторыя беларускай культуры»
130. Положение Западной Беларуси в составе Польши исследовали
А) И. Полуян б) К. Кернажицкий в) А. Мацко
131. Проблемы коллективизации в БССР в историографии в 50-80-е гг. исследовали а) А. Филимонов, б) М. Злотник, в) А. Сорокин. Г) М. Литвин

132. Кто автор брошюры «У святле неабвержаных фактаў» (1969 г.)

133. Когда в БССР появилась заочная аспирантура

А) 1940-е гг., б) 1950-е гг. в) 1960-е гг. г) 1970-е гг. д) 1980-е гг.

134. Когда в БССР официально было установлено соискательство как форма подготовки исторических кадров

А) 1940-е гг. б) 1950-е гг. в) 1960-е гг. г) 1970-е гг. д) 1980-е гг.

135. Когда в БССР была создана Высшая Аттестационная Комиссия

А) 1970-е гг. б) 1981 г. в) 1985 г.

136. Кто в белорусской советской историографии являлся автором теории «балтского субстрата» а) М. Гринблат, б) Э. Загорульский, в) А. Пьянков г) В. Седов

137. Исключите лишнее. Исследование «Этнаграфія беларусаў:

гістарыяграфія, этнагенез, этнічна гісторыя» (1985 г.) подготовили а) В. Бондарчик, б) И. Чаквин, в) П. Терешкович, г) Г. Касперович, д) Т. Новагродский

138. Кто изучал проблемы истории феодального города в белорусской советской историографии

А) З. Копысский б) А. Игнатенко, в) А. Грицкевич, г) Г. Голенченко

139. Автором монографии «Социально-экономическое развитие городов Белоруссии в конце XVIII – первой половине XIX в.» (1987 г.) является

А) А. Лютый, б) В. Чепко, г) З. Копысский

140. Историю Реформации в Беларуси, церковно-религиозную жизнь 16-18 вв. исследовал

А) В. Новицкий, б) С. Падокшин, в) Я. Мараш, г) М. Корзун

141. Автором монографии «Белорусский народ в Отечественной войне 1812 г.» (1962 г.) является

А) Е. Корнейчик, б) С. Самбук, в) Н. Махнач

142. Автором национальной концепции истории Беларуси, озвученной в 1993 г. является а) М. Бич, б) П. Петриков в) В. Михнюк г) Е. Новик

143. Сколько томов в «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі”

А) 4 б) 5 в) 6 г) 10

144. Какие существуют в современной РБ исторические журналы из перечисленных

А) “Отечественные записки”, б) «Гісторыя: праблемы выкладання», в) «Беларускі гістарычны часопіс», г) «Ізвестия ГГУ им. Ф. Скорины», д) «Історыческій вестнік ГГУ им. Ф. Скорины»

145. Кого в 1990-е гг. называли «нашым апошнім летапісцам», «першым інтуітывістам беларускай гістарыяграфіі»

А) монах Нестор б) В. Ластовский в) А. Мальдис г) М. Ермалович

146. Современный исследователь, автор докторской диссертации и ряда монографий по истории униатской церкви в Беларуси

А) В. Яновская б) В. Новицкий в) Е. Филатова г) С. Морозова

147. Автором известной монографии «Становление советской тоталитарной системы в Беларуси (1917 – 1941 гг.)» (2002 г.) является

А) Т. Протько, б) М. Костюк, в) А. Киштымов, г) П. Бригадин

148. Проблему коллаборационизма в Беларуси в годы ВОВ изучал

А) А. Литвин, б) Г. Голенченко, в) А. Свирид

149. Соотнесите фамилии исследователей ГГУ им. Ф. Скорины и направления их исследований _____

1. Ященко О.

2. Пичуков В.

3. Лебедев А.

4 Корникова Н.

А) культурные традиции белорусской интеллигенции

Б) история национальных меньшинств Беларуси

В) история католической церкви в БССР в 1920-е гг.

Г) этнологическая проблематика XX – начала XXI вв.

150. Как называется монография О.Г. Ященко _____

151. Соотнесите названия работ и фамилии их авторов

А) Макушников О.А.

Б) Пичуков В.П. Старовойтов М.И.

В) Езепова Т.И. Эсмантович И.Ф.

1. «К вопросу о белорусской эмиграции»

2. «Гомельщина многонациональная»

3. «Гомель с древнейших времён до конца XVIII в.»

152. Какую проблему истории Беларуси исследует С.А. Черепко (преподаватель ГГУ им. Ф. Скорины)

А) войны ВКЛ с крестоносцами

Б) казацко-крестьянская война 1648-1651 гг.

В) коллаборационизм в годы ВОВ

Г) отношения ВКЛ и Польши

153. Укажите современных белорусских этнологов

А) Л. Ракова, б) Г. Касперович, в) П. Шейн, г) О. Ященко, д) Т. Новагродский

154. Когда происходит становление историографии белорусской эмиграции

А) после восстания 1863-1864 гг.

Б) после установления советской власти в Беларуси и после Второй мировой войны

В) начиная с 1956 г. (XX съезд КПСС)

Г) с 1985 г.

155. Исключить лишнее

А) А. Цвикевич, б) П. Крачевский в) В. Ластовский г) П. Рудковский

156. Какие существовали в эмиграции белорусские общественно-политические и научно-исторические издания

А) «На чужыне», б) «Голас беларуса», в) «Крывіч», г) «Часопісь», д) «Пагоня», е) «Беларускі сцяг» ж) «Воля» з) «Радзіма»

157. Назвать представителей эмигрантской историографии послевоенного периода

А) А.Адамовіч, Я.Станкевіч, І.Любачка, А.Калубовіч, В.Жук-Грышкевіч

Б) Я.Запруднік, В.Кіпель, Я.Садоўскі

В) А. Латышонак, Я. Мірановіч, Р. Радзік

158. Представители эмигрантской историографии, изучавшие

конфессиональную историю Беларуси

А) А. Мартос, б) И. Касяк, в) П. Рудковский, г) А. Цвикевич, д) Л. Горошко,

е) А. Король

159. Как называется известная монография эмигрантского историка Ю.

Туронка а) «Беларусь пад нямецкай акупацыяй» б) «Беларусь учора і сёння» в) «Беларусь пад савецкім праўленнем. 1917 –1957» г) «Беларуская дзяржаўнасць»

160. Кто изучал историографию истории Беларуси в 1990-2000-е гг.

А) П. Петриков б) М. Сташкевич в) М. Корзун г) Г. Штыхов

161. Кто в современной белорусской историографии является одним из крупнейших специалистов в области методологии истории

А) А. Лютый б) И. Сороковик в) И. Янушевич г) В. Сидорцов

162. Общество «Гістарычныя веды», возглавляемое профессором А. Залесским и созданное в 1996 г. стояло на позициях
А) классовый подход
Б) ревизия советской историографии
В) творческий синтез советской и современной историографии

163. Кто в 1990-е гг. исследовал финальный палеолит и мезолит
А) М. Чернявский б) Н. Кривальцевич в) А. Коваленя г) А. Калечиц д) О. Зайончковский

164. Кто в Беларуси исследовал в 1990-е гг. историю Киевской Руси
А) Г. Штыхов б) Н. Кривальцевич в) Н. Ермолович г) Э. Загорульский

165. Какие исследователи изучали формирование ВКЛ в 1990-е гг.
А) В. Носевич б) А. Кравцевич в) Н. Кривальцевич г) А. Валаханович

166. Назвать специалиста по истории ордена иезуитов в Беларуси
А) С. Морозова б) Т. Блинова в) Е. Филатова г) В. Яновская

167. Какой методологический подход приобрёл популярность в отечественной историографии начиная с 1990-х гг.
А) позитивизм Б) марксизм в) цивилизационный подход г) герменевтика д) феноменология

168. Кто в современной белорусской историографии исследует проблемы истории дворянства
А) А. Житко, б) С. Луговцова в) П. Бригадин г) А. Литвин

169. Автор монографии «Эсэры ў Беларусі (канец XIX – люты 1917 г.)» (1994 г.)
А) П. Бригадин, б) В. Фомин, в) В. Сидорцов, г) С. Самбук

170. Важный вклад в изучение истории культуры Беларуси внесли
А) В. Новицкий б) А. Литвин, в) С. Куль-Сельверстова г) Л. Лыч, д) Т. Опиок

171. Проблему репрессий в Беларуси изучали в 1990-2000-е гг.
А) В. Адамушка, б) А. Врублевский в) А. Тихомиров г) Т. Протыко

172. Крупный специалист по истории латышского этноса в Беларуси
А) В. Тугай б) В. Зданович в) А. Сидоревич г) А. Лютый

173. Современный крупный отечественный специалист по истории евреев Беларуси
А) М. Альтшулер Б) С. Плавник В) А. Першиц г) Э. Иоффе

174. Кто в современной белорусской историографии изучает историю православной церкви в Беларуси в XX в.

А) И. Янушевич, б) М. Корзун в) А. Свирид, г) Т. Лисовская

175. Кто в современной белорусской историографии изучает историю униатской церкви в Западной Беларуси в 20-30-е гг. ХХ в.

А) И. Янушевич, б) М. Корзун в) А. Свирид, г) Т. Лисовская

176. Кто в современной белорусской историографии изучает историю протестантизма в Западной Беларуси в 20-30-е гг. ХХ в.

А) И. Янушевич, б) М. Корзун в) А. Свирид, г) Т. Лисовская

177. В каком году был издан первый синтетический труд по конфессиональной истории Беларуси – «Канфесіі на Беларусі»

А) 1997 б) 1998 в) 2000 г) 2012

178. Католический священнослужитель, автор единственной в белорусской историографии диссертации по истории костёла в ХХ в.

А) В. Завальнюк б) Т. Кондрусевич в) К. Свёнтак г) В. Блин

179. Крупный исследователь истории католической церкви в Беларуси в 1939-1991 гг.

А) Э. Ярмусик б) А. Лебедев в) И. Янушевич г) Я. Мараш

180. Вместо термина «этнология» для обозначения соответствующей гуманитарной науки в советский период использовался термин _____

181. Один из крупнейших белорусских советских этнографов. Занимался изучением истории белорусской этнографии и фольклора, исследовал вопросы этногенеза, материальной и духовной культуры белорусов, истории этнологического изучения белорусов

182. Кто является лишним в ряду этнографов

А) В. Титов, б) М. Довнар-Запольский в) С. Жлоба г) У. Лобач д) К. Шумский

183. Современный этнограф, изучающий белорусскую семью конца ХХ – начала ХХI вв.

а) И. Калачова, б) И. Лавриновская в) К. Шумский

РЕПОЗИТОРИЙ ГУИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

5 Вспомогательный раздел

5.1 Учебная программа по дисциплине

Учреждение образования
«Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»

УТВЕРЖДАЮ
Проректор по учебной работе
ГГУ им. Ф.Скорины
И.В. Семченко

(дата утверждения)
Регистрационный № УД 2-2015-106/уч.

ИСТОРИОГРАФИЯ ИСТОРИИ БЕЛАРУСИ

Учебная программа учреждения высшего образования по учебной
дисциплине для специальности:

1-21 03 01 История (по направлениям)
1-21 03 01-01 История (отечественная и всеобщая)

2015 г.

Учебная программа составлена на основе типовой учебной программы «Историография истории» для учреждений высшего образования по специальностям: 1-02 01 01 История; 1-02 01 02 История. Дополнительная специальность. Утверждена 14.06.2013. Регистрационный номер ТД- А, 455

СОСТАВИТЕЛИ:

С.Ф. Веремеев, ассистент кафедры истории Беларуси, кандидат исторических наук

РЕКОМЕНДОВАНА К УТВЕРЖДЕНИЮ:

Кафедрой истории Беларуси

(протокол № ____ от _____);

Научно-методическим советом УО «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины»
(протокол № 7 от 27.05.2015)

Пояснительная записка

Дисциплина «Историография истории Беларуси» подводит итог изучению отечественной истории студентами исторического факультета.

Учебная программа отражает основные тенденции, определяет этапы и содержание развития исторической науки в Беларуси, ориентирует студентов на изучение процесса развития исторической мысли и накопления исторических знаний, зафиксированных в исторических памятниках и трудах

Цель дисциплины – формирование у студентов знаний о методологических и мировоззренческих аспектах основных направлений в историографии, об особенностях и приоритетах национальной исторической школы в новое и новейшее время.

Реализация названной цели связана с решением следующих **задач**:

Обосновать периодизацию истории исторической науки;

Осветить принципы историографии;

Изучить основные направления исторических школ и взглядов на историю Беларуси;

Обобщить знания по отечественной и всемирной истории;

Осмыслить современные подходы в изучении истории Беларуси.

В результате изучения дисциплины выпускник учреждения высшего образования должен

знать:

основные периоды и этапы развития исторической науки в Беларуси;

основные дискуссионные проблемы в историографии нового и новейшего времени;

исторические условия формирования исторической науки;

методы исследования конкретно-исторических проблем истории;

современное состояние историографии истории Беларуси.

уметь:

анализировать историческую литературу по основным проблемам и темам;

давать объективные оценки развитию историографии различных периодов;

использовать знания по историографии для формирования концептуальных подходов и оценок;

определять основные этапы и организационные основы развития историографии истории Беларуси;

Учебная программа «Историография истории Беларуси» базируется на следующих специальных дисциплинах: «История Беларуси», «Методология исторической науки», «Источниковедение истории Беларуси». Учебная программа составлена на основе новейших достижений в области

исторической науки и современных методологических подходов к её изучению.

Диагностика компетенций студентов осуществляется посредством проведения коллоквиумов, а также – текущих опросов по отдельным разделам (темам) дисциплины.

Дисциплина «Историография истории Беларуси» изучается студентами 3 курса специальности 1-02 01 01 «История» в 6 семестре в объёме 58 часов, из них аудиторных – 34 часа (лекции – 16 часов, практические – 14, управляемая самостоятельная работа – 4 часа). Форма отчётности — зачёт.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА

1.1 Историография как история исторической науки

Предмет и задачи курса. Методологические принципы. Место историографии в исторической науке и в системе исторического образования. Главные факторы истории исторической науки. Принципы периодизации истории исторической науки в Беларуси. Главные этапы развития историографии как истории исторической науки.

Предмет историографии истории Беларуси. Учебная и монографическая литература для изучения курса. Археография и источниковедение.

1.2. Возникновение исторических знаний и их развитие в Беларуси (с древнейших времён до конца XVIII в.)

Летописи и летописные своды – основные формы исторических сочинений. Общественно-историческое значение летописания. Источники для составления летописей и летописных сводов, роль народных преданий, приёмы отбора и истолкования материала.

Провиденциализм как основа мировоззрения средневековых историков. Феодальная идеология исторических произведений, их особенности на территории Беларуси в XII – XIV вв. Летописи Турова, Полоцка, Новогрудка, Витебска. Короткие летописные своды: Супрасльский, Уваровский, Никифоровский и Академический. Значение для развития белорусской историографии «Хроники о великих князьях Литовских» и «Летописи Араамки». Влияние древнеславянского летописания. Виленский, Погодинский и Дубровинский летописные списки.

Летописные списки XVI в. («Хроника Быховца», Познанский или Список Рачинского, Евроиновский, Румянцевский, Патриарший список и списки Альшевского и Археологического товарищества, «Летописец» Красинского). Матвей Стрийковский и его «Хроника».

Особенности развития белорусской историографии в XVII в. Значение местных летописей (Баркулабовский список). Хроники Витебска и Могилёва.

1.3. Историография истории Беларуси в XVIII - первой половине XIX в.

Влияние экономического и политического кризиса на историографию Беларуси в XVIII в. Изучение истории белорусских земель В.Н. Татищевым, М.В. Ломоносовым и И.Н. Болтиным. Н.Н. Бантыш-Каменский (1757-1814) и его «Историческое сообщение о возникновении в Польше унии».

Восстание 1830-31 гг. и историческая судьба белорусского народа. «Взгляд на историю Западной Руси» и главные этапы истории края. История Беларуси в работах Н.Г. Устрялова (1805-1870). «Исследование вопроса, какое место в русской истории должно занимать княжество Литовское» и «Русская история» (М., 1837-1841 гг.).

1.4. История исторической науки в Беларуси во второй половине XIX в.

Развитие капитализма в Беларуси после отмены крепостного права и его влияние на историческую науку. Дворянско-клерикальное и буржуазное направление в историографии истории Беларуси. М.О. Без-Корнилович (1796-1862) и его «Исторические сведения о примечательнейших местах в Белоруссии».

Монография И.В. Турчиновича «Обозрение истории Белоруссии с древнейших времён». «Лекции по истории Западной России» (М., 1864) М.О. Кояловича (1828-1891). Работы И.В. Беляева (1810-1873) «Очерк истории Северо-Западного края России» (Вильно, 1867) и «История Полоцка или Северо-Западной Руси от древних времён до Люблинской унии» как пример дворянско-клерикальной историографии. Белорусские земли в составе Великого княжества Литовского (ВКЛ) и Речи Посполитой в работах М.И. Петрова, И.И. Малышевского, П.Д. Брянцева.

М.Ф. Владимирский-Буданов (1838-1916) и юридическое направление в исторической науке («Немецкое право в Польше и Литве»).

Национальное направление в историографии истории Беларуси в работах М.В. Довнар-Запольского «Очерк истории кривичской и дреговичской земель до конца XII столетия», «Западнорусская сельская община в XVI в.».

Работа М.К. Любавского (1860-1936) «Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времёни издания первого Литовского статута».

История ВКЛ в формально-юридических исследованиях Ф.И. Леонтовича «Очерки истории литовско-русского права» и «Крестьянский двор в Литовско-Русском государстве». Экономический характер работ историков конца XIX в.

1.5. Слияние буржуазной и дворянской историографии и их борьба против марксистско-ленинского направления в историографии.

Возникновение мелкобуржуазной историографии в Беларуси в конце XIX – начале XX в.

Марксистская историография и стремление буржуазной философии и исторической науки противопоставить марксизму тезис о невозможности познать закономерности и законы общественного развития.

Неокантианство – теоретическая основа «Методологии истории» А.С. Лаппо-Данилевского. Проблематика работ дворянских и буржуазных историков в конце XIX – начале XX в.

Изменения в методологических подходах в начале XX в. в работах М.В. Довнар-Запольского «Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах» (Киев, 1901) и «Очерки по организации западнорусского крестьянства в XVI в.» (Киев, 1905).

Е.Ф. Карский и проблема этногенеза белорусского народа в труде «Белорусы» (1903-1922. Т.1-3).

Работы М.К. Любавского, Ф.И. Леонтовича, В.Ф. Клименко, В.К. Стукалича, А.С. Грушевского начала XX в.

Этнографические исследования в конце XIX – начале XX в. Деятельность газеты «Наша Нива» и её роль в национальном движении. Исторические взгляды Я. Купалы. «Краткая история Беларуси» В.Ю. Ластовского (1910 г.) – важная веха в становлении национальной историографии.

1.6. Белорусская историография в советское время (октябрь 1917-июнь 1941 гг.).

Первые специальные работы по истории белорусской государственности – брошюры А.И. Цвикевича «Краткий очерк возникновения Белорусской Народной Республики» (1918) и М.В. Довнар-Запольского «Основы государственности Беларуси» (1919).

Разработка и популяризация национальной концепции истории Беларуси в работах В.М. Игнатовского «Краткий очерк истории Беларуси» и «История Беларуси в XIX и начале XX столетия».

Публикации исследований В.М. Игнатовского, Ф.Ф. Турука, В.И. Пичеты, М.В. Довнар-Запольского, В.Ю. Ластовского, Д.Ф. Жилуновича (Т. Гартного), А.И. Луцкевича, А. Станкевича, А.И. Цвикевича и др. в Советской Беларуси и за её пределами в 20-е годы XX в.

Расширение идеологического контроля, насаждение классового, марксистско-ленинского подхода в оценке исторических событий и фактов.

Репрессии в отношении ведущих белорусских историков в начале 30-х гг. XX в. Монопольное господство марксистско-ленинской методологии и её слияние с модернизированной российской великодержавной концепцией.

1.7. Историография истории Беларуси эпохи феодализма в работах довоенного периода

Работы В.И. Пичеты «Полоцко-Минское княжество» и «Турово-Пинское княжество» и обобщение основных моментов средневековой истории Беларуси.

Попытка разработки обобщающих работ М.К. Любавским, В.К. Щербаковым («Очерк истории Беларуси» - Минск, 1934), В.И. Пичетой (Исторические судьбы Западной Украины и Западной Белоруссии». – М., 1938).

1.8. История Беларуси второй половины XIX – начала XX в. в работах отечественных историков в довоенный период

«История Беларуси» В.И. Пичеты, «Курс белорусоведения» - первые работы по истории Беларуси эпохи зарождения и развития буржуазных отношений.

Проблемы историографии, развитие социальных противоречий, крестьянского, рабочего, национального и оппозиционного движения в работах М.В. Довнар-Запольского «История Беларуси» и «Народное хозяйство Беларуси.1861-1914 гг.» (Минск, 1926).

Развитие национальной концепции истории Беларуси в работах М.К. Любавского «Основные моменты истории Беларуси» (М., 1918) и Ф.Ф. Турука «Белорусское движение.Очерки национального и революционного движения белорусов».

Исследования по проблемам истории общественной мысли (А.И. Цвикевич. «Западно-руссизм». – Минск, 1929) и восстания 1863-1864 гг. (В.М. Игнатовский. «1863 год в Беларуси. Очерк событий». – Минск, 1930). Роль журналов «Полымя и Маладняк» в развитии историографии истории капитализма в Беларуси. Вопросы краеведения в журнале «Наш край».

Концепция о двустороннем происхождении КП(б)Б (от Бунда и БСГ) и её критика в «Очерках по истории революционного движения в Беларуси (1863-1917)» (Минск, 1928). С.Х. Огурский и кампания идеологической нетерпимости и борьбы с так называемым национал-демократизмом. Политические доносы и обвинения историков.

Расширение социально-экономической проблематики в 30-е годы XX в. Исследования Д.А. Дудкова, К.И. Керножицкого.

Проблемы истории освободительного движения в работах М.А. Поташа, С.Х. Огурского, М. Мейзеля.

Отрицательное влияние на белорусскую историографию конца 30-х годов XX в. «Истории ВКП(б). Краткий курс» (М., 1938). И. Лочмель и его «Очерки истории борьбы белорусского народа против польских панов» (М., 1940).

1.9. Историография советского периода истории Беларуси

Формирование системы исторических учреждений. Деятельность комиссии для сбора и изучения материалов по истории Октябрьской революции и коммунистической партии и её преобразование в Институт истории партии при ЦК КП(б)Б. Деятельность Института белорусской культуры в 1922-1928 гг. и Товарищества историков-марксистов в 1927-1932 гг. Образование в 1929 г. Института истории Белорусской Академии Наук.

Усиление идеологизации исторических исследований в 30-е годы XX в. Книга В.К. Щербакова «Классовая борьба и историческая наука в Беларуси» (Минск, 1934). Трагическая судьба академиков В.М. Игнатовского, С.Ю. Матулайтиса, В.И. Пичеты, Е.И. Ривлина, В.А. Сербенты, В.К. Щербакова и др. Кризис исторической науки в Беларуси во второй половине 30-х годов ХХ в.

1.10. Историография истории Беларуси в 1941-1990 гг.

Исследования В.И. Пичеты, В.М. Перцева в 1941-1946 гг.

Историография истории Беларуси древних времён и средневековья (до конца XIII в.) в послевоенный период. «Очерки истории СССР. Период феодализма IX – XV вв.» (М., 1953. – Ч.1). Характеристика древнего периода в пятитомной(Минск, 1972. – Т.1) и однотомной «Истории Белорусской ССР» (Минск, 1977). Смоленское княжество в «Очерках истории Смоленщины и Восточной Беларуси (Минск, 1980). Теория субстратного происхождения белорусов в результате смешения славян с балтами (В.В. Седов «Славяне Верхнего Поднепровья и Подвилья». – М., 1970). Процесс формирования населения Беларуси во времён каменного века и до IX в. в работе Э.М. Загорульского «Древняя история Беларуси» (Минск, 1977). История Туровской земли в монографии П.Ф. Лысенко «Города Туровской земли» (Минск, 1974). Работы В.И. Горемыкиной («К проблеме истории докапиталистических обществ» - Минск, 1970) и А.П. Пьянкова («Происхождение общественного и государственного строя Древней Руси». – Минск, 1980). Вклад в историографию истории Беларуси периода средневековья Н.И. Ермоловича.

Древняя история Беларуси в произведениях белорусских писателей В. Орлова, Т. Бондарь, Л. Дайнеко, В. Игнатовой, В. Черопки и др.

Исследования аграрных отношений в период феодализма в отечественной историографии в послевоенный период. Работы Д.Л. Похилевича, П.Г. Козловского, В.И. Мелешко, Н.Н. Улащика, В.В. Чепко, М.Ф. Болбаса о развитии промышленности Беларуси в переходный период от феодализма к капитализму («Развитие промышленности в Белоруссии (1795-1861 гг.)». - Минск, 1966).

Крестьянское движение в работах В.И. Мелешко и В.В. Чепко, правовое положение населения Беларуси в исследованиях И.А. Юхо.

История городов Беларуси феодального периода в работах Н.Н. Воронина, Э.М. Загорульского, П.Ф. Лысенко, Г.В. Штыхова, Г.А. Никитина, А.П. Игнатенко, З.Ю. Копысского, А.П. Грицкевича, В.В. Чепко, А.М. Лютого.

Пророссийская и проправославная направленность исследований А.П. Игнатенко «Борьба белорусского народа за воссоединение с Россией (вторая половина XVII – XVIII в.). – Минск, 1974; Л.С. Абецедарского «Беларусь и Россия: очерки русско-белорусских связей второй половины XVI

– XVII в. – Минск, 1978; Я.Н. Мараша «Из истории борьбы народных масс Беларуси против экспансии католической церкви». – Минск, 1969.

Разработка вопросов военной истории Беларуси в работах М.А. Ткачёва. Проблемы медиевистики в исследованиях В.Ф. Голубева, П.О. Лойко, Г.М. Сагановича, Е.К. Анищенко, Ю.Н. Бохана, В.Л. Носевича и др.

1.11. Историография истории Беларуси периода буржуазного развития в послевоенный период

Идеологическое давление ЦК КПБ(б) на исторические исследования («Тезисы об основных вопросах истории БССР». – Минск, 1948. – Ч.1).

Причины отсутствия исследований в отечественной историографии 50-80-х годов XX в. по истории государства и права шляхетского сословия, по церковно-религиозной тематике. «История Белорусской ССР» (Минск, 1954). Изданье сборников исторических источников: «Документы и материалы по истории Беларуси (1900-1917 гг.)» - Минск, 1953 г. – Т.3; «Революционное движение в Беларуси 1905-1907 гг.» – Минск, 1955.

Марксистско-ленинский подход в исследованиях А.И. Вороновой, К.И. Шабуни, П.Е. Сладкова, Е.И. Корнейчика и др.

Социально-экономические и политические аспекты становления капиталистического строя в Беларуси в работах М.Б. Фридман, Л.П. Липинского, В.П. Панютича, Х.Ю. Бейлькина, З.Е. Абезгауза, М.Ф. Болбаса, М.Г. Матусевича.

История крестьянского движения в работах К.И. Шабуни, Л.П. Липинского, Е.П. Лукьянова, Э.М. Савицкого. Освещение истории партии большевиков, социал-демократического и рабочего движения в период капитализма в исследованиях М.О. Бича «История рабочего класса Белорусской ССР» (Минск, 1984. – Т.1); «Развитие капитализма в сельском хозяйстве Беларуси» (Минск, 1983); «Развитие капитализма в промышленности. Положение промышленных рабочих и рабочее движение в Беларуси. 1861-1900 гг.» (Минск, 1990); «Революционное движение в Беларуси, июнь 1907 – февраль 1917» (Минск, 1987).

История восстания 1863-1864 гг. в Польше, Беларуси и Литве. «Восстание в Литве и Беларуси в 1863-1864 гг.» (Минск, 1965); монографии А.П. Смирнова, Г.В. Киселёва, М.О. Бича.

Исследования по вопросам истории развития науки, культуры, истории общественной мысли, краеведения А.И. Мальдиса, А.С. Майхровича, О.А. Лойко, Г.А. Кахановского, Л.А. Молчановой, В.И. Нефёда, Б.С. Смольского и др.

1.12 Историография 40-х – 90-х годов советского периода истории Беларуси

И.С. Кравченко об участии белорусского народа в Великой Отечественной войне. История Октябрьской революции в работах И.М. Игнатенко. Марксистско-ленинское направление в историографии, узость

проблематики в 50-е – 80-е годы XX в. Исследования И.Е. Марченко, В.А. Полуяна, И.В. Полуян, А.Н. Мацко, В.М. Фомина, М.П. Костюка, Н.С. Сташкевича и др.

История Великой Отечественной войны и издание работы «Всенародная борьба в Беларуси против немецко-фашистских захватчиков в годы Великой Отечественной войны» (Минск, 1983-1985. – Т.1-3).

Историография истории Беларуси в исследованиях «Достижения исторической науки в БССР за 50 лет. (1919-1969 гг.)» (Минск, 1970); «Достижения исторической науки в БССР за 60 лет» (Минск, 1979); «Становление и развитие исторической науки Советской Беларуси (1919-1941 гг.)» (Минск, 1985) В.М. Михнюка и др.

Исследования второй половины 90-х гг. XX в. истории белорусского национального движения, Белорусской Народной Республики, политических репрессий, белорусской эмиграции. «Очерки истории Беларуси» (Минск, 1994-1995. – Ч.1-2). Издание журналов «Беларуская мінуўшчына» и «Беларускі гістарычны часопіс». Издание 6-томной «Энциклопедии истории Беларуси» (Минск, 1993-2003. – Т.1-6).

1.13 Историография истории Беларуси в исследованиях белорусской эмиграции.

Зарождение национальной историографической концепции белорусской эмиграции после восстаний 1794, 1830-31, 1863-1864 гг. и её становление после октября 1917 г.

Историко-политические очерки Беларуси в 1919 г. А.И. Луцкевича, И. Воронко, А.И. Цвикевича.

Деятельность в 20-е годы белорусских издательств в Латвии, Литве, Праге: «На чужыне», «Голас беларуса (Рига)», «Крывіч», «Часопіс», «Пагоня», «Беларускі сцяг» (Ковно) и др.

Библиографическая работа В.Ю. Ластовского «История белорусской (кривской) книги» (Ковно, 1926). Деятельность К. Езовитова в Риге. Выход сборника «Зарубежная Беларусь» в Праге в 1926 г.

Развитие национальной историографии белорусской эмиграции после Второй Мировой войны (А. Адамович, Я. Станкевич, И. Любочка, Е. Колубович, В. Жук-Гришкевич).

Работы по истории Беларуси молодых исследователей, получивших образование на Западе (Я. Запрудник, В. Кипель, Я. Садовский и др.). Выход белорусскоязычных изданий «Шляхам жыцця», «Бацькаўшчына» (Мюнхен), «Зыніч» (Рим), «Беларус на чужыне», «Пагоня» (Зальцбург) и др.

Историко-экономические справочники по истории Беларуси и диаспоры, изданные Л. Горшко и П. Ковалем в Париже в 1947, 1950 и 1953 гг.

Формирование в 50-е годы XX в. научно-культурных центров в США, Великобритании, Германии. Образование в 1951 г. в Нью-Йорке Белорусского института науки и искусства и издание ежегодника «Запісы».

Деятельность Института по изучению СССР (Мюнхен), Англо-белорусского товарищества (Лондон).

Критика политики большевиков в работах С. Станкевича, П. Урбана, С. Кабыша, Г. Немиги (Г. Полоневич) и др.

История ВКЛ в работах Я. Станкевича, публикации про Ефросинию Полоцкую (Л. Горшко), Кирила Туровского (П. Татаринович, А. Надсон), Л. Сапегу (В. Тумаш), К. Калиновского (П. Урбан, Я. Запрудник), по истории православной церкви (И. Касяк, А. Король, А. Мартос, Н. Лапицкий). В. Тумаш и издание «Пять веков Скоринианы» (Нью-Йорк, 1989).

Обобщающая работа по истории Беларуси советского периода И. Любочки «Беларусь под советским правлением. 1917-1957» (1972 г.) и сборник «Беларусь. Исторический очерк» (Лондон, 1989).

Значение исследования Ю. Туранка «Беларусь под немецкой оккупацией». Работа А. Садовского «Народы великие и малые: белорусы в Польше» (Краков, 1991). Историографические работы белорусской эмиграции и сборники материалов в 90-е годы XX в. Выход работы Я. Запрудника на английском языке «Беларусь. На исторических перекрёстках» в 1993 г. Участие историков белорусской эмиграции в научных конференциях в Беларуси.

1.14 Историография истории Беларуси в исследованиях начала ХХI в.

Идейная борьба и различные подходы к концепции исторического образования в начале XX в. Концепции М.О. Бича, И.И. Богдановича, Г.А. Космача, А.М. Лютого и Я.И. Трешенка. Монографические исследования Е.К. Анищенко, М.А. Беспалой, Г.А. Космача, П.О. Лойко, А.М. Лютого, А.П. Житко, Н.М. Забавского, Н.Е. Семенчика, В.В. Тугая, В.В. Шведа, З.В. Шибеко и др., посвящённые социально-экономическому, культурному и политическому развитию Беларуси в различные периоды её истории. Введение в научный оборот новых источников и методов исторического исследования. Проведение научно-практических конференций по историографии истории Беларуси в Институте истории НАН Беларуси и БГПУ им. М. Танка.

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ КАРТА УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ

Номер раздела_темы	Название раздела, темы	Количество аудиторных часов					Количество часов УСР	Форма контроля знаний
		Лекции	Практические занятия	Семинарские занятия	Лабораторные занятия	Иное		
1	2	3	4	5	6	7	8	9

	1. Историография как история исторической науки. 1. Историография истории Беларуси как наука. 2. Становление историографии истории Беларуси как науки. 3. Периодизация историографии истории Беларуси.	2	2					
	2. Возникновение исторических знаний и их развитие в Беларуси (с древнейших времён до конца XVII в.). 1. История Беларуси в древнерусских летописях. 2. Белорусско-литовское летописание. 3. Местные летописи и хроники. 4. М. Стрыйковский и его «Хроника польская, литовская, жомойская и всей Руси».	2					2	реферат
	3. Историография истории Беларуси в XVIII - первой половине XIX в. 1. Виленская историческая школа 2. История Беларуси в работах русских историков (В.Н. Татищев, М.В. Ломоносов, Н.Н. Бантыш-Каменский и др.). 3. Н.Г. Устрялов и его взгляды на историю Беларуси.	2						
	4. История исторической науки в Беларуси во второй половине XIX в. 1. Общественно-политические условия развития историографии истории Беларуси во втор. пол. XIX в. 2. Концепция «западнорусизма» и её	2						

	представители. 3. Государственно-правовая школа в историографии. 4. Либеральное и демократическое направления в историографии.						
	5. Слияние буржуазной и дворянской историографии и их борьба против марксистско-ленинского направления в историографии. Возникновение мелкобуржуазной историографии в Беларуси в конце XIX – начале XX в. 1. Этнографические исследования. 2. Историческая публицистика «Нашей Нивы». Исторические взгляды Я. Купалы. 3. «Кароткая гісторыя Беларусі» В. Ластовского.	2					
	6. Белорусская историография в советское время (октябрь 1917-июнь 1941 гг.). 1. Первые работы по истории белорусской государственности. 2. Национальная концепция истории Беларуси. 3. Марксистско-ленинский подход в белорусской историографии.	2	2				
	7. Историография истории Беларуси эпохи феодализма в работах довоенного периода 1. История Беларуси эпохи феодализма в работах В.И. Пичеты. 2. «Очерк истории Беларуси» В.К. Щербакова.					2	Контрольная работа
	8. История Беларуси второй половины XIX – начала XX в.		2				

	в работах отечественных историков в дооценный период 1. Восстание 1863-1864 гг. в историографии. 2. Проблема революционного движения. 3. Социально-экономическая проблематика исследований						
	9. Историография советского периода истории Беларуси 1. Создание и деятельность исторических учреждений в БССР. 2. Идеологизация исторических исследований в 30-е гг. XX в. 3. Борьба с белорусскими национальными историками.	2					
	10. Историография истории Беларуси в 1941-1990 гг. 1. Общественно-политические условия развития исторической науки БССР в 1941-1990 гг. 2. Обобщающие труды по истории Беларуси. 3. Археологические исследования. 4. Исследования по истории Беларуси эпохи феодализма.	2					
	11. Историография истории Беларуси периода буржуазного развития в послевоенный период 1. Социально-экономическая проблематика. 2. Оценки восстания 1863-1864 гг. в отечественной историографии. 3. Движение народников, рабочее и крестьянское движение в историографии. 4. Изучение истории Февральской революции в	2					

	Беларуси.						
	<p>12. Историография 40-х – 90-х годов советского периода истории Беларуси.</p> <p>1. Исследования Октябрьской революции и процессов национально-государственного строительства в Беларуси.</p> <p>2. Изучение истории Великой Отечественной войны.</p> <p>3. Развитие историографии истории Беларуси советского периода в 90-е гг. XX в.</p>		2				
	<p>13. Историография истории Беларуси в исследованиях белорусской эмиграции.</p> <p>1. Исторические исследования 20-30-х гг. XX в.</p> <p>2. Белорусская эмигрантская историография в послевоенный период.</p> <p>а) Научные центры. Белорусскоязычные издания.</p> <p>б) Направления исследований. Персоналии.</p>					2	коллектиум
	<p>14. Историография истории Беларуси в исследованиях начала XXI в.</p> <p>1. Организация исторической науки. Научные конференции. Персоналии.</p> <p>2. Основные направления историографии истории Беларуси</p> <p>а) Исследования конфессиональной истории, истории культуры</p> <p>б) Изучение политической истории Беларуси</p> <p>в) Социально-экономическая проблематика</p>		2				

	Всего	16	14				6	зачёт
--	--------------	----	----	--	--	--	---	-------

РЕПОЗИТОРИЙ ГРУЖЕНИЯ Ф. СКОРИНЫ

ЛИТЕРАТУРА

Основная:

- 1 Біч, М.В. Гісторыяграфія // Беларуская Энцыклапедыя: У 18 т. / М.В.Біч. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 273 – 274.
- 2 Вялікае княства Літоўскае: Энцыклапедыя. У 2 т. Т. 1. – Мн.: БелЭн, 2005. – 688 с.
- 3 Гісторыяграфія гісторыі Беларусі: Вучэбна-метадычны дапаможнік /Склад. В.А.Белазаровіч. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 309 с.
- 4 Гісторыяграфія гісторыі Беларусі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі.- Т.3. - Мн.,1996.
- 5 Гісторыяграфія гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.: праблемы, здабыткі, перспектывы. – Мн.: “Беларуская навука”, 2006. – 447 с.
- 6 Гісторыяграфія гісторыі Беларусі першайтынага перыяду. Гісторыяграфія гісторыі Беларусі ранняга сярэднявежча // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том першы. Старажытная Беларусь. - Мн.: ”Экаперспектыва” , 2000. - С.12-17.
- 7 Гісторыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том другі. Беларусь у перыяд Вялікага княства Літоўскага. - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2008. - С.11-38.
- 8 Гісторыяграфія гісторыі Беларусі перыяду знаходжання беларускіх зямель у складзе Рэчы Паспалітай // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том трэці. Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII-XVIII стст.). - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2004. - С.7-20.
- 9 Гісторыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том чацвёрты. Беларусь у складзе Расійскай імперыі (канец XVIII-пачатак XX ст.). - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2005. - С.6-29.
- Гісторыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том пяты. Беларусь у 1917-1945 гг. - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2006. - С.8-27.
- 10 Достижения исторической науки в БССР за 50 лет (1919 – 1969 гг.). Краткий очерк / Под ред. И.С. Кравченко и З.Ю. Копысского. – Мн.: Наука и техника, 1970. – 96 с.
- 11 Достижения исторической науки в БССР за 60 лет / Поболь Л.Д., Копысский З.Ю., Бич М.О. и др. Под ред. З.Ю.Копысского и П.Т.Петрикова. – Мн.: Наука и техника, 1979. – 80 с.
- 12 Карев, Д.В. Белорусская историография конца XVIII-начала XX веков (Политика царизма и формирование исторической науки Беларуси) // Наш радавод.- Кн.5.- (Частка II) / Д.В. Карев. - Гродна, 1993. – С.234-393.
- 13 Караў, Д.У. Беларуская і польская гісторыяграфія ў XVI – XX стст. // Беларусика = Albaruthenika: Кн. 3: Нацыянальныя і рэгіянальныя культуры, іх узаемадзяянне / Д.У. Караў. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. – С. 242 – 251.
- 14 Карев, Д.В. Белорусская историография в конце XVIII – начале 60-х годов XIX в. // Очерки истории науки и культуры Беларуси IX – начала XX в. /

П.Т.Петриков, Д.В.Карев, А.А.Гусак и др. / Д.В. Карев. – Мн.: Наука и техника, 1996. – С. 24 – 39.

15 Копысский, З.Ю. Историография БССР (эпоха феодализма): Учеб. пособие /З.Ю.Копысский, В.В.Чепко. – Мн.: Университетское, 1986. – 175 с.

16 Михнюк, В.Н. Становление и развитие исторической науки Советской Белоруссии (1919 – 1941 гг.) / Под ред. П.Т.Петрикова /В.Н.Михнюк. – Мн.: Наука и техника, 1985. – 201 с.

17 Михнюк, В.Н. Историческая наука Белорусской ССР, 80-е годы /В.Н.Михнюк, П.Т.Петриков. – Мн.: Наука и техника, 1987. – 120 с.

18 Петриков, П.Т. Очерки новейшей историографии Беларуси (1990-е – начало 2000-х годов) /П.Т.Петриков. – Мн.: Белорус. наука, 2007. – 292 с.

19 Семянчук, А.А. Беларуска-літоўскія летапісы і польскія хронікі: Вучэб. дапам. /А.А.Семянчук. – Гродна: ГрДУ, 2000. – 161 с.

20 Чамярыцкі, В.А. Беларускія летапісы як помнікі літаратуры /В.А.Чамярыцкі. – Мн.: Навука і тэхніка, 1969. – 191 с.

Дополнительная:

21 Абецэдарскі, Л.С. У святле неабвержаных фактаў /Л.С.Абецэдарскі. – Мн.: «Звязда», 1969. – 112 с.

22 Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны: Праблемы гістарыяграфіі і крыніцазнаўства: Зб. артыкулаў. – Мн.: Беларуская навука, 1999. – 253 с.

23 Белоруссия и Литва. Исторические судьбы Северо-Западного края. – Мн.: Изд. Центр БГУ, 2004. – 407 с.

24 Бирало, А.А. Философская и общественная мысль в Белоруссии и Литве в конце XVII – середине XVIII в. /А.А.Бирало. – Мн.: БГУ, 1971. – 179 с.

25 Біч, М. Аб нацыянальнай канцэпцыі гісторыі і гістарычнай адукцыі ў Рэспубліцы Беларусь /М.Біч //БГЧ. - 1993. - №1. – С.15-24.

26 Гістарыяграфія гісторыі Беларусі: стан і перспектывы развіцця. Матэрыялы навуковай канферэнцыі, прысвечанай 70-годдзю Інстытута гісторыі НАН Беларусі (Мінск, 6-7 кастрычніка 1999 г.).- Мн.”Дэполіс”, 2000. – 345 с.

27 Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі / М.В.Доўнар-Запольскі. – Мн.: БелЭН, 1994. – 510 с.

28 Живописная Россия: Отечество наше в его земельном, историческом, племенном, экономическом и бытовом значении: Литовское и Белорусское Полесье: Репринт. Воспроизведение изд. 1882 г. – 2-е изд. – Мн.: БелЭн, 1994. – 550 с.

29 Запруднік, Я. Беларусь на гістарычных скрыжаваннях / Навук рэд. У.Арлоў /Я.Запруднік. – Мн.: Бел.Фонд Сораса: ВЦ «Бацькаўшчына», 1996. – 326 с.

30 Игнатенко, А.П. Введение в историю БССР /А.П.Игнатенко. – Мн.: Выш. школа, 1965. – 48 с.

- 31 Калубовіч, А. Крокі гісторыі: Дасьледаванні, артыкулы, успаміны /А.Калубовіч. – Мн.: Маст. літ., 1993. – 288 с.
- 32 Кіпель, В. Беларусы ў ЗША / В.Кіпель. – Мн.: Беларусь, 1993. – 352 с.
- 33 Копысский, З.Ю. Белоруссия феодального периода в советской историографии 20-х годов / З.Ю. Копысский // Советское славяноведение. – 1988. - № 4. – С. 60 – 65.
- 34 Коялович, М.О. Чтения по истории Западной России / М.О.Коялович. - Спб., 1884. – 341 с.
- 35 Краўцэвіч, А.К. Стварэнне Вялікага Княства Літоўскага /А.К.Краўцэвіч. – Rzeszów, 2000. – 238 с.
- 36 Ластоўскі, В. Кароткая гісторыя Беларусі /В.Ластоўскі. - Мн.: Універсітэцкае, 1992. – 126 с.
- 37 Лінднэр, Р. Гісторыкі і ўлада: Нацыятаўторчы працэс і гістарычна палітыка ў Беларусі XIX – XX ст. /Р.Лінднэр. – Спб.: Неўскі прасцяг, 2003. – 540 с.
- 38 Мірановіч, Я. Найноўшая гісторыя Беларусі / Я.Мірановіч. Навук. рэд. А.Краўцэвіч /Я.Мірановіч. – Спб.: Неўскі прасцяг, 2003. – 243 с.
- 39 Нечухрин, А.Н. Теоретико-методологические основы российской позитивистской историографии (80-е гг. XIX в.-1917 г.) : Монография / А.Н. Нечухрин. - Гродно : ГрГУ, 2003. - 349 с.
- 40 Пашуто, В.Т. Образование Литовского государства /В.Т.Пашуто. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – 340 с.
- 41 Пичета, В.И. История белорусского народа /В.И.Пичета. – Мн.: Изд. Центр БГУ, 2003. – 184 с.
- 42 Пичета, В.И. Историография Белоруссии // Введение в русскую историю (источники и историография) /В.И.Пичета. - М., 1922. – С.178-191.
- 43 Публицистика белорусских народников. Нелегальные издания белорусских народников (1881 - 1884). – Мн.: Изд-во БГУ, 1983. – 134 с.
- 46 Пыпин, А.Н. История русской этнографии. Т.4: Белоруссия и Сибирь /А.Н.Пыпин. – Мн.: БелЭН, 2005. – 256 с.
- 47 Рогов, А.И. Русско-польские культурные связи в эпоху Возрождения. (Стрыйковский и его хроника) /А.И. Рогов. – М.: Наука, 1966. – 310 с.
- 48 Смена парадигм в историографии всеобщей истории в Республике Беларусь и Российской Федерации : сборник научных статей / УО "ГрГУ им. Янки Купалы". - Гродно : ГрГУ, 2013. - 392 с.
- 49 Состояние и развитие методологических исследований в исторической науке Республики Беларусь и Российской Федерации : сборник научных трудов / Редкол. А.Н. Нечухрин, Г.В. Васюк, Е.И. Мелешко. - Гродно : ГрГУ, 2008. - 297 с.
- 50 Спірыданаў, М.Ф. Асноўныя праблемы гісторыі сялянства Беларусі XIV – XVI стст. у савецкай гістарыяграфіі /М.Ф.Спірыданаў // Весці АН БССР. Серыя грамад. навук. – 1990. - № 1. – С. 107 – 114.
- 51 Станкевіч, Я. Савецкае хвалашаванне гісторыі Беларусі /Я.Станкевіч. – Мюнхен, 1956. – 185 с.

- 52 Сташкевіч, М.С. Сучасныя даследаванні гісторыі Беларусі: стан, дасягненні, праблемы і перспектывы // Актуальныя праблемы гісторыі Беларусі: стан, здабыткі і супярэчнасці, перспектывы развіцця: Матэрыялы рэспуб. навук. канф.: У 4 ч. Ч. 1. / Пад рэд. І.П.Крэня, У.І.Навіцкага, І.А.Змітровіча /М.С.Сташкевіч. – Гродна: ГрДУ, 2003. – С. 9 – 35.
- 53 Сяргеева, Г. Гісторыя Беларусі ў даследаваннях беларускай эміграцыі // ЭГБ: У 6 т. /Г.Сяргеева. – Mn.: БелЭн, 1996. – Т. 3. – С. 28 – 31.
- 54 Туронак, Ю. Мадэрная гісторыя Беларусі /Ю.Туронак. – Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2006. – 877 с.
- 55 Турчинович, И.В. Обозрение истории Белоруссии с древнейших времен /И.В.Турчинович. – Mn.: БелЭн, 2006. – 592 с.
- 56 Улащик, Н.Н. Очерки по археографии и источниковедению истории Белоруссии феодального периода /Н.Н. Улащик. – М.: Наука, 1973. – 253 с.
- 57 Улащик, Н.Н. Введение в изучение белорусско-литовского летописания /Н.Н.Улащик. – М.: Наука, 1985. – 262 с.
- 58 Урбан, П. У святле гістарычных фактаяў (У сувязі з брашурай Л.С.Абэцэдарскага) /П.Урбан. – Мюнхен, Нью-Ёрк, 1972. – 132 с.
- 59 Устрялов, Н. Исследование вопроса, какое место в русской истории должно занимать Великое княжество Литовское /Н.Устрялов. - Спб., 1838. – 42 с.
- 60 Цвікевіч, А. «Западнерусизм»: Нарысы з гісторыі грамадскай мысьлі на Беларусі ў XIX – пачатку XX ст. /А.Цвікевіч. – Mn.: Навука і тэхніка, 1993. – 352 с.
- 61 Шчарбакоў, В.К. Класавая барацьба і гістарычная навука на Беларусі /В.К.Шчарбакоў. - Mn., 1934. – 105 с.

РЕПОЗИТОРИЙ ГУИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ

ДОПОЛНЕНИЯ И ИЗМЕНЕНИЯ К УЧЕБНОЙ ПРОГРАММЕ
на ____ / ____ учебный год

№№ пп	Дополнения и изменения	Основание

Учебная программа пересмотрена и одобрена на заседании кафедры
_____ (протокол № ____ от ____ 201_ г.)
(название кафедры)

Заведующий кафедрой

(ученая степень, ученое звание) _____ (подпись)
(И.О.Фамилия)

УТВЕРЖДАЮ
Декан факультета

(ученая степень, ученое звание) _____ (подпись)
(И.О.Фамилия)

6 Информационно-методическая часть

6.1 Литература

Основная:

- Біч, М.В. Гістарыяграфія // Беларуская Энцыклапедыя: У 18 т. / М.В.Біч. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 273 – 274.
- Вялікае княства Літоўскае: Энцыклапедыя. У 2 т. Т. 1. – Мн.: БелЭн, 2005. – 688 с.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі: Вучэбна-метадычны дапаможнік /Склад. В.А.Белазаровіч. – Гродна: ГрДУ, 2006. – 309 с.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі.- Т.3. - Мн.,1996.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.: праблемы, здабыткі, перспектывы. – Мн.: “Беларуская навука”, 2006. – 447 с.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі першабытнага перыяду. Гістарыяграфія гісторыі Беларусі ранняга сярэднявежча // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том першы. Старажытная Беларусь. - Мн.: ”Экаперспектыва” , 2000. - С.12-17.
- Гістарыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том другі. Беларусь у перыяд Вялікага княства Літоўскага. - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2008. - С.11-38.
- Гістарыяграфія гісторыі Беларусі перыяду знаходжання беларускіх зямель у складзе Рэчы Паспалітай // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том трэці. Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII-XVIII стст.). - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2004. - С.7-20.
- Гістарыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том чацвёрты. Беларусь у складзе Расійскай імперыі (канец XVIII-пачатак XX ст.). - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2005. - С.6-29.
- Гістарыяграфія // Гісторыя Беларусі: У шасці тамах. Том пяты. Беларусь у 1917-1945 гг. - Мн.: ”Экаперспектыва”, 2006. - С.8-27.
- Достижения исторической науки в БССР за 50 лет (1919 – 1969 гг.). Краткий очерк / Под ред. И.С. Кравченко и З.Ю. Копысского. – Мн.: Наука и техника, 1970. – 96 с.
- Достижения исторической науки в БССР за 60 лет / Поболь Л.Д., Копысский З.Ю., Бич М.О. и др. Под ред. З.Ю.Копысского и П.Т.Петрикова. – Мн.: Наука и техника, 1979. – 80 с.
- Карев, Д.В. Белорусская историография конца XVIII-начала XX веков (Политика царизма и формирование исторической науки Беларуси) // Наш радавод.- Кн.5.- (Частка II) / Д.В. Карев. - Гродна, 1993. – С.234-393.
- Караў, Д.У. Беларуская і польская гістарыяграфія ў XVI – XX стст. // Беларусика = Albaruthenika: Кн. 3: Нацыянальныя і рэгіянальныя культуры, іх узаемадзяянне / Д.У. Караў. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. – С. 242 – 251.
- Карев, Д.В. Белорусская историография в конце XVIII – начале 60-х годов XIX в. // Очерки истории науки и культуры Беларуси IX – начала XX в. /

- П.Т.Петриков, Д.В.Карев, А.А.Гусак и др. / Д.В. Карев. – Мн.: Наука и техника, 1996. – С. 24 – 39.
- Копысский, З.Ю. Историография БССР (эпоха феодализма): Учеб. пособие /З.Ю.Копысский, В.В.Чепко. – Мн.: Университетское, 1986. – 175 с.
- Михнюк, В.Н. Становление и развитие исторической науки Советской Белоруссии (1919 – 1941 гг.) / Под ред. П.Т.Петрикова /В.Н.Михнюк. – Мн.: Наука и техника, 1985. – 201 с.
- Михнюк, В.Н. Историческая наука Белорусской ССР, 80-е годы /В.Н.Михнюк, П.Т.Петриков. – Мн.: Наука и техника, 1987. – 120 с.
- Петриков, П.Т. Очерки новейшей историографии Беларуси (1990-е – начало 2000-х годов) /П.Т.Петриков. – Мн.: Белорус. наука, 2007. – 292 с.
- Семянчук, А.А. Беларуска-літоўскія летапісы і польскія хронікі: Вучэб. дапам. /А.А.Семянчук. – Гродна: ГрДУ, 2000. – 161 с.
- Чамярыцкі, В.А. Беларускія летапісы як помнікі літаратуры /В.А.Чамярыцкі. – Мн.: Навука і тэхніка, 1969. – 191 с.

Дополнительная:

- Абецэдарскі, Л.С. У святле неабвержаных фактаў /Л.С.Абецэдарскі. – Мн.: «Звязда», 1969. – 112 с.
- Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны: Проблемы гісторыяграфіі і краініцазнаўства: Зб. артыкулаў. – Мн.: Беларуская навука, 1999. – 253 с.
- Белоруссия и Литва. Исторические судьбы Северо-Западного края. – Мн.: Изд. Центр БГУ, 2004. – 407 с.
- Бирало, А.А. Философская и общественная мысль в Белоруссии и Литве в конце XVII – середине XVIII в. /А.А.Бирало. – Мн.: БГУ, 1971. – 179 с.
- Біч, М. Аб нацыянальнай канцэпцыі гісторыі і гісторычнай адукцыі ў Рэспубліцы Беларусь /М.Біч //БГЧ. - 1993. - №1. – С.15-24.
- Гісторыяграфія гісторыі Беларусі: стан і перспектывы развіцця. Матэрыялы навуковай канферэнцыі, прысвечанай 70-годдзю Інстытута гісторыі НАН Беларусі (Мінск, 6-7 кастрычніка 1999 г.).- Мн.”Дэполіс”, 2000. – 345 с.
- Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі / М.В.Доўнар-Запольскі. – Мн.: БелЭН, 1994. – 510 с.
- Живописная Россия: Отечество наше в его земельном, историческом, племенном, экономическом и бытовом значении: Литовское и Белорусское Полесье: Репринт. Воспроизведение изд. 1882 г. – 2-е изд. – Мн.: БелЭн, 1994. – 550 с.
- Запруднік, Я. Беларусь на гісторычных скрыжаваннях / Навук рэд. У.Арлоў /Я.Запруднік. – Мн.: Бел.Фонд Сораса: ВЦ «Бацькаўшчына», 1996. – 326 с.
- Игнатенко, А.П. Введение в историю БССР /А.П.Игнатенко. – Мн.: Выш. школа, 1965. – 48 с.
- Калубовіч, А. Крокі гісторыі: Даследаванні, артыкулы, успаміны /А.Калубовіч. – Мн.: Маст. літ., 1993. – 288 с.
- Кіпель, В. Беларусы ў ЗША / В.Кіпель. – Мн.: Беларусь, 1993. – 352 с.

- Копысский, З.Ю. Белоруссия феодального периода в советской историографии 20-х годов / З.Ю. Копысский // Советское славяноведение. – 1988. - № 4. – С. 60 – 65.
- Коялович, М.О. Чтения по истории Западной России / М.О.Коялович. - Спб., 1884. – 341 с.
- Краўцэвіч, А.К. Стварэнне Вялікага Княства Літоўскага /А.К.Краўцэвіч. – Rzeszów, 2000. – 238 с.
- Ластоўскі, В. Кароткая гісторыя Беларусі /В.Ластоўскі. - Мн.: Універсітэцкае, 1992. – 126 с.
- Лінднэр, Р. Гісторыкі і ўлада: Нацыятаўчы працэс і гістарычна палітыка ў Беларусі XIX – XX ст. /Р.Лінднэр. – Спб.: Неўскі прасцяг, 2003. – 540 с.
- Мірановіч, Я. Найноўшая гісторыя Беларусі / Я.Мірановіч. Навук. рэд. А.Краўцэвіч /Я.Мірановіч. – Спб.: Неўскі прасцяг, 2003. – 243 с.
- Нечухрин, А.Н. Теоретико-методологические основы российской позитивистской историографии (80-е гг. XIX в.-1917 г.) : Монография / А.Н. Нечухрин. - Гродно : ГрГУ, 2003. - 349 с.
- Пашуто, В.Т. Образование Литовского государства /В.Т.Пашуто. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – 340 с.
- Пичета, В.И. История белорусского народа /В.И.Пичета. – Мн.: Изд. Центр БГУ, 2003. – 184 с.
- Пичета, В.И. Историография Белоруссии // Введение в русскую историю (источники и историография) /В.И.Пичета. - М., 1922. – С.178-191.
- Публицистика белорусских народников. Нелегальные издания белорусских народников (1881 - 1884). – Мн.: Изд-во БГУ, 1983. – 134 с.
- Пыпин, А.Н. История русской этнографии. Т.4: Белоруссия и Сибирь /А.Н.Пыпин. – Мн.: БелЭН, 2005. – 256 с.
- Рогов, А.И. Русско-польские культурные связи в эпоху Возрождения. (Стрыковский и его хроника) /А.И. Рогов. – М.: Наука, 1966. – 310 с.
- Смена парадигм в историографии всеобщей истории в Республике Беларусь и Российской Федерации : сборник научных статей / УО "ГрГУ им. Янки Купалы". - Гродно : ГрГУ, 2013. - 392 с.
- Состояние и развитие методологических исследований в исторической науке Республики Беларусь и Российской Федерации : сборник научных трудов / Редкол. А.Н. Нечухрин, Г.В. Васюк, Е.И. Мелешко. - Гродно : ГрГУ, 2008. - 297 с.
- Спірыданаў, М.Ф. Асноўныя праблемы гісторыі сялянства Беларусі XIV – XVI стст. у савецкай гістарыяграфіі /М.Ф.Спірыданаў // Весці АН БССР. Серыя грамад. навук. – 1990. - № 1. – С. 107 – 114.
- Станкевіч, Я. Савецкае хвальшаванне гісторыі Беларусі /Я.Станкевіч. – Мюнхен, 1956. – 185 с.
- Сташкевіч, М.С. Сучасныя даследаванні гісторыі Беларусі: стан, дасягненні, праблемы і перспектывы // Актуальнія праблемы гісторыі Беларусі: стан, здабыткі і супярэчнасці, перспектывы развіцця: Матэрыялы рэспубл. навук.

- канф.: У 4 ч. Ч. 1. / Пад рэд. І.П.Крэня, У.І.Навіцкага, І.А.Змітровіча /М.С.Сташкевіч. – Гродна: ГрДУ, 2003. – С. 9 – 35.
- Сяргеева, Г. Гісторыя Беларусі ў даследаваннях беларускай эміграцыі // ЭГБ: У 6 т. /Г.Сяргеева. – Мн.: БелЭн, 1996. – Т. 3. – С. 28 – 31.
- Туранак, Ю. Мадэрная гісторыя Беларусі /Ю.Туранак. – Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2006. – 877 с.
- Турчинович, И.В. Обозрение истории Белоруссии с древнейших времен /И.В.Турчинович. – Мн.: БелЭН, 2006. – 592 с.
- Улащик, Н.Н. Очерки по археографии и источниковедению истории Белоруссии феодального периода /Н.Н. Улащик. – М.: Наука, 1973. – 253 с.
- Улащик, Н.Н. Введение в изучение белорусско-литовского летописания /Н.Н. Улащик. – М.: Наука, 1985. – 262 с.
- Урбан, П. У святле гістарычных фактаў (У сувязі з брашурай Л.С.Абэцэдарскага) /П.Урбан. – Мюнхен, Нью-Ёрк, 1972. – 132 с.
- Устрялов, Н. Исследование вопроса, какое место в русской истории должно занимать Великое княжество Литовское /Н.Устрялов. - Спб., 1838. – 42 с.
- Цвікевіч, А. «Западнерусизм»: Нарысы з гісторыі грамадскай мысьлі на Беларусі ў XIX – пачатку XX ст. /А.Цвікевіч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 352 с.
- Шчарбакоў, В.К. Класавая барацьба і гістарычная навука на Беларусі /В.К.Шчарбакоў. - Мн., 1934. – 105 с.